

Rapport 2008:8 R

Uppföljande utvärdering av lärarutbildningen

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Uppföljande utvärdering av lärarutbildningen

Utgiven av Högskoleverket 2008

Högskoleverkets rapportserie 2008:8 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Jana Hejzlar**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets kontorsservice, Stockholm, april 2008

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Högskoleverkets beslut	7
Högskoleverkets reflektioner	9
BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT	
Missiv	19
Generella iakttagelser och rekommendationer	21
Inledning	21
Målet för lärarutbildningen	23
Förändringar sedan utvärderingen 2004	27
Lärarutbildningens beslutsorganisation	30
Examensordningens tolkningsbarhet	31
Forskningens ekonomiska och institutionella bas	32
Det allmänna utbildningsområdet (AUO)	33
Den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU)	34
Svenskämnet	38
Matematikämnet	42
Inriktningar som avser vida åldersspann	49
De estetiska ämnena – särskilda iakttagelser	51
Undervisnings- och examinationsformer	53
Examensarbetet	54
Internationalisering	55
Svensk lärarutbildning ur ett nordiskt perspektiv	57
Gymnastik- och idrottshögskolan	61
Göteborgs universitet	65
Högskolan i Borås	69
Högskolan Dalarna	73
Högskolan i Gävle	77
Högskolan i Halmstad	81
Högskolan i Jönköping	85
Högskolan i Kalmar	89
Högskolan Kristianstad	93
Högskolan i Skövde	97
Högskolan Väst	101
Karlstads universitet	105

Konstfack	109
Kungl. Musikhögskolan	113
Linköpings universitetLäroprogrammet i Linköping	117
Linköpings universitet Läroprogrammet i Norrköping	121
Lunds universitet Musikhögskolan i Malmö	125
Luleå tekniska universitet	129
Läroprogrammet i Stockholm	133
Malmö högskola	137
Mittuniversitetet	141
Mälardalens högskola	145
Södertörns högskola	149
Umeå universitet	153
Uppsala universitet	159
Växjö universitet	163
Örebro universitet	167

Sammanfattning

I föreliggande rapport redovisas den utvärdering av lärarutbildningen som initierats av Högskoleverket och genomförts 2007 i samverkan med en bedömargrupp bestående av sakkunniga inom området. Granskningen är en del av det regeringsuppdrag som Högskoleverket har sedan 2000 att utvärdera samtliga högskoleutbildningar som leder till generella examina och yrkesexamina.

Utvärderingen är även en uppföljning av den granskning som Högskoleverket genomförde 2004. Till skillnad från den förra granskningen är föreliggande utvärdering inte en reformuppföljning. Ytterligare en skillnad i förutsättningar är att det hunnit gå tillräckligt lång tid sedan lärarutbildningsreformen 2001 för att många studenter ska ha avslutat sina studier och fått sin examen.

Tillsammans med det allmänna utbildningsområdet och den verksamhetsförlagda utbildningen har även ämnena svenska och matematik granskats särskilt. Dessa ämnen har valts eftersom de är kärnämnen och även utgör fundamentala förutsättningar för en rad andra ämnen. Dessutom är de inriktningar som ges vid de flesta lärosäten i denna utvärdering.

Liksom i Högskoleverkets tidigare nationella granskningar av högre utbildning har bedömningarna baserat sig dels på de självvärderingar som lärosätena skrivit, utifrån en mall som Högskoleverket tagit fram, och dels på platsbesök där över 800 personer, varav 300 studenter, intervjuats.

Bedömargruppens rapport består av en del med generella iakttagelser och rekommendationer och en del med lärosätesspecifika beskrivningar, bedömningar och rekommendationer. Gruppen svarar själv för innehållet i denna del. Högskoleverkets beslut och reflektioner, som inleder rapporten, baserar sig på gruppens utlåtande.

Rapporten visar att de allra flesta lärosäten tagit de rekommendationer som gavs i den förra utvärderingen på största allvar och åtgärdat många av de brister som då påtalades. Bland de åtgärder som vidtagits kan nämnas att många utbildningar fått en fastare studiegång. Kravnivåerna och progressionen inom det allmänna utbildningsområdet har förbättrats. Det har även sätts att organisera examensarbetet med hänsyn till den befintliga handledarkompetensen. Flera högskolor har genomfört en omfördelning av resurser i syfte att anställa fler disputerade lärare och möjliggöra för adjunkterna att bedriva forskarutbildning. Den verksamhetsförlagda utbildningen och organisationen kring denna har utvecklats betydligt.

Det finns emellertid ett betydande antal lärosäten som fortfarande uppvisar allvarliga brister. För få disputerade, framför allt inom det allmänna utbildningsområdet, inverkar menligt på forskningsbasen och är ett problem inte minst när det gäller handledning av examensarbeten. Ämnesdidaktiken, framför allt matematikdidaktiken, är också ett område där bristen på disputerade lärare är stor. Vid flera lärosäten är de obligatoriska inslagen inom de centrala

kunskapsområdena, särskilt i matematik, inte tillfredsställande. Kursinnehållet i matematikutveckling behöver ses över. Det kvarstår även brister vad gäller progressionen inom det allmänna utbildningsområdet.

Högskoleverket ifrågasätter, med bedömarens rapport som underlag, examensrätten vid 10 av de 26 lärosäten som ingår i utvärderingen. De lärosäten vid vilka examensrätten för lärarexamen ifrågasätts är: Högskolan i Borås, Högskolan i Gävle, Högskolan i Skövde, Högskolan Väst, Karlstads universitet, Linköpings universitet, Luleå tekniska universitet, Malmö högskola, Mittuniversitetet och Södertörns högskola. Grund för ifrågasättande finns i beslutet. Dessa lärosäten ska senast den 30 april 2009 redovisa vidtagna åtgärder med utgångspunkt i de rekommendationer som ges av bedömarens rapport i rapporten.

Högskoleverkets projektgrupp har bestått av projektledare Jana Hejzlar och utredarna Stella Annani, Tomas Egeltoft, Joakim Palestro och Maud Quist (projektledare i utvärderingens inledande fas).

Högskoleverkets beslut

Rektorer vid berörda lärosäten

Jana Hejzlar
08-563 088 19
jana.hejzlar@hsv.se

BESLUT

2008-04-08
Reg.nr 643-4689-06

Uppföljande utvärdering av lärarutbildningen

Högskoleverket finner att lärarutbildningen uppfyller kvalitetskraven för högre utbildning vid Gymnastik- och idrottshögskolan, Göteborgs universitet, Högskolan Dalarna, Högskolan i Halmstad, Högskolan i Jönköping, Högskolan i Kalmar, Högskolan Kristianstad, Konstfack, Kungl. Musikhögskolan, Lunds universitet (Musikhögskolan i Malmö), Stockholms universitet (Lärarhögskolan i Stockholm), Mälardalens högskola, Umeå universitet, Uppsala universitet, Växjö universitet och Örebro universitet. För dessa lärosäten kommer utvärderingen att följas upp inom tre år.

Högskoleverket finner anledning att ifrågasätta examensrätten för lärarexamen vid:

Högskolan i Borås

Andelen disputerade lärare är otillfredsställande låg. Omfattningen av matematik och matematikdidaktik är för flera studentgrupper otillräcklig.

Högskolan i Gävle

Andelen disputerade lärare är otillfredsställande låg. Kravnivån inom det allmänna utbildningsområdet når inte kvalitetskraven för högre utbildning. Organisationerna av examensarbeten måste förbättras.

Högskolan i Skövde

Andelen disputerade lärare är otillfredsställande låg. Det finns betydande brister inom centrala kunskapsområden för blivande lärare för senare åldrar. Organisationerna av examensarbeten måste förbättras.

Högskolan Väst

Andelen disputerade lärare är otillfredsställande låg, särskilt inom det allmänna utbildningsområdet. Kursplanerna uppvisar betydande brister inom centrala kunskapsområden för blivande lärare för senare åldrar och gymnasiet.

Karlstads universitet

Andelen disputerade lärare är otillfredsställande låg. Progressionen och kravnivåerna och inslagen av individuell examination inom det allmänna utbildningsområdet måste förbättras.

Linköpings universitet

I utbildningen vid campus Norrköping saknas vetenskaplig progression både inom det allmänna utbildningsområdet och inom hela programmet för blivande lärare i grundskolans senare år. Därmed kan den kritiska och kreativa miljön inte upprätthållas. Dessutom är nivån på matematikkurserna för låg och därmed uppnås inte heller tillräckligt ämnesdjup i de naturvetenskapliga ämnena.

Luleå tekniska universitet

Andelen disputerade lärare är otillfredsställande låg. Kravnivån inom det allmänna utbildningsområdet når inte kvalitetskraven för högre utbildning. Kursplanerna uppvisar brister inom centrala kunskapsområden för blivande lärare för grundskolans senare år och gymnasiet.

Malmö högskola

Andelen disputerade lärare är otillfredsställande låg. Högskolan har inte kunnat särredovisa lärarinsatserna inom huvuddelen av det allmänna utbildningsområdet. Kravnivån inom den inledande terminen av det allmänna utbildningsområdet är för låg.

Mittuniversitetet

Andelen disputerade lärare är otillfredsställande låg. Inslagen av den individuella examinationen måste öka. Kursen inom matematikutvecklingen liksom övriga kurser inom matematikinriktningen måste ses över.

Södertörns högskola

Utbildningen uppvisar betydande brister i kvalitetssäkring, då det inte finns någon stabil lärarkår som ansvarar för den vetenskapliga och pedagogiska utvecklingen av programmet, vilket medför att den kritiska och kreativa miljön inte är godtagbar. Därutöver saknas obligatoriska inslag av matematikutveckling.

Dessa lärosäten skall senast den 30 april 2009 redogöra för åtgärder som vidtagits för att rätta till bristerna. Högskoleverket avser därefter att återkomma med beslut om examensrätten.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskansler Anders Flodström efter föredragning av projektledare Jana Hejzlar i närvaro av informationschef Eva Ferndahl samt avdelningschef Clas-Uno Frykholm.

Anders Flodström

Jana Hejzlar

Högskoleverkets reflektioner

Högskoleverket vill till att börja med tacka bedömargruppen för ett väl genomfört arbete. Bedömargruppens rapport utgör en god analys av lärarutbildningen. Verkets förhoppning är att denna analys kommer att vara till nytta för de berörda lärosätena som uppmanas att studera och följa upp såväl de bedömningar som gäller den egna lärarutbildningen som den analys och de rekommendationer som finns i bedömargruppens generella del. Gruppens rapport är ett viktigt underlag för Högskoleverkets beslut vad gäller eventuella ifrågasättanden av examensrätter. Vissa iakttagelser som bedömargruppen gör är dessutom ett underlag för de synpunkter som verket avser att föra fram till regeringen.

I sin rapport har bedömargruppen analyserat ett antal frågor som de uppfattat som särskilt angelägna. Några av de frågor som lyfts fram vill Högskoleverket reflektera över i egenskap av tillsynsmyndighet.

Fenomenet lärarutbildning

Lärarutbildningen är högskolans i särklass största yrkesutbildning och erbjuds vid 26 lärosäten på 27 orter. Räknat i antalet helårsstudenter utgör den i flera fall 20–30 procent av ett lärosätes verksamhet. I vissa fall bedrivs dessutom en stor del (uppåt 70 procent) av utbildningen på distans, vilket ställer särskilda krav på verksamheten. Samtidigt har utbildningen inte alltid en självklar institutionstillhörighet utan bedrivs ofta i en matrisorganisation där lärarresursen köps in från hela lärosätet.

Examensordningen bestämmer utbildningens struktur. Den examensordning som nu gäller karakteriseras av tre komponenter, nämligen omfattningen av det allmänna utbildningsområdet, den verksamhetsförlagda utbildningen och fördjupade studier inom inriktning/specialisering. Alla studenter ska uppnå 60 poäng (tre terminers studier), enligt den poängberäkning som gällde fram till och med våren 2007¹, inom det allmänna utbildningsområdet (AUO). Därutöver ska de läsa minst 40 poäng inom minst en inriktning och 20 inom en specialisering. Den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) ska omfatta minst 10 poäng inom det allmänna utbildningsområdet och minst 10 poäng inom varje inriktning.

Vad gäller lärarkompetensen präglas lärarutbildningen allmänt av att det är adjunkter som står för den största delen av undervisningen inom AUO, som kan definieras som lärarprofessionens kärna. De flesta studenterna skriver sina examensarbeten inom detta område. De disputerade lärarna som står för forskningsbaseringen finns huvudsakligen inom utbildningens inriktningar

1. Eftersom självvärderingarna lämnats före den 1 juli 2007 används i rapporten genomgående hänvisning till 20 poäng per termin och inte motsvarande 30 högskolepoäng enligt den examensordning som trädde i kraft den 1 juli 2007.

och specialiseringar. Detta leder till att studenterna får mycket varierande kontaktytor med pågående forskning under sin utbildningstid.

Önskan att akademisera utbildningen sedan slutet av 1970-talet har dessvärre inte följts åt av systematiskt tillförda särskilda medel till forskning och forskarutbildning till det utbildningsvetenskapliga området. På sistone har dock en del resurser tillförts från Vetenskapsrådet. Det är därför glädjande att se att många lärosäten, i synnerhet vissa av högskolorna, själva har omprioriterat medel för att stärka detta område och på detta sätt markerat lärarutbildningens betydelse för hela verksamheten. Dessa satsningar har redan gett resultat vid vissa lärosäten, som vid Högskolan i Halmstad och Högskolan i Kalmar. Vid andra lärosäten, som vid Högskolan i Borås, Högskolan Väst och Malmö högskola, kommer effekterna att märkas först om ett par år. Högskoleverket välkomnar också regeringens beslut att inrätta tio forskarskolor med inriktning mot lärande och ämnesdidaktik inom vilka 16 av de 26 i utvärderingen medverkande lärosätena ska kunna få fram forskarutbildade inom detta område. Med hänsyn tagen till dagens situation väcker detta initiativ ett hopp om stora förändringar på fem års sikt, i synnerhet då vissa av dessa lärosäten idag har en bekymrande liten andel disputerade lärare i utbildningen.

Läro- och skolområdet i allmänhet, är ofta föremål för medborgarnas och politikernas åsikter och värderingar. Pågående reformer av utbildningen från politiskt håll, såväl vad gäller förändring av huvudmannaskapet från staten till kommunen, som utbildningens innehåll, ibland på detaljnivå, har skapat problem för lärosätena att planera sitt arbete. Särskilt då reformerna kommer med kort varsel och ska implementeras så fort som möjligt. Den senaste reformen (år 2001) genomfördes i all hast med förändrade spelregler i sista stund. Vi kan fortfarande se sviterna av detta förfaringsätt, och uppmanar regeringen att inför den nu aviserade reformen av lärarutbildningen ge lärosätena ordentlig förberedelsestid.

Utvärdering av den nya lärarutbildningen år 2004²

Högskoleverket fick redan 2004 ett regeringsuppdrag att utvärdera den relativt nyligen reformerade lärarutbildningen.

Bedömaregruppen riktade massiv kritik mot det sätt som reformen drevs igenom, men även mot lärosätenas sätt att genomföra den nya lärarutbildningen, med tanke på propositionens intentioner. Samtidigt ansåg bedömarna och Högskoleverket att inga varningar för indragna examensrätter borde utfärdas vid denna tidpunkt med hänvisning till att knappast några studenter utexaminerats enligt den nya examensordningen. Bedömningen ledde ändå till att de blivande lärarnas kunskaper om skriv-, läs- och matematikutveckling samt bedömning och betygsättning skrevs in som obligatoriska inslag i examensordningen. Med anledning av den framförda kritiken initierade Högskolever-

2. *Utvärdering av den nya lärarutbildningen*, Högskoleverkets rapportserie 2005:17 R.

ket ett antal särskilda uppföljningar och studier³. För att ytterligare säkerställa högskolemässighet i lärarutbildningen fattade universitetskanslern beslut om att utbildningen på nytt skulle utvärderas redan efter tre år.

Uppföljande utvärdering år 2007

Utvärderingen baseras på data från år 2006 när det gäller lärarkapacitet, lärar-kompetens, kursplaner och litteraturlistor. Högskoleverket valde i föreliggande utvärdering att särskilt granska ämnena svenska och matematik, inte minst för att lyfta fram de centrala kunskapsområdena läs-, skriv- och matematikutvecklingens betydelse i utbildningen och för det professionella yrkesutövandet. Likaså fokuseras progressionen inom det allmänna utbildningsområdet som utgör en betydande del i den professionella kärnan i utbildningen. Bedömar-gruppen har dessvärre funnit en alltför långsam förändringstakt inom dessa områden vid flera av de lärosäten som omfattas av utvärderingen.

Ett nytt förslag till utformning av lärarutbildning är under utredning av den av regeringen utsedda utredaren professor Sigbrit Franke. Man kan således anta att mer eller mindre omfattande förändringar av lärarutbildningen och dess styrdokument kommer att vidtas inom de närmaste åren.

Högskoleverket har intagit den pragmatiska hållningen att avvakta och inte grunda några beslut om examensrätt och tillsyn på den nuvarande strukturen då den kan bli föremål för omfattande förändring inom kort. I det följande ges exempel på tre typiska områden där vissa lärosätens praxis står i strid med strukturens intentioner. Inget lärosäte som omnämns nedan varnas för indragen examensrätt om det inte också uppvisar andra betydande brister i utbildningen. Vissa centrala delar av kvalitetsbegreppet kommer dock med allra största sannolikhet att kvarstå efter att den utsedda utredaren lämnat sitt betänkande. Dessa är att utbildningen ska vara forskningsanknuten/-base-rad genom att högskolan har forskningsaktiva lärare med doktorsexamen, att utbildningen har en vetenskaplig/konstnärlig progression samt att examinationen ska vara rättssäker och hålla hög kvalitet.

Enligt 2 kap. 5 a § högskolelagen ska alla lärosäten med examensrätt för lärarexamen ”alltid ha ett särskilt organ med ansvar för lärarutbildning och för forskning som knyter an till sådan utbildning”. Intentionen bakom till-komsten av det särskilda organet har bland annat varit att få fram en hand-lingskraftig enhet vars syfte skulle vara att bevaka och driva fram utvecklingen inom det utbildningsvetenskapliga området. Det särskilda organet fungerar inte som föreskrivet vid alla lärosäten. Organets befogenheter varierar, ofta beroende på utbildningens volym och organisatoriska tillhörighet. Mindre lärosäten såsom Högskolan i Borås, Konstfack, Musikhögskolan vid Lunds

3. *Högskolornas särskilda organ för lärarutbildning – deras ansvar och befogenheter*, Högskolever-kets rapportserie 2007:47 R;
Examensarbetet inom den nya lärarutbildningen, Högskoleverkets rapportserie 2006:47 R;
Utbildning på vetenskaplig grund – röster från fältet, Högskoleverkets rapportserie 2006:46 R;
Examination med kvalitet, en undersökning av examinationsförfarandet vid några svenska hög-skolor, Högskoleverkets rapportserie 2007:45 R.

universitet har hittat pragmatiska lösningar som uppenbarligen fungerar väl för alla berörda. Den pragmatiska lösningen tycks dock inte fungera vid alla de mindre lärosätena, till exempel vid Högskolan i Skövde. Vid de stora utbildningsanordnarna har organisationen i stor utsträckning hittat sin form, med undantag för Karlstads universitet. Det är uppenbart att avsaknaden av ett särskilt välfungerande organ vid Karlstads universitet bidragit till att läroprogrammet inte når kvalitetsmålen för högre utbildning.

En viktig del i reformen av lärarutbildningen 2001 var införandet av verksamhetsförlagd utbildning (VFU). Genom denna förändring skulle klyftan mellan campusförlagd teori och skolförlagd praktik överbryggas, och en tydligare kontakt mellan lärarutbildningen och verksamhetsfältet kunna skapas. Omfattningen av den verksamhetsförlagda utbildningen och dess innehåll skiljer sig åt vid flera lärosäten. Det gäller både hur man tolkar examensordningen och propositionens avsikter. Vissa lärosäten, till exempel Umeå universitet, Uppsala universitet och Örebro universitet, har valt att inom ramen för VFU inkludera campusförlagd undervisning i didaktik i en omfattning av upp till två av de föreskrivna tio veckorna. Några, till exempel Högskolan Dalarna, Malmö högskola, Örebro universitet, har valt att låta studenterna som utbildar sig för verksamhet i grundskolans senare år eller gymnasiet läsa endast en inriktning och därmed inte få rätt att genomgå den verksamhetsförlagda utbildningen i sitt andra skolämne.

Det är Högskoleverkets bestämda uppfattning att denna tolkning av begreppen inriktning respektive specialisering strider mot propositionens intentioner. Att låta lärarstudenterna som ska ha en tvåämneskompetens genomgå en utbildning utan att det andra skolämnet didaktiserats genom praktisk tillämpning under VFU visar i detta sammanhang på likgiltighet och bristande insikt för ämnesdidaktikens betydelse för läraryrket.

Den nuvarande lärarutbildningens struktur förutsätter att 30 poäng (en och en halv termins studier) ägnas åt tvärvetenskapliga kurser, i enlighet med Lärarutbildningskommitténs resonemang om nyttan av att lärarna får kunskap om uppbrutna gränser mellan ämnen. Högskoleverket konstaterade redan 2004 att denna del oftast inte fyllts med relevant innehåll, och detta gäller fortfarande; tvärvetenskap kan ju heller knappast ses som ett ämne i sig. Bedömargruppens uppfattning är att kravet inte bör finnas med i en framtida målbeskrivning av lärarexamen, och man har därför inte granskat målfyllelsen på detta område i utbildningsplaner, kursplaner och litteraturlistor. Högskoleverket finner denna bedömning rimlig.

Svenska och matematik

Flera lärosäten har lyckats väl med att sedan 2004 utveckla kurser i skriv- och läsutveckling. Den ämnesdidaktiska kompetensen har förbättrats så att ämnes-teori och ämnesdidaktik har hittat ett fungerande samarbete. Vid flera lärosäten tycks dock en del arbete återstå för att skapa en bättre integrering mellan ämnena svenska språket och litteraturvetenskap. Högskoleverket instämmer

i bedömagruppens bedömning att mycket mer bör göras för att de blivande lärarna ska uppnå tillräcklig kompetens när det gäller att ta hand om elever som har svenska som andraspråk.

Inom det centrala kunskapsområdet matematikutveckling finns dessvärre stora problem. Matematikdidaktiker medverkar alltför sällan i utbildningen, vilket naturligtvis även påverkar kurslitteraturen på området. Alltför få studenter väljer inriktningen matematik. För att överhuvudtaget rekrytera studenterna har flera av lärosätena valt det lägsta förkunskapskravet (matematik A). Högskoleverket instämmer i bedömagruppens bedömning att förkunskapskravet matematik A från gymnasiet är oacceptabelt lågt för utbildningar som ska vara högskolemässiga. Det fåtal studenter som ändå väljer inriktningen matematik tvingas ofta att samläsa med andra, oberoende av förkunskaper eller verksamhetsområde. Bedömagruppen lyfter fram problemet med detta förfaringssätt som resulterar i att de blivande lärarna i årskurs 4–6 och gymnasielärarna inte får tillräckliga kunskaper och färdigheter att hantera sina arbetsuppgifter. Detta anser Högskoleverket att lärosätena särskilt bör uppmärksamma.

Generellt bör lärosätena även uppmärksamma huruvida de blivande lärarna inom grundskolans senare år samt gymnasieskolan har tillräckliga kunskaper inom läs-, skriv- och matematikutveckling. Det är Högskoleverkets bestämda uppfattning att alla lärare oberoende av vilka ämnesområden eller åldersgrupper de verkar inom ska ha kunskap och förmåga att upptäcka elever med inlärningssvårigheter.

Ny examensordning och internationalisering

Den nya examensordningen som trädde i kraft den 1 juli 2007 innebär att de längre lärarutbildningarna numera är placerade på avancerad nivå. Detta ställer högre krav på lärarkompetensen i form av antalet disputerade och lärare med minst docentkompetens som bedriver forskning inom för programmet relevanta områden. Jämfört med före reformen ställs i lärarutbildningen betydligt högre krav på examensarbetena och därigenom på handledningskapacitet och handledningskompetens. Knappt någon reflektion över detta går att finna i de självvärderingar som lärosätena lämnade in våren 2007.

Ett viktigt mål med den nya examensordningen och dess anpassning till en europeisk standard har varit att göra all högskoleutbildning mer internationellt jämförbar. Dagens lärarutbildning karakteriseras dessvärre av stora mobilitetsproblem. Den ytterst varierande uppläggningsen av studierna tillsammans med de krav som examensordningen ställer gör att mobiliteten, även inom Sverige, försvåras vilket är bekymmersamt. Det internationella student- och lärarutbytet är nästintill obefintligt liksom inslaget av internationella utblickar i utbildningen. Även andelen av internationell kurslitteratur är liten. Detta är ett allvarligt kvalitetsproblem, där också lärarutbildningen skiljer ut sig negativt från andra högskoleutbildningar.

Ifrågasättande av examensrätter

Som bedömargruppen tydligt beskriver i den inledande delen av sin rapport har ett flertal förbättringar skett inom lärarutbildningen sedan Högskoleverkets förra utvärdering. Detta gäller i synnerhet sättet att organisera examensarbetet med hänsyn till den handledarkompetens man har. Dessutom har progressionen inom det allmänna utbildningsområdet och inslag av individuell examination förbättrats. Organisationen av den verksamhetsförlagda utbildningen har blivit mycket bättre. Andelen disputerade lärare har ökat, men dessa lärares medverkan i utbildningen mätt i heltidsekvivalenter i förhållande till det ökade antalet helårsstudenter är på flera lärosäten inte tillfredsställande. Detsamma gäller de obligatoriska inslagen inom de centrala utbildningsområdena i allmänhet och matematik i synnerhet.

Med bedömargruppens rapport som underlag finner Högskoleverket därför skäl att ifrågasätta examensrätten för lärarexamen vid tio lärosäten då dessa inte kan sägas nå kvalitetsmålen för högre utbildning.

Vid fem lärosäten, Högskolan i Borås, Högskolan i Skövde, Karlstads universitet, Luleå tekniska universitet samt Mittuniversitet, är andelen disputerade lärare som medverkar i utbildningen oacceptabelt litet, klart under 30 procent. Dessa lärarutbildningar uppvisar också svag progression inom det allmänna utbildningsområdet, brister i kursinnehållet för matematikutveckling och låg nivå på de blivande lärarnas matematikkunskaper.

Vid ytterligare två lärosäten, Högskolan i Gävle och Högskolan Väst, är därutöver andelen disputerade lärare inom det allmänna utbildningsområdet i förhållande till antalet helårsstudenter alarmerande liten. Även vid Malmö högskola är andelen disputerade lärare oacceptabelt liten (24 procent).

Två av de ifrågasatta utbildningarna särskiljer sig från ovanstående bedömning. Lärarutbildningen vid Linköpings universitet liksom den vid Södertörns högskola uppvisar en relativt stor andel disputerade lärare.

Lärarutbildningen vid Linköpings universitet bedrivs både i Linköping och i Norrköping. Utbildningen skiljer sig mycket åt mellan de båda orterna. Utbildningen vid campus Linköping klarar utan tvekan kvalitetskraven samtidigt som bedömargruppen riktar mycket stark kritik mot utbildningen i Norrköping. Den vetenskapliga progressionen inom utbildningen garanteras inte av den tvärvetenskapliga profilen som den präglas av. Nivån på matematikkurserna anser bedömargruppen vara alltför låg vilket påverkar studierna i naturvetenskap negativt. Det nyligen påbörjade samarbetet mellan de två orterna i form av ett gemensamt kansli och utbildningsplan ger ännu inte en tillräcklig garanti för att Linköpings universitet kan kvalitetssäkra utbildningen i Norrköping.

Vid Södertörns högskola medverkar närmare 160 lärare i lärarprogrammet. Deras insats i utbildningen motsvarar dock endast 12 heltidsekvivalenter. I snitt är de därmed engagerade i lärarutbildningen i mindre än 10 procent. Utbildningens forskningsbaseringsgrad kan därmed ifrågasättas. Detta tillsammans med den totala avsaknaden av inslag av matematikutveckling i utbild-

ningen även för blivande lärare för verksamhet i förskolan och grundskolans tidigare år gör det uppenbart att kontinuiteten, kvalitetssäkringen, den pedagogiska utvecklingen och stabiliteten i programmet är eftersatt.

BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT

Missiv

Till Högskoleverket
2008-04-03

Reg.nr 643-4689-06

Uppföljande utvärdering av lärarutbildning vid svenska universitet och högskolor

Högskoleverket genomförde år 2007 en uppföljande utvärdering av lärarutbildningar som bedrivs vid 26 lärosäten. För utvärderingen utsågs en extern bedömaregrupp bestående av:

Docent Eskil Franck, f.d. rektor vid Lärarhögskolan i Stockholm (ordförande)
Professor Sidsel Germeten, Högskolen i Finnmark, Alta, Norge (bitr. ordförande)
Professor Sven-Erik Hansén, Åbo akademi, Vasa, Finland (bitr. ordförande)
Studerande Sofie Areljung, Umeå universitet
Skolchef Ove Bergvall, Uppsala kommun
Lektor emerita Gerd Brandell, Lunds universitet
Professor emeritus Anders Fransson, f.d. rektor vid Högskolan i Borås
Lektor Conrad Hagen, Universitetet i Stavanger, Norge
Professor Torlaug L. Hoel, NTNU, Trondheim, Norge
Lektor Lisen Häggblom, Åbo akademi, Vasa, Finland
Kvalitetsstrateg Göran Larsson, Kävlinge kommun
Professor Gun Malmgren, Lunds universitet
Lektor Helle Mathiesen, Universitet i Aarhus, Danmark
Studerande Alexandra Ohlén, Karlstads universitet
Studerande Peter Sjöström, Högskolan i Kalmar
Gymnasielärare Johan Sperling, Södertörns folkhögskola
Studerande Andreas Wass, Högskolan i Jönköping

Vi grundar vår bedömning på den information och de intryck vi fått dels från utbildningsanordnarnas självvärderingar med bilagor, dels på platsbesöken där vi samtalat med företrädare för studenter, lärare, institutions- och/eller utbildningsledning samt fakultets- och/eller universitets-/högskoleledning.

I våra bedömningar förbehåller vi oss rätten att inte kommentera det som har karaktär av allmännytt. Det innebär att de olika lärosätetexterna kan skilja sig åt både i omfattning och till innehåll. Det innebär också att vissa gemensamma drag och problem, som vi har kunnat särskilja, samlas i avsnittet om generella intryck.

Härmed överlämnas vår rapport till Högskoleverket.

För bedömaregruppen

Eskil Franck

Generella iakttagelser och rekommendationer

Inledning

Uppdraget att utvärdera landets lärarutbildningar har denna gång enbart omfattat en kvalitetsbedömning, till skillnad från den förra utvärderingen 2004, som både var en reformuppföljning och en kvalitetsbedömning. Ytterligare en skillnad i förutsättningarna är att lärarutbildningsreformen 2001 fungerat under så lång tid att många studenter avslutat sina studier och fått sin examen. Erfarenheterna från utbildningen som helhet har därför kunnat studeras. En särskild förutsättning i denna bedömning har varit att specialstudera ämnena svenska och matematik.

Bedömargruppen har haft en nordisk sammansättning. Utöver allmänkompetens inom lärarutbildningsområdet, studenter och avnämningarrepresentanter har den haft expertkompetens inom ämnesområdena svenska och matematik.

Bedömningen baserar sig delvis på de självvärderingsrapporter som alla lärosäten med lärarutbildning arbetat fram. Dessa självvärderingar har följt en innehållsmall som angivits av Högskoleverket. Förändringar i utbildningen som genomförts efter det att självvärderingen lämnats in har beaktats om de redovisats genom kompletterande beslutsdokument. Bedömningen har därutöver grundat sig på de platsbesök som gjorts vid varje lärarutbildning. Ett stort och komplext material har således insamlats både via självvärderingarna och vid platsbesöken.

Bedömargruppen har genom samtal med olika intressentgrupper dels granskat de åtgärder som vidtagits med anledning av förra utvärderingens allmänna och lärosätesspecifika rekommendationer, dels fokuserat vissa områden i självvärderingen – utöver svenska och matematik – som tett sig särskilt intressanta och/eller problematiska. Varje medlem i bedömargruppen har i anslutning till platsbesöken redovisat sina intryck individuellt enligt samma mall som självvärderingen skrivits utifrån. Bedömarna har varken deltagit i platsbesök eller vid bedömning av det egna lärosätet. Högskoleverkets handläggare har sammanställt gruppens material.

Utkast till deltexterna i den gemensamma delen av rapporten har tagits fram av bedömargruppens medlemmar enskilt eller i mindre grupper. Utvärderingsgruppen ansvarar dock för helheten och det insamlade materialet har tolkats som en helhet.

Det insamlade materialets tillförlitlighet och tolkningarna av det värderar bedömargruppen som goda med hänsyn till att gruppen sammantaget besökt 26 lärosäten (27 lärarutbildningar) och mött sju grupper vid varje platsbesök.

Det sammanlagda antalet personer från lärosätena som intervjuats uppgår till mer än 800, varav cirka 300 studenter.

Till komplexiteten i uppdraget hör att utvärderingen gjorts vid en given tidpunkt i en pågående förändringsprocess. Materialet ger därför fragmentariska bilder samtidigt som det framträder konsistenta mönster och tendenser då lärosätena granskas parallellt.

Lärarytbildningens karaktär

Man inser lätt att lärarytbildningen är ställd inför särskilda utmaningar. Det blir tydligt när man beaktar det faktum att lärarytbildningen är det i särklass största utbildningsprogrammet inom högskolan i sin helhet och inom de flesta enskilda lärosäten med lärarytbildning. Dessutom har den stora utbildningsreformen 2001 ännu inte i alla avseenden funnit sin slutliga utformning och praxis. Till detta kan läggas att forskningsbasen är kraftigt underförsörjd och att verksamheten på ett uttalat sätt är föremål för politiska ambitioner.

Förutsättningarna att bemästra svårigheterna varierar. Det relativt sett lilla och ofta regionalt tydligt förankrade lärosätet har fördelen att kunna skapa en väl sammanhållen utbildning med överblickbar matrisorganisation, korta beslutsvägar, nära kommunikation mellan studenter och lärare och nära samverkan med aktörerna inom den verksamhetsförlagda delen av utbildningen. Risken kan vara att miljön blir sluten och den självkritiska analysen tonas ned. Stark identitet och sammanhållning ställs då i praktiken lätt mot den öppna kritiska analysen som medel för utveckling.

Det större lärosätet kan ofta erbjuda ett bredare utbildningsutbud och en rikare tillgång till stimulerande forskningsmiljöer. Det finns också ofta en mer livaktig studentmiljö där de kritiska rösterna tar sig utrymme. Här är risken att utbildningen har svårt att hålla samman de olika delarna till en organisk helhet. De enskilda kursmomentens kvalitet motsvaras inte alltid av kvaliteten för helheten. Den verksamhetsförlagda delen av utbildningen kan också bli mer personlig, distanserad och svåradministrerad.

Sammantaget är det tydligt att de gemensamma villkoren för lärarytbildningarna finns i styrdokumenterna och mindre i de konkreta förutsättningarna att förverkliga deras innehåll. Detta inverkar självfallet även på utvärderingsarbetet.

Bedömargruppens uppgift har varit att väga samman dessa båda delar: styrdokumentens mål för lärarytbildningen och det konkreta genomförandet av uppgiften utifrån lokala förutsättningar. Självklart har utgångspunkten inte varit att vissa förutsättningar är bättre än andra utan att alla ska bedömas utifrån sina egna meriter – med sina styrkor och svagheter – och att det just i mångfalden finns en samlad styrka. Mångfaldens gräns får sättas där den nationella likvärdigheten inte äventyras, och studenternas möjlighet till rörlighet mellan utbildningarna inte alltför mycket försvåras.

Målet för lärarutbildningen

Målet för lärarutbildningen utifrån styrdokumenterna har av bedömargruppen tolkats som *akademisk professionsutbildning* med lika betoning på båda leden. Definitionen återfinns också i merparten av självvärderingarna. En samsyn i utgångsläget tycks alltså finnas. Med *akademisk* förstås enligt bedömargruppen en utbildning som vilar på vetenskaplig grund och ger studenterna ”förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar”.⁴ Med *professionsutbildning* menas att den kvalificerar för konkret yrkesverksamhet med sikte på att ”förverkliga förskolans, skolans eller vuxenutbildningens mål”.⁵

Ambitionen ska vara att göra utbildningen både mer akademisk och professionsinriktad – samtidigt. Detta fordrar å ena sidan en klar rollfördelning och adekvat kompetensförsörjning och å den andra stor medvetenhet om behovet av integrering av de båda delarna. Målet ska vara att studenterna inte uppfattar utbildningen så att den ena delen läggs till den andra utan att delarna samverkar.

Tre reflektioner kan göras i detta sammanhang.

1. Den första gäller begreppet *forskningsanknytning* som ofta återkommer i myndighetstexter, i debatten om lärarutbildningen och i självvärderingarna. Begreppet är olyckligt och bör utmönstras ur vokabulären. Följaktligen återfinns det därför inte i denna bedömarrapport. Skälet är att det leder till en vanlig tankefigur inom lärarutbildningen, nämligen att forskningen från sidan ska knyta an till eller hängas på den ”egentliga” lärarutbildningen. Risken är att forskningen blir ett sidoställt komplement istället för en grundläggande förutsättning. Forskningen uppfattas då förbättra utbildningen, inte lägga grunden för den. Med ordets makt över tanken är det därför mycket angeläget att finna andra uttryck. De bör ligga i linje med tanken att all undervisning bör ta sin utgångspunkt i relevant forskning. Regeringens proposition *En förnyad lärarutbildning* (prop. 1999/2000:135) ger två goda sådana begrepp: lärarutbildningens vetenskapliga *bas* eller dess vetenskapliga *förankring*. I fortsättningen används därför genomgående begreppet *forskningsbaserad*.
2. Den andra reflektionen rör högskolelagens begrepp *beprövad erfarenhet* som inom lärarutbildningarna ofta tagits som intäkt för att lärarerfarenhet är ett *alternativ* till vetenskaplig kompetens när den enligt högskolelagen är ett *komplement*. Beprövad erfarenhet har då uppfattats som lång erfarenhet som bör tas tillvara inom lärarutbildningen (en helt annan sak är när lång erfarenhet är ett kriterium för lämplighet inom den verksamhetsförlagda delen).

Beprövad erfarenhet är något *mer* än erfarenhet, också om den är lång. Den är *prövad*. För detta fordras att den ska vara dokumenterad, i varje

4. Högskolelagen 1 kap. 9 §.

5. Examensordningen i högskoleförordningens bilaga 2.

fall på något sätt kommunicerad så att den kan delas med andra. Den ska också i ett kollegialt sammanhang vara granskad utifrån kriterier som är relevanta för erfarenhetens verksamhetsinnehåll. Den bör också vara prövad utifrån etiska principer: all erfarenhet är inte av godartat och därmed efterföljansvärt slag.

Med en sådan prövning kommer man nära det vetenskapliga arbetsättet även om innehållet kan vara ett annat än det vetenskapligt genererade. Det är också skälet till att högskoleförordningen ger möjlighet för adjunkter att bli befordrade till lektorer på andra grunder än vetenskapliga.⁶ Den befordringsprocess som arbetats fram i detta sammanhang inom vissa lärosäten borde spridas och göras till rutin vid nyanställning av lärare där enbart den beprövade erfarenheten efterfrågas.

3. Lärarkompetenserna inom utbildningen ska återspegla behovet inom både vetenskapen och den beprövade erfarenheten. Forskningsbaseringen säkras bäst av vetenskapligt kompetenta lärare. Idealet är att den vetenskapligt kompetenta läraren också har egen beprövad erfarenhet som lärare i det allmänna skolsystemet. Den beprövade erfarenheten tillgodoses bäst av lärare från allmänna skolan vars erfarenhet faktiskt prövats inom ramen för högskolesystemet. Den praktiska kvalificeringen för professionen äger huvudsakligen rum inom den verksamhetsförlagda delen av utbildningen och handhas bäst av duktiga lärare på fältet med dagsaktuell erfarenhet av skolverksamheten.

Målsättningen är att merparten av lärarna inom lärarutbildningen ska vara vetenskapligt kompetenta. Varje målsättning därunder är oacceptabel. Särskilt bör den vetenskapliga kompetensen inom det allmänna utbildningsområdet och inom ämnesdidaktiken beaktas. I dagsläget når endast enstaka lärosäten upp till detta mål. Hur stor del av lärarkåren som bör anställas med beprövad erfarenhet som kompetens får avgöras utifrån uppläggningsen av utbildningen i det lokala fallet. Så som läget ser ut idag bör dock riktningen fortsättningsvis vara en kraftfull satsning på att öka den vetenskapliga kompetensen. Det är lärosätenas och statsmakternas ansvar att se till att målsättningen uppnås.

En intressant möjlighet som högskoleförordningen ger är att under tre eller maximalt sex år anställa lärare i skolorna med aktuell erfarenhet som adjungerade adjunkter. De kan på olika sätt tjäna som bryggan mellan de båda leden i den akademiska professionsutbildningen. Några lärarutbildningar, exempelvis Högskolan Dalarna, Högskolan i Gävle och Högskolan i Halmstad, Lärarhögskolan i Stockholm, använder sig också av denna möjlighet. Fler utbildningar borde följa efter. Denna lärarresurs är

6. Högskoleförordningen 4 kap. 13 §.

av särskilt värde för att knyta ihop de campus- och verksamhetsförlagda delarna av utbildningen.

Andelen disputerade lärare har visserligen på en hel del ställen ökat sedan förra utvärderingen. Flera lärosäten har gjort kraftiga ansträngningar att nyanställa disputerade lärare inom relevanta områden. Till det kommer att medverkan av disputerade lärare från andra delar av lärosätet ofta har ökat. Dessutom har ambitionerna i en del fall ökat att genom forskarskolor och interna fortbildningsprogram utbilda doktorer som kan komma utbildningen till nytta. Här vill bedömargruppen särskilt lyfta fram den forskarskola som bedrivs vid Göteborgs universitet inom ramen för Centrum för utbildningsvetenskap och lärarforskning. För närvarande har den 51 doktorander varav 27 är externt finansierade av bland annat samverkande kommuner. Forskningen bedrivs tvärvetenskapligt vid sex fakulteter, och tillträde till utbildningen ges endast sökande med lärarutbildning.

Somliga lärosäten har ökat andelen disputerade lärare – och får därmed en något högre heltidsekvivalent disputerade lärare – sedan förra bedömningen, men eftersom antalet studenter ökat får de ändå fler studenter per disputerad lärare. Sammantaget är det bedömargruppens bestämda uppfattning att en fortsatt prioritering att rekrytera disputerade lärare är alldeles nödvändig. I samband med förestående pensionsavgångar bör det finnas goda möjligheter att nybesätta fler tjänster med disputerade lärare.

Det handlar dock inte enbart om att nyanställa doktorer utan också om att skapa sådana ekonomiska förutsättningar för forskningen att dessa lärare ges reella förutsättningar att utöva och utveckla sin forskar-kompetens och att därigenom aktivt bidra till kunskapsupbyggnaden inom utbildningsvetenskapen till gagn för lärarutbildningen. Här finns i dagens läge stora brister inom de flesta lärarutbildningar.

Lärarutbildningens kvalitet

Om målet för lärarutbildningen är en akademisk professionsutbildning kan kvaliteten i lärarutbildningen sägas vara uppfyllelsen av detta mål. Samtidigt som bedömargruppen är väl medveten om att innehållet i kvaliteten är svårt att bestämma förutsätter en utveckling tydligt formulerade krav om vad som ska realiseras. För lärarutbildningens del återfinns detta innehåll i

- högskolelag (HL) och högskoleförordning (HF),
- lärosätenas lokala mål (återfinns i självvärderingen, utbildningsplaner, policydokument m.m.),
- studenternas förväntningar och kritiska synpunkter (någon gång i särskilt självvärderingsdokument, i de flesta fall i samtal vid platsbesöken),
- avnämarnas förväntningar och kritiska synpunkter (i samtal vid platsbesöken).

I ovanstående dokument betonas exempelvis betydelsen av att lärarutbildningen ska vara forskningsbaserad, att teori- och praktikorienteringen ömsesidigt ska stödja varandra, att ämneskunskaperna ska vara tillräckligt omfattande och djupa och att ämnet och ämnesdidaktiken ska vara integrerade i varandra. När bedömargruppen har försökt fånga in kvalitetsmässiga aspekter på utbildningen har dessa mål varit vägledande för bestämningen.

Analytiskt sett kan följande indikatorer för bedömning av kvaliteten identifieras inom de akademiska och professionsmässiga delarna av utbildningen. I praktiken däremot är delarna integrerade i ett helhetsförlopp.

Akademisk utbildning:

- Procentandelen disputerade lärare som studenterna möter i undervisningen. Det handlar således inte om det absoluta antalet disputerade lärare som i någon grad medverkar i utbildningen utan om den samlade andel av utbildningen som genomförs av disputerade lärare (de konstnärliga utbildningarna intar här en särställning).
- Vilken litteratur som används. Det gäller dels dess vetenskapliga förankring, dels dess internationella karaktär, inklusive frågan i vilken utsträckning den är engelskspråkig.
- Arbets- och examinationsformer som prövar studenternas kunskaper, färdigheter, förmåga till självständigt, kritiskt tänkande och förmåga att i uppsatsform dokumentera behandling av ett ämne, alldeles särskilt examensarbetet.

Professionsutbildning:

- Lärare med beprövad erfarenhet enligt definitionen ovan samt kompetenta lärare/handledare med aktuell skolerfarenhet inom den verksamhetsförlagda delen av utbildningen.
- Gestaltningen av den verksamhetsförlagda delen av utbildningen: deltagandet i verksamheten som helhet, erfarenhetssamlandet, problemorienteringen, dokumentationen, övningen i lärarrollen m.m.
- Högskoleundervisningens relation till skolverkligheten samt verksamhetserfarenheternas länkning in i undervisningen.
- Hur ämnesinriktningar och specialiseringar synliggör didaktiska perspektiv på ämnesinnehållet.

Till dessa indikatorer kommer också mer allmänna sådana som internationaliseringen av utbildningen, frågor om genusperspektiv, mångfald och hållbar utveckling samt studentinflytande.

Rekommendationer

Till statsmakterna:

- Säkerställ att nödvändiga resurser tillskjuts för att nå nedanstående mål, exempelvis genom att etablera forskarskolor inom utbildningsvetenskap och ämnesdidaktik.

Till lärosätenas ledning:

- Säkerställ att merparten av lärarutbildningens lärare är vetenskapligt kompetenta.
- Utarbeta rutiner och procedurer för att bedöma beprövad erfarenhet.

Förändringar sedan utvärderingen 2004

Det samlade intrycket av lärarutbildningarna sedan den brådstörtade starten 2001 är att de genomgående utvecklats till alltmer välfungerande program som successivt blivit ”hela lärosätets angelägenhet”. Den stora valfriheten för studenterna i inledningsskedet har reducerats till förmån för fastare struktur och större överblickbarhet. På praktiskt taget samtliga lärosäten finns det inom ramen för det samlade lärarprogrammet idag tämligen fasta studiegångar som är inriktade mot klart identifierade skolverksamheter.

När 2004 års utvärdering genomfördes hade inga lärosäten hunnit genomföra den då nya lärarutbildningen i sin helhet. Mycket få studenter hade genomfört sina examensarbeten. Detaljplaneringen av de avslutande delarna av utbildningsprogrammen pågick samtidigt som flera lärosäten redan påbörjat en översyn av den första generationen av sina utbildningsplaner.

Vid den förra utvärderingen svarade disputerade lärare för en rätt liten del av den samlade undervisningen i lärarutbildningen. Medianen för kalenderåret 2003 var endast 22 procent. Bara ett enda lärosäte redovisade mer än 40 procent disputerad personal. Tre år senare har det skett en betydande förändring – medianen har ökat till 33 procent. På hälften av lärosätena har de disputerade lärarnas andel av undervisningen ökat med 10 procentenheter eller mer. Alla utom tre lärosäten redovisar ökning. Dock kvarstår skillnaden när det gäller andelen disputerade lärare mellan inriktningarna och det allmänna utbildningsområdet, där inriktningarna står för merparten.

Vid sju av lärosätena svarade disputerade lärare för mer än 40 procent av undervisningen kalenderåret 2006. Två av lärosätena redovisar t.o.m. mer än 50 procent disputerade lärare 2006. Detta kan jämföras med medeltalet för andelen disputerade lärare i undervisningen vid all grundutbildning i riket som bara ökat blygsamt från 39 procent 2003 till 42 procent 2006.

På huvuddelen av lärarutbildningarna är andelen disputerade lärare i undervisningen fortfarande låg jämfört med situationen inom den samlade grundutbildningen vid universitet och högskolor. Något oväntat kan noteras att stora och forskningsintensiva universitet inte redovisar systematiskt högre andel disputerade lärare i lärarutbildningen än lärosäten med liten forskningsvolym och utan egen forskarutbildning. Istället är det så att det är vanligare med jämförelsevis hög andel disputerade lärare i undervisningen vid små än vid medelstora och stora lärosäten. Det går alltså inte att se några tydliga samband mellan å ena sidan lärarutbildningens omfattning och tillgången till en omfattande forskningsmiljö och å andra sidan andelen disputerade lärare i lärarutbildningen.

Med ett utökat antal lärare med egen forskarutbildning och forskarerfarenhet har lärosätena fått bättre tillgång till kvalificerade handledare och examinatorer för examensarbeten. En hel del arbete återstår dock, främst när det gäller handledarkompetens.

Besparingskrav tycks ha gjort att undervisningsresurserna inte på alla håll kunnat byggas ut i takt med ökningen av antalet studenter. På sex lärosäten har antalet studenter ökat mer än antalet lärare (mätt i heltidsekvivalenter). Trots en ökning av andelen disputerade lärare kan man därför på dessa lärosäten notera en ökning av antalet studenter per disputerad lärare. I tre fall har utvecklingen i sin helhet gått i oönskad riktning. Antalet disputerade lärare har minskat samtidigt som antalet studenter ökat. Resultatet har således blivit en reell uttunning av lärarkompetensen vid dessa lärosäten.⁷

Praktiskt taget samtliga lärosäten har hörsammat rekommendationen om att se över sina utbildningsplaner med syfte att tydliggöra lärarutbildningens uppläggning. En vanlig väg har varit att skapa ett begränsat antal tämligen fasta studiegångar. Studenternas valfrihet har därmed minskat till förmån för bättre överblickbarhet, vilket har förbättrat förutsättningarna för progression i utbildningen. Antalet inriktningar har minskat något. Däremot finner bedömargruppen att vissa lärosäten har tagit anmärkningsvärt lång tid på sig för att genomföra förändringar i kursplaner sedan den förra utvärderingen.

Studievägledningen och studieinformationen har förstärkts på de flesta håll, ofta genom förstärkning av personalstyrkan.

Trots att andelen nybörjare med inriktning mot förskola, fritidshem och grundskolans tidigare år har ökat markant (till cirka 50 procent) utgjorde de som tog lärarexamen med denna inriktning år 2006/2007 en ännu större andel (cirka 56 procent). En anledning till detta kan vara att många av de studenter som antogs till öppen ingång senare valde att inrikta sig mot förskola, fritidshem och grundskolans tidigare år. Flera lärosäten har kompletterat sitt utbildningsutbud med sådana inriktningar de senaste åren, medan de öppna ingångarna har minskat i antal.

Åtskilliga lärosäten fick vid förra utvärderingen kritik för låga eller otydliga kravnivåer inom det allmänna utbildningsområdet. På många håll har man genomfört ingående granskningar av examinationsformer och kravnivåer inom denna del av utbildningen och vidtagit åtgärder för att komma tillrätta med identifierade brister. Möjligheten att ”glida igenom” utbildningen tycks med få undantag ha minskat. Idag saknas fog för generell kritik om alltför låga kravnivåer, även om det inte är ovanligt att kraven inom det allmänna utbildningsområdet upplevs som lägre än inom inriktningar och specialiseringar.

Bedömargruppen 2004 noterade att examensordningens krav på poängfördelning inom det allmänna utbildningsområdet inte var helt oproblema-

7. Umeå universitet har gått från 27,2 till 25,3 heltidsekvivalenter disputerade lärare och från 46 till 71 helårsstudenter per disputerad lärare. Högskolan i Gävle: från 9,05 till 7,16 disputerade lärare, från 66 till 134 helårsstudenter per disputerad lärare. Mittuniversitetet: från 9,9 till 6,5 disputerade lärare, från 86 till 183 helårsstudenter per disputerad lärare.

tiskt.⁸ Man fann att olika utbildningar fick olika stort poängutrymme till det allmänna utbildningsområdet beroende på var examensarbetet placerades. Samma problematik kvarstår idag. Samtidigt förlägger allt färre lärosäten examensarbetet till inriktningar eller specialiseringar, vilket resulterar i en generell minskning av utrymmet för övriga moment inom det allmänna utbildningsområdet, där även de forskningsförberedande kurserna ofta placeras.

Gränsdragningen mellan tvärvetenskapliga ämnesstudier och övriga moment inom det allmänna utbildningsområdet har vid flertalet lärosäten blivit alltmer oklar. Det står numera helt klart att de tvärvetenskapliga delarna av det allmänna utbildningsområdet inte längre betraktas som en del av lärarutbildningens ämnesstudier, vilket var det syfte som framskrevs i propositionen. Många lärosäten avstår från att redovisa hur det allmänna utbildningsområdet innefattar de 30 poäng tvärvetenskapliga ämnesstudier som examensordningen föreskriver; där poängredovisningen förekommer saknas inte sällan en välbehövlig motivering till varför en viss kurs ska räknas som tvärvetenskapliga ämnesstudier. Ur formell synvinkel finner bedömggruppen detta anmärkningsvärt, samtidigt tycks det spegla en erfarenhet inom lärarutbildningen att denna uppläggning av utbildningen inte är ändamålsenlig.

Examensordningens skärpta krav vad gäller utbildningen om läs-, skriv- och matematikutveckling samt om bedömning och betygssättning har lett till vissa förbättringar.

De flesta lärosätena har nu kommit tillräta med uppgiften att bygga upp en väl fungerande organisation för verksamhetsförlagd utbildning. Däremot kvarstår på de flesta håll problem vad gäller integrering mellan de högskoleförlagda och de verksamhetsförlagda delarna av utbildningen.

Flertalet lärosäten har vidtagit åtgärder för att förstärka lärarutbildningens ledning och planeringsorganisation. På några lärosäten har dock det särskilda organet fortfarande inte det samlade ansvar för lärarutbildningen som högskoleförordningen stadgar.

I takt med att examensarbetet blivit en etablerad del av utbildningen har det skett förbättringar av såväl utbudet av förberedande kurser i forskningsmetodik som vad gäller kvalitetssäkring av handledning och examination av examensarbetena.

Lärarutbildningskommitténs idéer om att lärarutbildningen skulle kunna tjäna som grund även för yrkesverksamhet i andra delar av samhället tycks inte längre finnas med i bilden vid utbildningsplaneringen. Detsamma kan kanske sägas om förberedelserna för forskarutbildning med lärarexamen som grund. Tonvikten i utbildningen ligger praktiskt taget helt på förberedelser för yrkesverksamhet som lärare i skolan.

8. *Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor*, Högskoleverkets rapportserie, 2005:17 R (del 1, s. 95-96).

Rekommendation

Till statsmakterna:

- Stryk den särskilda bestämmelsen i examensordningen att det ska ingå tvärvetenskapliga moment omfattande 30 poäng i det allmänna utbildningsområdet.

Läro- och lärutbildningens beslutsorganisation

I propositionen *En förnyad läro- och lärutbildning* föreslogs att det vid varje lärosäte med rätt att ge lärarexamen skulle inrättas ett särskilt organ för läro- och lärutbildningen. Detta organ skulle ges ett samlat ansvar för hela läro- och lärutbildningen och forskning med anknytning till denna utbildning. Riksdagen följde förslaget och beslöt om en ändring i högskoleförordningen. Utbildningsdepartementet införde våren 2001 bestämmelser om det särskilda organets sammansättning, uppgifter, ansvarsområde och befogenheter. De nya bestämmelserna trädde i kraft i ett mycket sent skede av planeringsarbetet inför genomförandet av den nya utbildningen läsåret 2001–2002. Det var därför naturligt att Högskoleverket i sin tillsynsrapport 2002 beaktade detta och nöjde sig med att konstatera att i stort sett samtliga universitet och högskolor med läro- och lärutbildning inrättat någon form av särskilt organ för denna utbildning.⁹ Man påtalade vidare att högskoleförordningens bestämmelser om det särskilda organet inte var helt lätta att tolka.

I samband med Högskoleverkets utvärdering av den nya läro- och lärutbildningen 2004 ägnades en hel del uppmärksamhet åt granskning av vilken reell funktion och vilka befogenheter de särskilda organen kommit att få.¹⁰ Bedömargruppen ansåg då att flertalet av de särskilda organen vare sig fått en sådan ställning i lärosätets organisation eller sådana befogenheter som åsyftats med reformen. Med anledning av detta genomfördes en granskning av de särskilda organens ansvar, befogenheter och ställning i högskoleorganisationen vid samtliga lärosäten med rätt att ge läro- och lärutbildning.¹¹

Det finns ett antal olika skäl till att vissa av lärosätena ännu inte levt upp till intentionerna med det särskilda organet för läro- och lärutbildningen. I en del fall, t.ex. Luleå tekniska universitet, anser man sig ha utformat en väl fungerande beslutsorganisation som skiljer sig från vad som anges i högskoleförordningen. I några fall rör det sig om relativt små lärosäten (Gymnastik- och idrottshögskolan, Konstfack, Kungl. Musikhögskolan, Musikhögskolan i Malmö, Högskolan i Borås och andra) där läro- och lärutbildningen utgör en så stor och viktig del att kravet på ett särskilt organ leder till en organisatorisk anomali.

9. *Högskolornas särskilda organ för läro- och lärutbildning*, Högskoleverkets rapportserie, 2002:41 R.

10. *Utvärdering av den nya läro- och lärutbildningen vid svenska universitet och högskolor*, Högskoleverkets rapportserie, 2005:17 R.

11. *Högskolornas särskilda organ för läro- och lärutbildning – deras ansvar och befogenheter*, Högskoleverkets rapportserie, 2007:47 R.

Examensordningens tolkningsbarhet

Det allmänna utbildningsområdet ska innehålla ”de lärargemensamma momenten”, för att använda propositionens formulering. Ett av de initiala problemen med reformen var emellertid att man förutsatte att det rådde en samsyn om vilka dessa gemensamma moment rimligtvis måste vara. Så var inte fallet. Grundläggande utbildning om läs-, skriv- och matematikutveckling samt betyg och bedömning brast på många håll, och skrevs därför explicit in i examensordningen efter Högskoleverkets utvärdering 2004. Icke desto mindre blir examensordningen i viss utsträckning fortfarande föremål för olika tolkningar.

Somliga lärosäten har valt lösningar som låter delar av AUO färgas starkt av ett inriktningsämne. Högskolan Dalarna räknar exempelvis in en 10-poängskurs i ämnesdidaktik i det allmänna utbildningsområdet, vilket är en oortodox tolkning av ”lärargemensamma moment”.

En sådan lösning kan framstå som en mot examensordningen stridande omfördelning av poäng mellan utbildningsområden. Man kan dock jämföra den med hur det självständiga arbetet ofta behandlas. Examensordningen anger inte inom vilket utbildningsområde det självständiga arbetet om minst 10 poäng bör placeras. Medan propositionen i första hand placerar det inom inriktningar och specialiseringar, kan man notera att en kraftig förskjutning skett mot det allmänna utbildningsområdet – även i fall då det självständiga arbetets inriktning är klart ämnesdidaktiskt. Ett sådant upplägg innebär en tänkbar poängreducering av AUO med 10 poäng.

Examensordningen föreskriver också ”ett utbildningsområde med en specialisering om minst 20 poäng”, vilket av förklarliga skäl oftast tolkats som ”ett utbildningsområde om minst 20 poäng med en eller flera specialiseringar”. Propositionen preciserar detta utbildningsområde som bestående av antingen *breddningar* eller *fördjupningar*, men på vissa håll har det kommit att innebära inläsning av nya skolämneskompetenser. Etikerade som specialiseringar istället för inriktningar saknar dessa kurser i regel ämnesdidaktiska inslag, liksom några som helst krav på VFU. Det är inte ovanligt att VFU i det allmänna utbildningsområdets sista termin då används för att täcka upp bristen. En sådan lösning har visserligen ett gott syfte, men kan också sägas reducera poängutrymmet för AUO.

Det allvarligaste ur innehållssynpunkt är emellertid att studenterna på detta sätt berövas en fundamental beståndsdel i en del av sin akademiska professionsutbildning. Ibland anges att didaktiseringen av det första ämnet ”spiller över” på det andra, dvs. att didaktiseringen av olika ämnen har så stora likheter att denna utbildningsdel inte fordras för det andra ämnet utan att den enskilde studenten själv kan omsätta ämneskunskaperna till undervisningsbart skolämne. Bedömargruppen vänder sig bestämt mot detta synsätt. Även om ämnesdidaktiken utifrån ett lärandeperspektiv har drag som flera olika ämnen delar kräver de särskiljande dragen att ämnesdidaktiken även specifikt behandlas för varje enskilt ämne. Studenterna har därför rätt till didaktisering

och VFU inom varje inriktning de studerar. Att komma runt detta genom att rubricera inriktningar som specialiseringar är inte förenligt med intentionerna för lärarutbildningens uppläggning.

Bedömargruppen konstaterar att examensordningen är en kompromiss mellan två syften. Att lärosätena ska ha frihet att utforma sin egen lärarutbildning leder till mer generella skrivningar medan kravet på att lärarprogrammet ska vara likvärdigt och jämförbart över hela landet leder till specifika skrivningar. Även resultatet av examensordningens formuleringar har blivit en kompromiss mellan dessa två syften.

Forskningens ekonomiska och institutionella bas

Statsmakterna måste försörja detta forskningsområde på ett helt annat sätt än idag. Detta för att inte utbildningsvetenskapen ska uppfattas som en gökunge i lärosätenas forskningsbon. Tidigare antydningar om att utbildningsvetenskapen ännu inte har den kvalitet som motiverar utökade forskningsanslag leder ohjälpligt till en återvändsgränd. Det omvända resonemanget måste föras: utbildningsvetenskapen är ett strategiskt viktigt område med god utvecklingspotential som endast kan utvecklas genom ökade forskningsresurser.

I väntan på dessa nytillskott av resurser måste lärosätena trots allt göra omprioriteringar så att utbildningsvetenskapen får en rimlig tilldelning av lärosätets samlade forskningsresurser. Det ankommer på lärosätets ledning att våga göra dessa omprioriteringar.

Frågan om forskningsområdets uppbyggnad handlar också om vilka institutioner som ges och tar ett ansvar när det gäller att utveckla området. Ämnesinstitutionerna är en nödvändig bas för forskning i ämnesdidaktik, om relationen mellan skolämnet och det akademiska ämnet, om ämnets självförståelse och om skolämnets historia.

Utvecklingen har gått framåt, men relativt långsamt. Det är uppenbart att ämnesinstitutionerna fortfarande i stor utsträckning inte tar ett tillräckligt ansvar och/eller ges tillräckliga resurser för den ämnesdidaktiska forskningen och forskarutbildningen. Det återverkar på grundutbildningen genom brist på disputerade lärare med ämnesdidaktisk specialisering, bristande resurser för handledning av ämnesdidaktiska examensarbeten och bristande möjligheter till forskarutbildning inom det ämnesdidaktiska fältet. Detta är en strategisk fråga som lärosätenas och lärarutbildningarnas ledning måste prioritera.

Rekommendationer

Till lärosätenas ledning:

- Skapa balans när det gäller fördelning av forskningsmedel till lärarutbildningen med hänsyn till antalet grundutbildningsstudenter för att långsiktigt säkra lärarutbildningens kompetensförsörjning vad gäller disputerade lärare.

- Tillse att ämnesinstitutionerna i större utsträckning tar ansvar för didaktiseringen av det egna ämnet.

Det allmänna utbildningsområdet (AUO)

Det allmänna utbildningsområdet omfattar 60 poäng inklusive 10 poäng verksamhetsförlagd utbildning. Bedömagruppen har under utvärderingen stött på flera olika modeller för hur detta område organiseras. En vanlig modell är att AUO är utspridd på den första, tredje/fjärde och sista terminen. Den sista terminen inkluderar ofta examensarbetet. En annan modell är att AUO ges under hela det första året och sedan under den sista terminen. Ytterligare en variant är att AUO i olika grader integreras med andra ämnen. AUO kan också ges i en kurs som läses parallellt med inriktningarna.

Bedömagruppen anser att det finns för- och nackdelar med alla fyra modellerna. Att ha AUO utspritt som i den första modellen kan ha fördelen att professionsinriktade och tvärvetenskapliga kurser läses mellan de av studenterna valda inriktningarna och specialiseringarna. Nackdelen kan då vara att AUO enbart framstår som ett avbrott i studentens ämnesmässiga studier och därför tappar effekten av yrkesförberedande studier. Om AUO är uppdelat i särskilda kurser för de olika inriktningarna kan det framstå enbart som en legitimering av ett ämnesdidaktiskt innehåll som egentligen ska ingå i inriktningarna.

Fördelen med att organisera hela det första året som ett gemensamt AUO för alla lärarstudenter är att det ger en grundlig utbildning i läraryrkets uppgifter och mandat innan studenterna fördjupar sig i sina inriktningar och specialiseringar. Nackdelarna är dock flera. Eftersom studenterna möter AUO igen först i slutet av utbildningen har det gått för lång tid för att de ska kunna hålla samman olika delar av och säkerställa progressionen. Upplägget kan dessutom bidra till att lärarprogrammet uppfattas bestå av två helt separata delar; att det första året är professionsinriktat och att resten är ämnesinriktat.

Sammantaget är bedömagruppens generella rekommendation att lärosätena ser över kontinuiteten inom AUO-kurserna och sammanfogar dessa med de didaktiska perspektiv som inriktningarna ska innehålla. Först då kommer lärarutbildningen att framstå som en professionsinriktad och yrkesförberedande utbildning.

Bedömagruppen har noterat att lärarstudenter är betydligt mer nöjda med de delar av programmet som finns inom ramen för inriktningar/specialiseringar än med dem som finns inom ramen för AUO. Kvaliteten på AUO ser ut att ha höjts sedan den förra utvärderingen, men det finns fortfarande ett tydligt behov av utvecklingsarbete för att nå tillräcklig standard. Många kursplaner inom AUO har skrivningar rörande examinations- och undervisningsformer som är otydliga, och i vissa fall saknas beskrivningar helt i fråga om hur en kurs examineras eller vilka undervisningsformer som tillämpas.

Studenterna framhäver att kontakten och samstämmigheten mellan lärare inom inriktningarna ofta är hög, att kravnivåerna är relativt höga och att indi-

viduell bedömning vid examination förekommer. Detta ställer studenterna ofta i kontrast till AUO, som beskrivs som mindre väl fungerande på dessa punkter. Inom AUO ger lärarlagen ett mer splittrat intryck, och vid gruppexamination, som förekommer relativt ofta, bedöms inte alltid den individuella insatsen.

Rekommendation

Till det särskilda organet:

- Tillskapa utvärderingsinstrument och genomför regelbundna utvärderingar för att säkerställa kvalitet och progression inom det allmänna utbildningsområdet.

Den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU)

Den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) bygger på idén att teoretiska studier ska omsättas i praktiska erfarenheter samtidigt som, och till skillnad från den tidigare praktiken, praktiska iakttagelser och erfarenheter ska ligga till grund för de teoretiska studierna. Ett annat syfte med VFU är att förena lärarutbildningens olika delar, såsom allmänt utbildningsområde och inriktningar. VFU-erfarenheterna ska ge lärarutbildningen en kvalitativ innehållsdimension och utgöra en grund för reflektion kring läraryrket.

Omfattning och placering av VFU

Enligt examensordningen ska den verksamhetsförlagda utbildningen omfatta minst 10 poäng kopplade till det allmänna utbildningsområdet och minst 10 poäng kopplade till varje inriktning.

Till skillnad från den tidigare lärarutbildningens praktik som var mer koncentrerad till slutet av utbildningen kan VFU läggas ut under hela lärarutbildningen, och som regel kommer studenterna ut på partnerskolorna redan under sin första termin. Detta genomförs på olika sätt. Antingen kommer studenten till partnerskolorna under en sammanhängande period om ett antal veckor, eller så gör studenten korta besök under en längre period, t.ex. ett besök i veckan under en hel kurs eller termin. De olika formerna har olika för- och nackdelar. Den tidigare tillåter exempelvis studenten att följa särskilda elevs utveckling under en längre tid, medan den senare på ett naturligare sätt ger studenten en helhetsbild av läraryrket. Studenter tycks i allmänhet uppskatta kombinationer av de båda modellerna. Beroende på utbildningens längd och uppläggning kan schemaläggningen medföra stora mellanrum mellan perioderna med bristande kontinuitet som följd. Bedömningen kan försvåras om perioderna är för korta och spridda över många terminer.

Vid enstaka lärosäten förefaller det diskutabelt om studenterna erhåller VFU i erforderlig omfattning. Det förekommer att centrala moment genomförs inom ramen för en specialisering eller att det andra skolämnet läses som specialiseringar utan krav på VFU-innehåll. Detta gäller tvåämneslärare i

grundskolans senare år och gymnasielärare (vid Malmö högskola, Örebro universitet, Högskolan Dalarna och i Norrköping).

Organisation av VFU

Den verksamhetsförlagda utbildningen ställer stora krav på en fungerande organisation och samverkan mellan lärosäte, kommuner och skolor. En vanlig form för denna organisationen är att lärosätet ingår avtal med ett antal kommuner. Så kallade partnerområden utgörs ofta av kommuner eller stadsdelar; områdets skolor benämns då partnerskolor. Vissa lärosäten och samverkanskommuner har valt systemet att studenten anvisas till en och samma partnerskola under hela utbildningstiden, medan andra har valt att låta studenten praktisera vid olika skolor inom partnerområdet. Det första alternativet skapar extra god kontinuitet för student, handledare och elevgrupper och goda bedömningsförutsättningar, medan det andra alternativet kan ge studenten en mångfald av erfarenheter från olika skolmiljöer – som ju delvis kan präglas av de socioekonomiska faktorerna i närområdet. Studenter som har variationsrika erfarenheter från sin skolpraktik argumenterar ofta starkt för detta alternativ.

Bedömargruppen 2004 noterade vikten av det kommunala engagemanget på alla nivåer i organisationen.¹² Detta engagemang är idag avsevärt starkare än vad det var år 2004. Som exempel kan man idag notera en stor ökning av andelen skollärare som genomgått handledarutbildning vid högskolan. I och med att organisationen successivt har funnit sina former har diskussionerna också kunnat riktas mot innehåll och utveckling snarare än praktiska problem.

På kommunnivå har väl fungerande kommunala strukturer byggts upp för mottagandet och utplaceringen av studenter. Kommunala samordnare ombesörjer studentplaceringen i arbetslag eller hos enskild lokal lärarutbildare. Några lärosäten har förordnat och direktfinansierat samordnartjänsterna, vilket skapat en extra stark relation mellan kommunerna och lärosätet.

Det är naturligtvis viktigt att studenterna får placeringar som är relevanta för den inriktning de följer. För studenter med inriktning mot förskolan och grundskolans tidiga år har detta varit tämligen lätt att lösa, medan det på vissa orter fortfarande förekommer problem för studenter med inriktning mot grundskolans senare år och gymnasiet. Vid ett flertal lärosäten har man utvecklat databaser över behov av och tillgång till platser för att lättare kunna planera matchningen. Databaserna har underlättat arbetet för berörda studenter och samordnare avsevärt.

Kommunerna formulerar själva hur den ekonomiska ersättningen från lärosätet för skolornas mottagande av lärarstudenter ska fördelas och användas. Variationerna kan vara stora, även mellan närliggande kommuner.

12. *Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor*, Högskoleverkets rapportserie, 2005:17 R (del 1, s. 112).

Antalet mellanled i organisationen är större än tidigare, genom införandet av kommunala och högskoleplacerade samordnare. Därmed har också avståndet mellan högskolans undervisande lärare och den kommunala lärarutbildaren blivit längre, och kommunikationen dem emellan har ibland försvårats (detta konstaterades också av bedömargruppen 2004).¹³ För att organisationen ska fungera smidigt är det angeläget att den är funktionell i sin helhet, och att högskolans kurslärare och de lokala lärarutbildarna har förutsättningar att kommunicera direkt med varandra, utan att gå omvägen via samordnarna.

Det dubbla ägandeskapet – ansvar för innehåll och progression i VFU

Den verksamhetsförlagda utbildningen ska ligga till grund för lärarstudentens reflektion kring och utveckling av den egna lärarrollen. De teoretiska delarna av lärarutbildningen ska förankras i praktiska erfarenheter genom VFU och praktiska erfarenheter ska utgöra ett problematiserande inslag i de fortsatta teoretiska studierna. Det ska således finnas en meningsfull och dynamisk relation mellan teori och praktik. Därför är makten över och ansvaret för innehållet i och progressionen av VFU – ”ägandet av VFU” om man så vill – av största vikt.

Den dominerande bilden är att den högskoleförlagda delen av utbildningen styr och påverkar mycket av innehållet i studenternas VFU. Det sker ofta med olika typer av uppgifter. Partnerskolorna blir ofta arenor för observationer som underlag för skriftliga rapporter. Uppgifter med övningsundervisning kan ibland vara tämligen okänsliga för den kontext som verksamheten utgör. Med större lyhördhet för den pågående verksamheten i partnerskolan och färre styrande uppgifter är de lokala lärarutbildarna – som en myndigförklarad part – ofta redo att bli ett mera reellt inslag i lärarutbildningen och därmed ”äga VFU”. För detta krävs att lärarutbildningen erbjuder fältets lärare kvalificerad handledarutbildning, att kommunerna bereder de lokala lärarutbildarna möjlighet att följa dessa handledarkurser, att nätverk skapas och vårdas med regelbundna initiativ och fördjupande innehåll från lärarutbildningen. Mycket av detta sker redan idag på många håll, men inte alltid med medvetna och målinriktade strategier.

Det är också viktigt att de erfarenheter som studenterna gör under sin VFU, och de reflektioner som dessa erfarenheter leder till, kan återföras till och ventileras inom den högskoleförlagda delen av lärarutbildningen. Många studenter uppger att det inte ges erforderligt utrymme för erfarenhetsutbyten efter avslutad VFU-period.

Med ett utbyggt gemensamt ansvar för och ägande av VFU skapas ett meningsfullt sammanhang i lärarutbildningen, och man minskar risken för två av varandra oberoende, parallella aktiviteter – den högskoleförlagda och den verksamhetsförlagda.

13. *Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor*, Högskoleverkets rapportserie, 2005:17 R (del 1, s. 109-110).

Bedömning och examination

Det är viktigt att utbildningsmålen för VFU är tydliga och att studenterna blir examinerade på ett rättssäkert sätt utifrån kända kriterier. Här varierar erfarenheterna från platsbesöken kraftigt. En vanlig modell är att handledaren kommunicerar erfarenheterna skriftligt med lärosätet. Innehållet i kommunikationen kan emellertid i vissa fall bestå av ren närvarorapportering. En annan vanlig modell är att studenten lämnar in en skriftlig rapport till lärosätet efter avslutad period, och att examinationen avgörs av rapportens kvalitet. Ett sådant examinationssätt riskerar att fjärma VFU från den högskoleförlagda verksamheten.

Bedömargruppen konstaterar att bedömningen och examinationen av VFU på många håll behöver bli föremål för omfattande utvecklingsarbete.

En inte ovanlig ambition från lärosätenas sida är att studenten ska få något besök av högskolans lärarutbildare. Detta är emellertid ingenting som den nuvarande konstruktionen kräver, och det används i regel inte som systematiskt underlag för bedömning. Besöken brukar dock vara mycket uppskattade av studenterna.

Vid vissa lärosäten ser man till att s.k. trepartssamtal äger rum, där student, kommunal lärarutbildare och högskolans kurslärare sätter sig ner tillsammans för att diskutera studentens måluppfyllelse och progression. Studentens prestationer under VFU-perioden kan på så sätt grundligt och öppet diskuteras, vilket skänker välbehövlig legitimitet och rättssäkra former åt examinationen av VFU, samtidigt som VFU-kedjans yttersta länkar kopplas samman. Som goda exempel kan följande lärosäten nämnas: Högskolan Kristianstad, Linköpings universitet, Musikhögskolan i Malmö, Mälardalens högskola och Högskolan i Jönköping.

VFU – ur ett verksamhetsperspektiv

För verksamheterna kan VFU utgöra ett värdefullt inslag i en vardaglig kompetensutveckling – i synnerhet för dem som arbetar nära lärarstudenterna. Att vara lokal lärarutbildare upplevs ofta som inspirerande och utvecklande. Flera lokala lärarutbildare uppskattar också känslan av att komma närmare högskolan och den akademiska världen. Man betonar gärna den ”ömsesidiga nyttoaspekten” av att ha lärarstudenter i sin verksamhet. Samtidigt som partnerskolan är ett observationsfält och övningsområde för studenten kan studenten vara en reell resurs i partnerskolans vardag.

Med olika lösningar ordnar kommuner sammanhållna studiedagar för lärarstudenterna kring teman som får sin relevans genom ett nära verksamhetsperspektiv. I utbyte mot detta ser kommunerna gärna bildandet av regionala nätverk samt tillgång till kompetensutveckling via lärarutbildningen – gärna tillsammans med studenterna.

VFU och examensarbetet

Många lärosäten säger sig verka för att studenterna i allt större utsträckning ska genomföra sina examensarbeten i nära anslutning till sin VFU-placering, och exempelvis behandla frågeställningar som uppkommit under studietiden eller sådana frågor som partnerskolan själv gärna skulle se beforskade. På så sätt kan studenternas examensarbeten utgöra ett led i den lokala skolutvecklingen, och därmed ytterligare bidra till ”den ömsesidiga nyttan” med VFU. Detta är lovvärda intentioner, som ännu inte fått något brett genomslag.

Rekommendation

- Säkerställ att det finns tydliga bedömningskriterier och bedömningsrutiner kopplade till VFU.

Svenskämnet

Mot bakgrund av den i medierna förmedlade bilden av lärarstudenternas allt sämre kunskaper i svenska har bedömargruppen hört påfallande få klagomål vid platsbesöken. Studenterna, som på majoriteten av lärosätena är övervägande positiva eller mycket positiva till den undervisning de fått, menar dock att de skulle vilja ha mer individuell respons från sina lärare. Sett ur lärarnas perspektiv är detta en ren resursfråga. I responsen ligger enligt bedömargruppen en outnyttjad ämnesdidaktisk resurs. Studenter som har arbetat i responsgrupper är i stort sett mycket nöjda och menar att de har haft nytta av detta arbetsätt både då det gäller att utveckla den pedagogiska yrkeskunskapen och sitt eget språk i tal och skrift.

När det gäller studenter med inriktning mot senare år och gymnasiet är dessa mer vana vid akademiska studier och ställer höga krav på sig själva. De uppger att de studerar hårt, minst 40 timmar per vecka, och att studierna är krävande om man tar dem på allvar. Goda ämneskunskaper stärker självförtroendet även i didaktisk mening så till vida att de känner sig trygga då de behärskar ämnet.

Läs- och skrivutveckling

Lärosätena ska kunna garantera att gemensamma centrala kunskapsområden behandlas i lärarutbildningen. Bedömargruppen kan konstatera att den förra utvärderingen i detta avseende har tagits på allvar. Den har blivit startskottet för ett omfattande internt förändringsarbete på olika plan, av exempelvis läs- och skrivutveckling, prov, betyg, bedömning och utvärdering. Beträffande fördjupade kunskaper inom området läs- och skrivutveckling är det ibland oklart vad man på de olika lärosätena lägger i begreppet ”fördjupad kunskap”.

Bedömargruppens intryck är att man nu avsatt mer tid, ofta i form av obligatoriska kurser, för att göra studenterna som läser med inriktning mot yngre åldrar orienterade i aktuell forskning. Känslan av osäkerhet om hur man prak-

tiskt går till väga i själva undervisningen är dock fortfarande utbredd bland studenterna. Intrycket är att medvetenheten om didaktikens betydelse har ökat inom högskolans väggar medan metodiken har överlåtits åt fältet och den verksamhetsförlagda utbildningen. Mot bakgrund av de stora variationer i kompetens som råder inom VFU ser bedömargruppen detta som otillfredsställande.

Det är inte bara då det gäller den enskilda praktiska undervisningsmetodiken som studenterna upplever att de fått för lite tid att pröva och följa upp olika tillvägagångssätt och strategier. Osäkerheten berör hela det kunskapskomplex som hänger samman med undervisningen i ett svårdefinierat ämne som svenska, och som aktualiseras i en undervisningsverklighet då frågor kring prov, betyg, bedömning och utvärdering ska hanteras. Här behöver studenterna oavsett inriktning både fördjupade ämnesdidaktiska kunskaper och en bred repertoar av metodiska kunskaper. Det är viktigt att studenterna under utbildningen utvecklar ett funktionellt eget språk för att både muntligt och skriftligt kunna kommunicera med olika målgrupper, inte minst föräldrar.

En allmän tendens inom kunskapsområdet läs- och skrivutveckling är att fokus läggs på den första läs- och skrivutvecklingen i lägre ålder medan grundskolans mellanår, senare år och gymnasiet språkutvecklande praktiker glöms bort eller blir sekundära. I vissa fall behandlas de som specialpedagogiska frågor. Här finns anledning att i utbildningarna lyfta in mer av den ämnesdidaktiska forskning som föreligger om språkutvecklande klassrumspraktiker under grundskolans mellanår, senare år och på gymnasiet.

Kunskaper om läs- och skrivsvårigheter ingår i utbildningen i varierande grad. Bedömargruppen vill å det starkaste framhålla behovet av att alla studenter får kunskap om läs- och skrivsvårigheter och olika sätt att förhålla sig i dessa frågor, eftersom läs- och skrivsvårigheter påverkar lärandet och uttrycksförmågan i alla ämnen.

Vid några få lärarutbildningsinstitutioner får alla studenter en viss introduktion i svenska som andraspråk. På många institutioner finns detta inte med som ett obligatoriskt inslag, varken i den första läs- och skrivutvecklingen, som är obligatorisk för alla lärarstuderande, eller för studenter som studerar inriktningar i svenska. Bedömargruppen rekommenderar att alla lärarstudenter får obligatorisk introduktion i svenska som andraspråk och kunskap om lärandet på ett annat språk än modersmålet.

Ämnesstudier i svenska

Den stora utmaningen i uppläggnings av lärarutbildningen i svenska är den ”stoffträngsel” som råder inom ämnet men också de krav på förändrade kunskaper som en svensklärare idag anses behöva. Situationen kompliceras av att det för närvarande råder stor osäkerhet och oenighet om vilka ämneskunskaper en svensklärare behöver i vårt moderna samhälle – ett samhälle som så märkbart och i så högt tempo genomgår stora kulturella förändringar av olika slag.

Intressant blir därför också att notera i hur hög grad och på vad sätt de olika utbildningsanordnarna väljer att med hjälp av ämnesdidaktisk forskning problematisera de kulturella förändringar som präglar utbildningssituationen. Det gäller speciellt utbildningsmiljöerna med inriktning mot gymnasiet. Gymnasiet har ett ansvar för både det traditionella kulturarvet och de nya kulturformer som uppstår i ett mångkulturellt samhälle.

Läroarbetsgruppen och studenterna befinner sig alltså i en situation med många motstridiga krav och önskemål vad gäller innehållet i utbildningen samtidigt som tiden för att förmedla och ta till sig detta innehåll minskar. Problematiken blir tydlig i studiet av inlämnade kursplaner, som ofta är mycket ambitiöst skrivna men som är allt svårare att realisera.

Bedömargruppen kan i detta sammanhang också notera att lärosätena valt olika vägar att organisera kurserna. För studenter med inriktning mot grundskolans senare år och gymnasiet kan organisationen grovt delas in i antingen en mer traditionell indelning av litteraturvetenskap respektive svenska språket eller en mer läroarbetsgruppsanpassad indelning där studierna organiseras i block där de två disciplinerna åtminstone teoretiskt integreras till ett svenskläsaämne. Bedömargruppen ser såväl fördelar som risker med båda modellerna men vill påtala vikten av att i största mån möjliggöra för studenterna att i ett senare skede bygga på och fördjupa sina studier för eventuell examen inom respektive disciplin.

Ämnesdidaktik

Ett problem är, enligt bedömargruppen, den stora osäkerhet som föreligger då det gäller didaktikbegreppet som sådant och hur man tolkar och använder det. Det äldre metodikbegreppet förvandlas lätt till "didaktik" och den pedagogiska forskningen definieras ofta som både "allmäntdidaktisk" och "ämnesdidaktisk". Störst osäkerhet råder då det gäller att definiera ämnesdidaktiken, var den hör hemma och hur den kan tas i bruk och utvecklas inom ämnets egna ramar.

Bedömargruppen ser en stor och tydlig variation då det gäller integrering av ämnesdidaktik och ämnesteorier. Den konstaterar också att placeringen av ämnesdidaktiken institutionsmässigt påverkar identiteten och självbilden. Svenskdidaktisk forskning kan bedrivas inom utbildningsvetenskap, pedagogik, pedagogiskt arbete, lärande, svenska med didaktisk inriktning, litteraturvetenskap o.s.v. och organisationen blir avgörande för hur man kommer att tolka det ämnesdidaktiska innehållet och vilken forskningsprofil och forskningstradition man inordnas i. Detta får givetvis konsekvenser för vilket svenskläsaämne och vilken ämneskonception man vill beforska.

Allmänt kan sägas att ämnesdidaktikern har svårt att finna sin plats – särskilt i de större miljöerna. Man riskerar att bli en solitär både i de traditionellt pedagogiska institutionssammanhangen och i de övriga ämnesinstitutionerna. I detta sammanhang kan det ibland vara en fördel att vara en mindre hög-

skola där avstånden är korta och flexibiliteten en del av vardagens pragmatiska krav.

En ämnesdidaktisk fråga är också i hur hög grad ämnesdidaktiken är integrerad i studierna av svenska språket och litteraturen och det fält som rör barns och ungdomars läs-, skriv- och språkutveckling samt svenska som andraspråk.

I en tid av pågående kulturella förändringsprocesser där begrepp som hållbar utveckling, kulturell mångfald och globalisering laddas med ständigt nya innebörder ställs nya krav på ämnet, dess innehåll och förmedlande processer och dess roll i olika sociala och kulturella situationer. Mot bakgrund av detta ser bedömargruppen ett behov av att förstärka den ämnesdidaktiska litteraturen med internationell litteratur samt relevant litteratur från de egna forskningsmiljöerna.

Förhållandevis få ämnesdidaktiska examensarbeten skrivs inom svenskämnet och handleds av ämneslärare. Det finns en positiv korrelation mellan antalet ämnesdidaktiska examensarbeten och de miljöer där man medvetet satsat på att förstärka denna kompetens. I dessa miljöer ser man fler av de aktuella ämnesdidaktiska avhandlingarna i litteraturlistorna. Studenterna, även de med inriktning mot lägre åldrar, var positiva till denna forskningsbaserad.

Litteraturdidaktik och studier i barn- och ungdomslitteratur

Omfattningen i poäng när det gäller barn- och ungdomslitteratur är på många håll så liten att man knappast kan tala om någon fördjupad kompetens inom området. Det kan tyckas rimligt att en lärare med inriktning svenska mot grundskolans tidigare år läser minst 20 poäng barn- och ungdomslitteratur integrerad med litteraturdidaktiska läs- och skrivutvecklande perspektiv, tillämpade i problematiserande undervisningsförlopp. I de fall där satsningen på litteraturpedagogik och mer omfattande litteraturläsning och litteratursamtal har prioriterats har studenterna i mötet med bedömargruppen varit mycket positiva.

Att läsa och samtala om litteratur tycks vara en framgångsrik metod i lärarutbildningen, även för bearbetning av andra kunskapsområden än just läs- och skrivutveckling. Bedömargruppen konstaterar i detta sammanhang att skönlitteratur som kunskapskälla sällan utnyttjas konsekvent inom det allmänna utbildningsområdet som ett återkommande inslag genom hela utbildningen, trots att reformen möjliggör en sådan uppläggning av litteraturläsning i ett utvecklingsperspektiv.

Skriftlig och muntlig färdighet

Studenternas skriftliga och muntliga färdighet varierar kraftigt. Skillnaderna är stora mellan såväl enskilda studenter som grupper av studenter. Grupperna med inriktning mot framför allt lägre åldrar är mycket heterogena, vilket leder till att vissa tycker att undervisningen borde vara mer avancerad medan andra tycker att det är svårt att hänga med.

De flesta lärosäten erbjuder olika typer av skrivstöd för studenter som behöver det. Detta är speciellt viktigt i arbetet med att öka kvaliteten på studenternas skriftliga prestationer och för att förhindra individuella misslyckanden och avbrott i studierna.

Många studenter önskar mer kunskap om kreativitet och kreativa arbetsformer som kan fungera utvecklande även för dem själva. De klagar även på lärarutbildarnas bristande IT-kompetens och på att högskolans lärare använder dataresurser i för liten omfattning.

Forskarutbildning och forskning i svenska och litteraturvetenskap med didaktisk inriktning

Utbyggnaden av ämnesdidaktiken befinner sig i sin linda i jämförelse med ämnesinstitutionernas akademiska forskningsresurser, självförtroende och traditioner. Nationella forskarskolor, samverkansavtal, riktade rekryteringar, nationella ämnesdidaktiska nätverk och konferenser börjar ta form och ge resultat. Samtidigt hotar stora generationsavgångar de närmaste åren. Det är i nuläget svårt att ha någon uppfattning om hur dessa avgångar kommer att påverka utvecklingstakten och den riktning utvecklingen av svenskämnet tar.

Det kan dock konstateras att vissa miljöer utmärker sig positivt genom satsningar på externa rekryteringar, satsning på att forskarutbilda redan anställd personal och omfördelning av resurser etc. Stöd från lärosätets högsta ledning är avgörande för en positiv utveckling.

Rekommendationer

- Förstärk den ämnesdidaktiska kompetensen när det gäller prov, bedömning och betyg i svenskämnet.
- Arbeta vidare med att förbättra kunskapen om läs- och skrivutvecklingen mot senare årskurser.
- Fortsätt arbetet med att integrera ämnesteorier och ämnesdidaktik.
- Öka omfattningen av barn- och ungdomslitteratur.
- Förstärk den ämnesdidaktiska litteraturen med internationell, nordisk och svensk forskningsbaserad kurslitteratur.
- Förstärk arbetet för att få fler studenter att skriva ämnesdidaktiska examensarbeten i svenska.
- Fortsätt arbetet med att stötta studenter i skriftlig och muntlig framställning.
- Se till att alla lärarstudenter får obligatorisk introduktion i svenska som andraspråk och kunskap om lärandet på annat språk än modersmålet.

Matematikämnet

Utgångspunkter för bedömningen är att utbildningen för blivande lärare i matematik ska innehålla ämnesstudier i matematik och matematikdidaktiska

studier av sådant omfång och sådan kvalitet att studenten kan uppfylla examenskravet enligt högskoleförordningen, dvs. att ”kunna omsätta goda och relevanta kunskaper i ämnen eller ämnesområden så att alla elever lär sig och utvecklas”.¹⁴

Ämnesstudierna ska vara relevanta för den valda inriktningen och ge de studerande behörighet att undervisa för vissa åldersgrupper inom utbildningssystemet. Studierna ska förmedla en logisk och begreppsmässigt sammanhängande förståelse av matematiken och vara väl förankrade i matematikens tillämpningar i samhälle och vetenskap.

I de matematikdidaktiska studierna ska lärandeprocessen och läroplanstänkandet vara i fokus, och liksom ämnesstudierna ska de didaktiska studierna kopplas till det aktuella verksamhetsområdet. Kopplingen till matematikdidaktisk och pedagogisk forskning bör vara stark. Undervisningen i matematikdidaktik inom lärarutbildningen är en mötesarena mellan de högskoleförlagda forskningsbaserade studierna och den skolverklighet som de studerande möter inom den verksamhetsförlagda utbildningen.

Alla studenter ska få god kunskap om utvärdering, provkonstruktion och bedömning, vilket ska ses som en viktig del av lärandeprocessen. Sådana kunskaper är av stor betydelse för ämnet matematik med dess starka utvärderingskultur.

Ett mål bör dessutom vara en stark tillit till den egna matematiska förmågan. Den utgör en förutsättning för att i undervisningen våga och kunna pröva många olika angreppssätt och på så vis bättre möta elevernas skilda behov. Det är därför av stor vikt att studenterna under utbildningen stärker och fördjupar sina matematiska kunskaper.

Betydelsen av goda och relevanta ämneskunskaper och didaktiska kunskaper för lärare som ska undervisa i matematik är väl belyst i forskningen. Ett internationellt symposium med stöd från Kungl. Vetenskapsakademien om utbildning av lärare i matematik genomfördes år 2003 vid Malmö högskola med deltagande av en rad internationellt ledande forskare inom området. Där behandlades bland annat innehållsfrågor och frågor om integrering mellan matematik och matematikdidaktik som understödjer våra allmänna utgångspunkter ovan.¹⁵

Inriktningar och specialiseringar

Matematik och matematikdidaktik svarar för cirka 7 procent av verksamheten inom lärarutbildningen räknat i helårsstudenter. Matematik är grund- och gymnasieskolans näst största ämne, och bristen på behöriga matematiklärare i skolorna är stor. Genom en god matematikundervisning i förskolan

14. Examensordningen i högskoleförordningens bilaga 2.

15. Se artiklar av Barbro Grevholm, Mogen Niss, Deborah Loewenberg Ball och Hyman Bass i Straesser, R., Brandell, G., Grevholm, G. & Helenius, O. (red.), 2004. *Educating for the future*. Proceedings of an International Symposium on Mathematics Teacher Education. The Royal Swedish Academy of Sciences. Kungälv: Grafkerna Livréna

och grundskolans tidiga år läggs grunden för elevernas fortsatta matematiklärande.

Generellt sett erbjuder de stora lärarutbildningarna inriktningar som gäller snävare åldersintervall, medan mindre lärarutbildningar erbjuder inriktningar för bredare åldersintervall. Vanligast är en inriktning för förskola och grundskolans tidigare år och en inriktning för grundskolans senare år och gymnasiet. Bedömargruppens tolkning är att ett litet studentunderlag är en faktor som påverkat högskolorna att välja de bredare inriktningarna.

Utbudet av specialiseringar är med enstaka undantag litet. På många orter är specialiseringen i matematik för grundskolelärare en ren matematikkurs, som samläses med andra matematikstuderande och som inte innehåller någon matematikdidaktik. En specialisering som borde kunna erbjudas av alla högskolor som utbildar förskollärare är matematik för blivande förskollärare som valt andra inriktningar. Detsamma gäller för specialiseringar som behandlar matematiksvårigheter. Även andra specialiseringar borde kunna skapas som lockar både studenter och yrkesverksamma lärare som kompetensutveckling i enlighet med intentionerna i reformen av lärarutbildningen 2001, t.ex. matematik för förskollärare, matematik för vuxenutbildning och alternativa undervisningsformer.

Mål, kursinnehåll, kursomfång

De breda åldersintervallen och i vissa fall behörighetskraven skapar problem att nå tillräckliga kunskaper i matematik och matematikdidaktik med relevans för de aktuella verksamhetsområdena. Detta blir speciellt tydligt för de äldre åldersgrupperna i de breda kombinationerna, dvs. skolår 3–5 och gymnasiet. Av platsbesök och dokument framgår att vissa problem är återkommande.

Innehållet av matematikdidaktik i inriktningarna för verksamhet i förskolan och grundskolans tidigare år handlar i många fall nästan enbart om de allra tidigaste åren och försummar skolår 3–5. För inriktningar mot verksamhet i grundskolans senare år och gymnasiet får grundskolan en framskjuten plats medan gymnasienivåns didaktiska frågor försummas.

Likartade problem uppstår när det gäller matematikinnehållet. När blivande förskollärare och lärare för skolår 1–5 läser samma kurs hamnar förståelsen av talbegreppet och de grundläggande operationerna i fokus, medan den egna kunskapsutvecklingen när det gäller bland annat rationella tal, proportionalitet, procent, vissa geometriska begrepp, prealgebra och inledande funktionslära blir lidande. Utgångspunkten för blivande gymnasielärare med behörighetskrav matematik D från gymnasiet är att de inte tidigare läst delar av gymnasiets utbud av kurser, såsom kurserna matematik E, diskret matematik och matematik breddning. Det är alltså från en nivå som inte omfattar hela gymnasiekursen de startar sina högskolestudier. Studenterna når därför, enligt bedömargruppen, inte en tillfredsställande nivå i sin egen matematikutveckling i de breda inriktningarna. Utrymmet tycks bli för begränsat för att räcka för matematikdidaktiken för hela åldersspannet såväl som den egna

matematikutveckling och den grundliga ämnesförståelse som krävs för att undervisa i hela gymnasiematematiken.

De matematikkurser som samläses med studenter som inte tillhör lärarprogrammet upplevs ofta av lärarstudenterna som irrelevanta eftersom de saknar matematikdidaktisk anknytning. Vid några lärarutbildningar har man löst detta problem genom att differentiera vissa delar av kurserna och låta dessa innehålla matematikdidaktisk litteratur, en lösning som förefaller fungera väl.

Innehåll som ofta täcks bristfälligt är problemlösning, modellering och användning av digitala och laborativa hjälpmedel dels som egen kunskap, dels ur ett didaktiskt perspektiv. Frågor om genus och matematik, attityder till ämnet och matematiksvårigheter får ofta litet utrymme. Även matematikhistoria, som bör ingå, saknas inom vissa inriktningar.

Integrering mellan ämne och ämnesdidaktik

Integrering mellan matematik och matematikdidaktik framhålls av de flesta högskolor som ett viktigt mål, och det finns goda exempel på att integreringen fungerar, speciellt inom vissa delar av den högskoleförlagda utbildningen.

Integreringen av matematiken och matematikdidaktiken i den högskoleförlagda utbildningen kan organiseras på flera olika sätt: en och samma person undervisar i båda områdena, olika personer vid samma institution undervisar i matematik respektive matematikdidaktik eller olika institutioner ansvarar för matematiken respektive matematikdidaktiken. En kombination av dessa olika modeller förekommer också. Bedömargruppen har inte underlag för att värdera någon lösning som mer ändamålsenlig än någon annan. Däremot menar bedömargruppen att en fullgod integrering kräver ett väl utvecklat samarbete mellan de undervisande lärarna och mellan de medverkande institutionerna. Innehållsmässigt krävs att ett didaktiskt perspektiv läggs på ämnet inom ämneskurserna, åtminstone gäller det de obligatoriska matematikkurserna. Det krävs också att matematikdidaktiken förankras i det relevanta matematikområdet, även det som går utöver skolkurserna.

Vid flera lärarutbildningar är matematikstudierna delade på olika institutioner. Institutionerna uppvisar olika engagemang för verksamhetsinriktade frågeställningar. Ofta finns ett större engagemang för matematikdidaktik inom utbildningsvetenskap, pedagogik eller didaktik medan matematikinstitutionerna mer betonar matematiken som ämne. Ett närmare samarbete mellan de institutioner som ansvarar för undervisningen i matematik/matematikdidaktik bör utvecklas vid många av dessa lärarutbildningar.

I många fall ger kursplaner och litteraturlistor intryck av att kopplingen är svag, vilket har bekräftats av studenter och i vissa fall av lärare vid platsbesöken. Somliga delkurser behandlar enbart matematik, andra är helt inriktade på matematikdidaktik. Man lämnar åt studenterna själva att utifrån sina kunskaper i matematik, lärande, metakognition och didaktik skapa en enhet som prövas i den verksamhetsförlagda utbildningen. Många studenter känner sig

utelämnade i den situationen. I vissa fall har grundläggande didaktiska problem och frågeställningar överförs till den verksamhetsförlagda utbildningen. Bedömaregruppen anser att integreringen generellt bör stärkas med en översyn och analys av vilket matematikdidaktiskt innehåll som är relevant, i synnerhet för grundskolans senare år och gymnasiet.

Litteratur

Den matematikdidaktiska litteraturen är enligt litteraturlistorna i många fall påfallande mager och man använder litteratur utan tydlig progression. Det är vanligt att samma litteraturlista återkommer i flera av lärarutbildningarnas olika kurser med matematikanknytning, även i kurser som är tänkta att bygga på varandra. Litteratur avsedd för inledande studier och utan tillräckligt vetenskapligt djup används även för B- och C-nivån. I vissa fall kompletterar man med forskningsartiklar och avhandlingar, vilket kan ställa alltför stora krav på studenterna.

Vid flera av platsbesöken framhöll lärarna att det saknas lämplig litteratur som behandlar matematikdidaktiska frågor, exempelvis frågor om undervisningsplanering, arbetsformer och bedömning i matematik. Det råder stor brist på aktuell litteratur på acceptabel vetenskaplig nivå utgiven på svenska. Bristen är total för gymnasienivån. Det är samtidigt tydligt att situationen är något så när tillfredsställande när det gäller det tidiga matematiklärandet, där det sedan mer än tio år finns och nyproduceras aktuell litteratur med god förankring i svensk och internationell forskning avsedd för lärarutbildningen. En uppdatering av äldre, och ofta använd litteratur, med nya forskningsresultat är dock önskvärd.

Även inom matematik är litteraturen bristfällig. Bristerna är mest påtagliga när det gäller matematiken för de tidigare åren i grundskolan, framförallt skolår 3–5. Att använda litteratur på engelska medför, enligt lärarna, svårigheter för denna studentgrupp. Det har även didaktiska nackdelar eftersom det är väsentligt att lära sig terminologin på svenska. Kombinationen matematik och matematikdidaktik i en och samma bok kan i och för sig fungera utmärkt, men förutsätter att matematikinnehållet är tillräckligt omfattande och systematiskt.

Behörighetskrav och förkunskaper

Behörighetskraven varierar och samtliga nivåer förekommer – matematik A–D. Vanligast är matematik B för verksamhet inom grundskolans tidigare år och matematik D för grundskolans senare år och gymnasiet. Matematik A förekommer i inriktningar för verksamhet i förskoleklass och grundskolans tidigare år med motiveringen att man därigenom kan få tillräckligt många sökande. Nivån matematik A är, enligt bedömaregruppen, oacceptabel som behörighetskrav. För grundskolans senare år förekommer matematik C, med liknande motivering. I något fall har man olika behörighetskrav för den för-

sta terminen i inriktningen och de följande. Det motiveras av att den första terminen också erbjuds som specialisering.

Bristande förkunskaper i matematik från gymnasiet förekommer hos stora grupper av studenter. Sedan ett eller två år har många av högskolorna framgångsrikt använt särskilda medel från regeringen (ett treårigt stöd) för att stärka studenternas kunskaper i samband med de inledande studierna i matematik. Flera högskolor har valt att erbjuda en extra kurs, där studenterna får repetera och fördjupa gymnasiekunskaperna. Resultaten i matematikkurser förbättras därigenom, enligt lärarnas uppgifter vid platsbesöken.

Uppenbarligen finns ett behov av undervisning i matematik som inte tillgodoses inom ramen för det ordinarie kursutbudet. Matematikkurserna betraktas genomgående som krävande tidsmässigt av de studerande. Kvaliteten i examinationen är dock, enligt lärarna, tillfredsställande. Individuell salstentamen är en vanlig examinationsform, men oftast förekommer även andra former. Bedömargruppen finner att kvaliteten i examinationen är svår att bedöma utifrån dokument och intervjuer. Många lärare försöker inom ordinarie kurser att stödja studenterna så långt det går. Eftersom resurserna för det extra stödet inte kan påräknas efter den treåriga satsningen bör högskolorna planera för andra sätt att lösa problemen.

Undervisningsinriktade studier

Vid platsbesöken gav studenter och lärare exempel på goda föreberedelser inom de högskoleförlagda studierna inför studenternas egen undervisning, planering och bedömning i den verksamhetsförlagda utbildningen. Men motsatsen förekom också, framför allt inom grundskolans senare år och gymnasiet. Alltför stor del av ansvaret ligger hos studenten själv och handledaren/lärarytildaren inom den verksamhetsförlagda utbildningen när det gäller studentens undervisning och allt som hör samman med den. Överlag är det stora variationer både mellan högskolorna och inom en högskola (beroende på inriktning) beträffande ansvarsfördelning för den verksamhetsförlagda utbildningen när det gäller matematikdidaktiska frågeställningar.

Många högskolor ger studenterna möjlighet att göra examensarbetet i ett matematikdidaktiskt ämne. Dock väljer få att göra det. Ofta ligger andelen av alla examensarbeten med matematikdidaktiskt innehåll klart under 10 procent (år 2006). Vid ett par högskolor ligger andelen emellertid närmare 20 procent (Växjö universitet och Mälardalens högskola).

Lärarkompetens

Undervisningen i matematik och matematikdidaktik ges framförallt av adjunkter, många med lång erfarenhet från skolan och/eller lärarytildningen och gedigen kunskap om didaktiken och om skolans matematikutbildning.

Relativt få disputerade lärare i matematik medverkar i lärarytildningen, vilket gör forskningsbasen otydlig. Några av dessa har kompetens också inom matematikdidaktik och egen erfarenhet från skolan. Någon enstaka person

har dubbel kompetens med forskarutbildning både i matematik och i matematikdidaktik.

Den vetenskapliga kompetensen hos lärarna inom området matematikdidaktik är av stor betydelse för kvaliteten i utbildningen och för studenternas möjligheter att skriva examensarbete inom matematikområdet och eventuellt gå vidare till forskarutbildning. Även om situationen varierar mellan högskolorna så är den generella bilden att en besvärande liten del av undervisningen i matematikdidaktik i lärarutbildningen sköts av disputerade lärare med specialisering inom detta område. Antalet disputerade lärare med forsknings-specialisering inom det matematikdidaktiska området oavsett disputation-ämne på nationell nivå är oacceptabelt lågt. Antalet disputerade lektorer inom området var knappt 20 i hela landet. Sammantaget fanns år 2006 åtta lärarutbildningar som erbjuder matematikinriktningar utan att ha någon disputerad lärare inom området. Ytterligare nio hade tillgång till en enda disputerad lärare. En bättre situation råder vid de återstående fyra lärosäten bland dem som erbjuder matematik.

Det är uppenbart att lärosätena behöver stärka den vetenskapliga matematikdidaktiska kompetensen för att uppnå en godtagbar kvalitet i matematiklärarutbildningen. Lärosätena har i de flesta fall ingen konkret plan för hur situationen ska kunna förbättras. Den matematikdidaktiska forskningen och forskarutbildningen prioriteras inte och har med några få undantag en svag ställning.

Forskarutbildning och forskning i matematikdidaktik

Några universitet har inrättat matematikdidaktik eller motsvarande som eget forskningsämne och har doktorander inskrivna och planerar att rekrytera fler. Detta gäller universiteten i Linköping, Luleå, Umeå och Växjö. Vid andra universitet och högskolor finns möjlighet att bedriva forskningsprojekt och avhandlingsprojekt i matematikdidaktik inom ett annat ämne, till exempel didaktik eller pedagogik. Totalt sett är få doktorander antagna med inriktning mot detta ämnesområde.

Matematiklärande – ett centralt kunskapsområde för alla lärare

Enligt tillägg till examensordningen som började gälla 2006 ska alla studenter få kunskap om betydelsen av läs- och skrivutveckling och om matematikens betydelse för elevers kunskapsutveckling. Därutöver ska studenter för att få lärarexamen med inriktning mot förskola, förskoleklass och grundskolans tidigare år ha fördjupad kunskap i läs- och skrivinlärning och grundläggande matematikinlärning.¹⁶ Högskoleverket genomförde under 2006/07 med anledning av den förra utvärderingen av lärarutbildningen en särskild uppföljning av lärosätenas åtgärder inom bland annat området läs- och skrivutveckling.

16. Examensordningen i högskoleförordningens bilaga 2, tillägg 2006:1053.

Där ingick inte matematikutvecklingen, även om en del lärosäten valde att också redogöra för sina åtgärder inom det området.

I denna utvärdering har matematikämnet granskats speciellt. Det gäller även de delar som hör till de centrala kunskapsområdena. Det har vid granskningen visat sig att många lärosäten inte infört något alls om betydelsen av matematikutveckling för de studenter som tar examen för verksamhetsområdena grundskolans senare år eller gymnasiet. I vissa fall finns formella beslut som inte genomförts på ett sådant sätt att det framgår av kursplaner och litteraturlistor att momentet ingår. I andra fall finns ett moment i matematik med i någon kursplan, men endast i form av ett av många inslag i en innehållslista och utan eget tydligt utrymme. Bedömargruppen ger därför en generell rekommendation på denna punkt. Däremot redovisas inte hur inslaget behandlas på varje enskilt lärosäte.

Rekommendationer

- Universiteten bör inrätta och/eller utveckla matematikdidaktik som ett forskarutbildningsområde och i samarbete med högskolorna ge tillräckliga resurser för långsiktig försörjning av lärare med forskarutbildning inom området på nationell nivå.
- Öka andelen forskarutbildade lärare inom området matematikdidaktik, antingen genom rekrytering eller via kompetensutveckling.
- Höj behörighetskraven och inför stödinsatser i matematik på sådant sätt att studenterna utvecklar de kunskaper i matematik och matematikdidaktik som behövs för undervisning inom respektive verksamhetsområden.
- Uppfyll examensordningens bestämmelse om kunskaper om matematikutveckling för studenter som tar examen med inriktning mot grundskolans senare år och gymnasium.
- Anpassa innehållet av matematikdidaktik till hela det relevanta verksamhetsområdet och inför eller öka inslaget av de viktiga aspekter som behandlas bristfälligt. Förstärk studenternas egen matematikutveckling och utveckla integreringen mellan matematik och matematikdidaktik.
- Avgränsa inriktningar till snävare åldersintervall. Erbjud – via samarbete mellan flera högskolor och universitet – fler specialiseringar inom matematik.
- Utarbeta, översätt och/eller uppdatera kurslitteratur inom matematik och matematikdidaktik, avpassad för lärarutbildningen.

Inriktningar som avser vida åldersspann

Lärosätena tar beslut om vilket/vilka verksamhetsområden som varje inriktning avser. Ofta är en inriktning riktad mot mer än ett verksamhetsområde vilket betyder ett brett intervall räknat i ålder eller skolår. Följande två mycket breda inriktningar är särskilt vanliga: förskola, förskoleklass, och grundskolans tidigare år respektive grundskolans senare år och gymnasiet. Den första

gäller i princip åldrarna 1–11/12 år och den andra ålder 12–19 år. I de ämnen som bedömargruppen granskat speciellt (svenska och matematik) är båda dessa typer av inriktningar de allra vanligaste om man ser till små och medelstora lärarutbildningar.

De breda åldersintervallen skapar problem för studenterna att uppnå tillräckliga kunskaper för hela åldersspannet. Detta är tydligt utifrån såväl självvärderingarna med bifogade kursplaner som platsbesöken.

Den elevgrupp som oftast hamnar på undantag är eleverna i skolor 3–5/6. Det kan bero på att tiden helt enkelt inte räcker till för studenternas egen ämnesutveckling relaterad till mellanåren och den ämnesdidaktik som avser mellanåldersgruppen eftersom tyngdpunkten ligger på de tidigaste åldrarna. Det kan också finnas en okunskap om lärandets speciella villkor för gruppen 9–11/12 år. Situationen förvärras om lärosätena inte väljer adekvata behörighetskrav till inriktningarna, utan väljer den lägsta behörigheten. Bedömargruppen har sett många exempel på utbildningar som inte kan anses hålla tillräcklig kvalitet för blivande lärare i skolor 3–5/6 i ämnena svenska och/eller matematik. Antingen är den egna ämnesfördjupningen otillräcklig eller ämnesdidaktiken inriktad nästan enbart på yngre barn.

Ett liknande mönster visar sig för inriktningar som omfattar både grundskolans senare år och gymnasiet. Studenter som avser att ta ut examen som gymnasielärare måste komplettera med en fördjupning till 60 poäng. För svenska gäller i regel 40 poäng i inriktningen och ytterligare 20 + 20 poäng för gymnasiespecialiseringarna. I de flesta fall får inriktningens ämnesdidaktik en tyngdpunkt mot grundskolans senare år medan gymnasiet behandlas ytligt. Skälen är troligen liknande som för den yngre åldersgruppen. Studenterna som siktar på grundskolan är i majoritet. Mest forskning och litteratur inom ämnesdidaktiken finns tillgänglig om grundskolan, betydligt mindre om gymnasiet. Inom specialiseringen finns inte utrymme att kompensera för dessa brister i inriktningen. Specialiseringsterminen ska räcka både för den egna ämnesfördjupningen till rimlig nivå och för ämnesdidaktik som ger god förmåga att undervisa på gymnasiets hela utbud av kurser och program.

Lärosätena försvarar i vissa fall de breda inriktningarna med att det är viktigt att känna väl till de verksamhetsområden som ligger före/efter det egna och att det är intressant och givande att arbeta tillsammans även inom en inriktning med studenter som siktar på andra verksamhetsområden. Dessa argument är naturligtvis giltiga. Men dessa syften kan uppnås på andra sätt, till exempel genom gemensamma delkurser eller gemensamma projekt.

Sammanfattningsvis anser bedömargruppen att inriktningar som omfattar så vida åldersspann som dem som här beskrivits inte fungerar. Man tvingas till olyckliga kompromisser. Resultatet blir kvalitetsbrister eller luckor i ämneskunskaper och/eller ämnesdidaktiska kunskaper.

Rekommendation

- Granska relevans och kvalitet i de inriktningar som idag omfattar vida åldersspann.

De estetiska ämnena – särskilda iakttagelser

Eftersom utvärderingen är nationell omfattar den samtliga lärarutbildningar. Det innebär att två specialiserade högskolor, Konstfack och Kungl. Musikhögskolan har specialgranskats vad gäller lärarutbildningen. På samma sätt granskades även lärarutbildningen i musik vid Lunds universitet, på grund av att universitetet erbjuder lärarutbildning endast vid Musikhögskolan i Malmö.¹⁷

De estetiska ämnenas plats och roll inom den övriga lärarutbildningen har inte varit föremål för särskild granskning i denna utvärdering. Självvärderingarna och platsbesöken pekar likväl på stora och tydliga variationer mellan lärosätena när det gäller den vikt man tillmäter det estetiska området. Variationerna hänger inte nödvändigtvis samman med om det vid lärosätet bedrivs utbildningar för blivande lärare i estetiska ämnen eller inte.

Några självvärderingar är kemiskt fria från estetiska perspektiv och avstår helt från att redogöra för ”hur målet om kommunikationsförmåga tillgodoses och utvecklas inom det estetiska kunskapsområdet”.

Ett lärosäte (Södertörns högskola) hänvisar till att man inte ger någon estetisk utbildning och att frågan därför inte är aktuell, medan andra lärosäten inte ger någon närmare förklaring eller kommentar överhuvud taget.

Detta är beklagligt, inte minst mot bakgrund av förarbetet till den nya lärarutbildningen, utredningen *Att lära och leda* (SOU 1999:63), som framhåller att:

[...] den estetiska kunskapen utgör ett angeläget kunskapsområde för alla lärare – oavsett ämne/ämnesområden eller skolform. Estetisk kunskap, som per definition svarar mot ”den kunskap man får genom sinnen”, kan uppfattas som en motpol till den kunskap som förvärvas genom tanke och förnuft. Kommittén anser snarare att kunskapsformerna kompletterar varandra.

[...] läraren skall kunna utnyttja olika kulturformer och konstnärliga uttryck i skolans lärandeprocesser. Barn och ungdomar måste i ökad utsträckning få möjligheter att reflektera, analysera, redovisa och gestalta sitt vetande på skilda sätt genom olika ”språkformer”.

Vid de flesta lärosäten får studenterna trots allt möjlighet att möta olika konstnärliga uttrycksformer och estetiska lärandeprocesser. Detta kan ske antingen som delmoment eller som egna obligatoriska och valbara kurser, såväl inom allmänt utbildningsområde som inom inriktningar och specialiseringar. De

17. På motsvarande sätt har Gymnastik- och idrottshögskolan specialgranskats i denna utvärdering till skillnad från andra lärosäten som erbjuder idrottslärarutbildning.

flesta estetiska kurser och ämnen förekommer inom lärarprogram som riktar sig mot verksamhet inom förskola, förskoleklass, fritidshem och grundskola.

Några lärosäten tar ett särskilt stort ansvar och utmärker sig när det gäller att utveckla studenternas konstnärliga och kulturella kompetens. Detta kan ske genom att de estetiska uttrycksformerna används under hela utbildningen både som innehåll och som kommunikationsverktyg i den pedagogiska verksamheten och studenternas lärande. Ett annat sätt är att omarbete det allmänna utbildningsområdet så att estetiska kommunikationer bildar en av de *strimmor* som genomsyrar hela det allmänna utbildningsområdet och betraktas både som medel och mål.

Ett genomgående problem är att mycket få lärare är anställda inom de estetiska ämnesområdena, även vid lärosäten där estetiska perspektiv och lärandeprocesser tillgodoses. Dessa lärare har delvis en annan kompetensprofil än andra lärargrupper i och med att de är anställda på grundval av konstnärlig verksamhet och beprövad erfarenhet. Ofta har de deltidstjänster eller är timanställda. De flesta är adjunkter och har liten eller ingen tid avsatt till egen forskning och kompetensutveckling. Mycket få har disputerat.

Små ämnesmiljöer har begränsade resurser och möjligheter till att bedriva kvalificerad vägledning och examination av studenternas examensarbeten. Detta framgår klart av de tabeller som visar att mycket få studenter väljer att skriva sitt examensarbete i ett estetiskt ämne.

Det är uppenbart att frågor som berör det estetiska kunskapsområdet är lågt prioriterade och behandlas styvmoderligt vid många lärosäten. Detta ger anledning till oro, speciellt i ljuset av resultaten från ett forskningsprojekt i regi av Unesco som dokumenterar att hög kvalitet på undervisningen inom det konstnärliga ämnesområdet kan ha mycket goda effekter både på skolmiljön, på elevens lärande och resultat i andra ämnen.¹⁸

Det är därför viktigt att lärosätena säkerställer att alla lärarstudenter under sin utbildning får möta många olika konstnärliga uttrycks- och arbetsformer, att de får uppleva god undervisning och vägledning inom det estetiska kunskapsområdet samt erfar att estetiska lärandeprocesser och kommunikationsformer kan användas i alla ämnen.

Ju fler uttrycksformer en individ behärskar desto mer varierad och nyanserad blir uttrycksförmågan, förutsättningar för lärandet ökar och det blir lättare för honom/henne att kommunicera och påverka sin omvärld (Konstfack, bilaga till självvärderingen 2007).

Rekommendation

- Säkerställ att alla studenter under sin utbildning får möta olika konstnärliga uttrycks- och arbetsformer.

18. Jfr Bamford, 2006. *The Wow Factor*.

Undervisnings- och examinationsformer

Samtliga självvärderingar visar på att utbildningarna innehåller ett brett spektrum av såväl undervisnings- som examinationsformer.

Traditionella undervisningsformer som föreläsningar, seminarier, grupparbeten, workshops, laborationer, fältstudier, studiebesök och verksamhetsförlagd utbildning dominerar. Några lärosäten har investerat i kommunikationsverktyg som gör det möjligt för studenten att kommunicera med lärare, handledare och andra studenter under friare former. Genom skapandet av virtuella rum/konferenser kan man lösa gemensamma uppgifter, grupparbeta eller delge varandra synpunkter eller reflektioner.

Bedömargruppen har noterat att det vid vissa lärosäten förekommer ett relativt omfattande antal schemalagda, obligatoriska timmar utan tillgång till lärare, vilket inte minst reducerar tiden för studentens enskilda arbete och tid för reflexion. Detta vill bedömargruppen starkt ifrågasätta då den anser att endast närvaro som ägnas åt lärarledd undervisning bör vara obligatorisk.

Vid många lärosäten har man inom det allmänna utbildningsområdet organiserat studenterna i basgrupper. Inom basgruppen efterarbetar man föreläsningar, löser uppgifter, diskuterar litteratur etc. Basgrupperna kan vara sammansatta av studenter med olika verksamhetsinriktningar. Bland studenterna råder delade uppfattningar avseende förtjänsterna med denna organisationsform och den stora utmaningen för kursansvariga är att anpassa innehåll, uppgifter och litteratur så att det upplevs som meningsfullt och relevant för alla basgruppsmedlemmar. Det förekommer att innehåll, undervisningsformer, krav och examination skiljer sig åt mellan basgrupper inom samma kurs. Det är av yttersta vikt att kurserna kvalitetssäkras så att studenternas rättsäkerhet inte äventyras. En åtgärd kan vara att ytterligare konkretisera kursplanernas skrivningar, så att de inte är alltför öppna för individuella tolkningar. God kommunikation seminarieledarna emellan är naturligtvis alltid en förutsättning. Ett gott exempel i detta sammanhang är Mälardalens högskola där en lärare har ett särskilt ansvar för att säkerställa kravnivåerna.

Det finns en klar tendens att studenter upplever varierande kravnivåer mellan och inom kurser i utbildningen som helhet. Ofta upplevs stora skillnader i kravnivåer mellan AOU-kurser och inriktningskurser. Krav på seminarieuppgifter upplevs ofta lägre än krav i samband med individuella provningar. Studenter inriktade mot tidigare stadier upplever kraven högre inom AOU-kurserna än studenter som läser med inriktning mot senare stadier. De senare upplever högre krav på inriktningskurserna än på AOU-kurserna. På många håll har man utformat ambitiösa planer eller policydokument rörande examinationen. Vissa lärosäten har dessutom infört tröskelvärden, som anger kraven för fortsatt studiegång.

Under platsbesöken och/eller i självvärderingarna förs diskussioner kring examinationsformernas kvalitet, deras reliabilitet och validitet, av flera lärosäten, dock inte av alla. Tendensen är att studenten prövas vid väldigt många tillfällen under sin utbildning. Vid några platsbesök uppger studenter att utbild-

ningens kravnivåer har höjts sedan den förra utvärderingen genom att man infört *fler* examinationstillfällen snarare än att de enskilda examinationskraven höjts.

Vidare gäller att examinationerna, särskilt inom AUO, i många fall inte följs upp annat än genom att studenten delges sitt betyg. Studenter påtalar att de då responsen uteblir känner sig osäkra på sina förtjänster och på vad de bör utveckla.

Inom AUO tycks hemtentamina, såsom essäer, papers och uppsatser vara den vanligaste examinationsformen medan salstentamina förekommer mer sparsamt. Vid många lärosäten görs inte bedömningar av individens insats vid gruppexaminationer, som exempelvis litteraturseminarier, uppsatser och examensarbeten som skrivs i par eller grupp. Under platsbesöken framkom att gruppexamination av olika slag fortfarande erbjuder möjlighet för vissa studenter att glida igenom moment i utbildningen.

Rekommendationer

- Säkerställ att individuell bedömning sker vid examination i grupp.
- Utöka och förstärk den individuella återkopplingen efter examination för att främja lärandeprogressionen hos enskilda studenter.

Examensarbetet

Bedömargruppen har inte systematiskt kvalitetsgranskat examensarbeten utan endast tagit del av ett fåtal vid platsbesöken. Däremot har bedömargruppen studerat förutsättningarna för genomförandet och examinationen av examensarbetet.

Studenterna blir ofta redan i början av utbildningen uppmanade att fundera på val av ämne och relevans för det valda verksamhetsområdet – anknytning till VFU uppmuntras. Vid flertalet lärosäten genomförs examensarbetet under den tredje AUO-terminen.

Vanligast är att studenterna uppmanas att skriva i par. Vid de flesta lärosäten har åtminstone några examensarbeten skrivits av grupper omfattande tre studenter. I dessa fall äventyras studenternas rättssäkerhet eftersom examinatorns uppgift att göra en individuell bedömning av varje enskild studerandes prestation kraftigt försvåras. Många studenter väljer dock att skriva sina uppsatser på egen hand. Det är viktigt att studenter som väljer att skriva i par informeras om de nackdelar som det kan innebära vid ansökan till forskarutbildning.

Förberedelsen inför examensarbetet i form av kunskaper om forskningsmetoder och pedagogisk teoribildning anses av studenterna i många fall vara bristfällig och ytlig, översiktlig eller osystematisk. Utifrån den grundläggande ambitionen att högskoleutbildning ska vara vetenskaplig och forskningsbaserad är det ett osvikligt krav att lärarstudenterna erhåller en tillräckligt grundlig och systematisk kvalificering i pedagogisk och ämnesdidaktisk forskning. Det

forskningsbaserade examensarbetet handlar om att vidga och fördjupa förståelsen för lärarbetet, och därmed stödjer det lärarens professionella utveckling. Vid vissa platsbesök framkom det att förberedande kurser i teori och metod inte ingick i det reguljära programmet utan var valbara.

Det framväxande examensarbetet stöds framför allt av personlig handledning och seminarier. Jämfört med Högskoleverkets föregående utvärdering har det vid lärosätena gjorts en avsevärd ansträngning för att öka andelen disputerade examinatorer. Numera är nästan alla examinatorer disputerade. Handledning av examensarbeten framhölls dock av många studenter som otillräcklig och bristfälligt organiserad, samtidigt som vissa framhöll handledning och seminarieverksamhet som välfungerande. Flera lärosäten erbjuder ingen individuell handledning överhuvudtaget, utan endast grupphandledning. Risken är att en del studenter inte får den tid för handledning som vetenskapliga uppsatser kräver. Lärosätena behöver därför arbeta vidare med frågan om hur varje student för sitt examensarbete kan få tillräcklig och adekvat handledning och att seminarierna utvecklas till välfungerande fora för vetenskapliga och forskningsmässiga diskussioner.

Huruvida det är möjligt för studenterna att ta ut en kandidat- eller magisterexamen i samband med sin lärarexamen varierar. Det är enligt bedömargruppen viktigt att lärarutbildningens uppläggning ses över i de fall där så inte är fallet. Att examensarbetet är en kandidat- eller magisteruppsats är en indikation på kvalitet i utbildningen.

Rekommendationer

- Utveckla kurser i teori och metod för alla lärarstudenter.
- Utveckla metoder och kriterier för den individuella bedömningen av examensarbeten skrivna i par/grupp.
- Säkerställ att alla studenter har möjlighet att ta ut en kandidat- eller magisterexamen i samband med sin lärarexamen.

Internationalisering

Högre utbildning har till sin grundläggande karaktär alltid varit gränsöverskridande. Idag underlättar moderna kommunikationsmedel kontakterna och det internationella utbytet har blivit alltmer mångsidigt. I Bologna-processen ingår också en medveten strävan efter att underlätta student- och lärarmobilitet i Europa. Högskolelagen och läroplaner för olika verksamhetsområden understryker internationaliseringens betydelse för att främja förståelsen för andra länder och internationella förhållanden. Lärosätena beskrivs som mötesplatser för kulturell mångfald med uppgift att utveckla internationella kontakter, studentutbyte och möjligheter till praktik i andra länder. Ambitionen bakom formuleringarna är att internationella kontakter ska utvecklas vidare och konkretiseras i lärosätenas verksamhet.

I ett internationellt perspektiv kan man lätt konstatera att lärarutbildningarna i allmänhet är en tydlig nationell angelägenhet med ganska få internationella utblickar. Internationaliseringsambitionerna bland landets lärarutbildningar varierar. En del redovisar utförligt och tydligt formulerade målsättningar för sina internationaliseringssträvanden medan andra har vagt formulerade mål och planer. Vissa försöker ta till vara de möjligheter som den språkkulturella mångfalden bland lärare och lärarstudenter öppnar. Andra hänvisar till utbytesprogram för lärare och studenter, nätverk kring utvecklings- och forskningssamarbete, deltagande i och arrangerande av internationella konferenser med mera.

Även om lärosätena delar grundläggande målsättningar är således skillnaderna i konkreta åtgärder omfattande. Vid de större lärosätena är internationaliseringen av lärarutbildningen i flera fall mångsidigt upplagd. På dessa ordnas internationella konferenser, lärarna medverkar i nätverk kring utveckling och forskning, systemet med gästlärare är inarbetat och internationella kontakter ser överhuvudtaget ut att vara omfattande och mångförgrenade. På mindre högskolor förekommer olika slag av internationellt orienterade aktiviteter men vanligtvis i betydligt mindre och snävare omfattning.

Ett annat mönster är att antalet studenter som reser ut är anmärkningsvärt litet. Vissa lärosäten har internationella sommarkurser anpassade för lärarstudenter där studenterna också får möjlighet att studera utomlands. Detta är ett positivt exempel på hur arbetet med internationalisering och lärarutbildning kan gå till. Vid flera lärosäten ges studenterna möjlighet att göra sin verksamhetsförlagda utbildning utomlands.

Lärosätena uppmanas att utveckla de praktiska förutsättningarna för att studenterna ska kunna förlägga en del av sina studier, särskilt den verksamhetsförlagda, vid utländska lärosäten och skolor. Då lärarstudenternas möjlighet till arbete utomlands är begränsad är det viktigt att forma kurser som studenter kan ha nytta av när de arbetar som lärare i Sverige. Internationalisering på hemmaplan kan ske i form av gästföreläsare, utländsk litteratur och seminarier kring lärarprofessionen i ett internationellt perspektiv.

Rekommendationer

- Öka inslagen av internationella perspektiv i utbildningen så att godtagbar standard uppnås.
- Vidta praktiska och strukturella åtgärder som underlättar för studenterna att förlägga delar av sina studier utomlands.

Svensk lärarutbildning ur ett nordiskt perspektiv

Svensk lärarutbildning skiljer sig från lärarutbildningarna i de övriga nordiska länderna på väsentliga punkter. Även om vi ofta tror att de nordiska länderna är ganska lika, gör kulturella skillnader länderna emellan att utbildningssystemen skiljer sig åt i synnerhet när det gäller grundbildningen och lärarutbildningen. Det som är gemensamt för skolsystemen i de nordiska länderna är att samtliga lärarutbildningar är yrkesinriktade utbildningar som består av ämneskurser som läses på högskolenivå och att de innehåller inslag av verksamhetsförlagd utbildning.

Lärarutbildning i Danmark

När det i Danmark talas om lärarutbildning handlar det om grundskollärarutbildning (klass 1–10), som bedrivs vid yrkeshögskolor och som inte ger behörighet till forskarutbildning. Utbildningen till gymnasielärare är organiserad på annat sätt än i Sverige (se nedan).

Reformer av lärarutbildningen är ett återkommande inslag och har genomförts ett antal gånger under de senaste 50 åren. Lagen som reglerar lärarutbildningen har ändrats 1954, 1966, 1991, 1997 och 2006.

Den nuvarande lärarutbildningen omfattar fyra år och de gemensamma ämnena är praktik, kristendomskunskap/livsupplysning/medborgarskap och de pedagogiska ämnena, som omfattar allmän didaktik, psykologi och pedagogik om sammanlagt cirka 1,5 år, dvs. drygt tre terminer.

Den studerande måste dessutom välja en ämnesinriktning som omfattar drygt ett års studier i antingen danska, natur/teknik, matematik eller fysik/kemi. Därutöver kan studenten välja ytterligare en huvudämnesinriktning i samma omfattning i engelska, historia eller idrott.

Ett alternativ är att man kombinerar en huvudämnesinriktning med två biämnesinriktningar som innebär drygt en termins studier inom bildkonst, biologi, geografi, moderna språk, samhällsvetenskap, musik eller specialpedagogik.

Det finns likheter när det gäller målet om integrering och progression samt tydlig professionsbaserad i den svenska modellen med AUO, inriktning och VFU. Även i Danmark strävar man efter att utbildningens tre delar – inriktning, pedagogiska ämnen och praktik – tillsammans ska ge ett mervärde genom integrering.

En av de mer epokgörande förändringarna är att man har frångått enhetslärarprincipen, principen om att den enskilde grundskolläraren ska kunna undervisa i alla ämnen. Denna princip, som har varit bärande för den danska grundskollärarutbildningen, övergavs redan i den föregående lagförändringen

(1997). Med åldersdifferentiering i ämnena danska och matematik blev enhetslärarprincipen ännu en gång övergiven.

Det används många olika examinationsformer inom grundskollärautbildningen varav vissa i form av nationella prov med centralt bestämda uppgifter. Bedömningen görs antingen av interna lärarutbildare eller av för lärarutbildningen särskilt utsedda externa examinatorer.

Från januari 2008 ingår lärarutbildningen/läraryhögskolan i en nyetablerad yrkeshögskolestruktur.

De s.k. lärarseminarierna har i Danmark av tradition haft monopol på utbildningen av grundskollärare. Det har dock tagits initiativ från universitetens sida i form av ett förslag om en treårig universitetsutbildning (bachelorexamen, 180 ECTS-poäng) inom naturvetenskapliga ämnen och främmande språk, med möjlighet till en tvåårig påbyggnad på avancerad nivå (masterexamen, 120 ECTS-poäng). Förslaget kan ses som ett historiskt brott mot det danska tänkandet kring lärarutbildningen och motiveras bland annat av att det kan öka rekryteringen till lärarutbildningen. Det har, precis som i Sverige, varit ett vikande intresse för att utbilda sig till lärare i Danmark. Bland annat har det inneburit att alla som sökt till lärarseminarierna har blivit antagna och att flera lärarseminarier inte har kunnat fylla alla platser. De argument som universitetet använder för sitt förslag är bland annat att man behöver skapa större ämnesmiljöer och att undervisningen baseras på de nyaste forskningsrönen.

Utbildningen av blivande gymnasielärare är femårig och erbjuds av universitetet. Studenterna läser ämnena först och i större omfattning än i Sverige. Därefter genomgår de en pedagogisk, didaktisk påbyggnad som inkluderar praktik. Denna påbyggnad kan i princip ses som den egentliga gymnasielärautbildningen utan att för den skull vara faktiskt integrerad med ämnesstudierna. Studenterna är då behöriga till forskarutbildning i sina huvudämnen.

Lärarstudenter med examen från yrkeshögskolan kan efter en genomgången tvåårig påbyggnad vid något universitet få behörighet till forskarutbildning.

Lärarutbildning i Finland

I slutet av 1970-talet inordnades lärarutbildningen i Finland fullt ut i universitetens struktur och examinationssystem. Därmed likställdes utbildningen till klasslärare och andra lärarutbildningar i akademiskt avseende med ämneslärarutbildningen som av tradition bedrevs vid universitet. Lärarbehörigheten på grundskole- och gymnasienivå är knuten till en masterexamen (numera 300 högskolepoäng) och förskollärautbildningen till en kandidatexamen (numera 180 högskolepoäng). För båda dessa examina krävs ett självständigt examensarbete. Omorganisationen betingades av vetenskapliga och kvalitetsmässiga orsaker. Utbildningstiden för en masterexamen är minst fem år och olika lärargrupper får en generell behörighet vilket bidrar till att i själva yrkesutövandet förena olika lärargrupper.

Som all universitetsutbildning är lärarutbildningen forskningsbaserad. För lektorstjänster krävs doktorsexamen och inom lärarutbildningarna finns professorstjänster inrättade i olika pedagogiska delområden, särskilt ämnesdidaktik. En ledande tanke med akademiseringen har varit att en högre högskoleexamen ansetts garantera den vetenskaplighet och kontakt med forskning som är nödvändig för kritisk reflektion och förmåga till ett ändamålsenligt och självständigt didaktiskt handlande.

Huvudämnet inom klasslärarutbildningen är pedagogik och utbildningen strävar även till att ge en bred och djup ämneskompetens via obligatoriska ämnesdidaktiska studier inom alla ämnen från förskoleklass till och med grundskolans sjätte år. De studerande kan sedan välja att fördjupa sig i ett ämne inom de s.k. biämnesstudierna. Lärarutbildningen för grundskolans senare år (skolår 7–9) och gymnasiet är en ämneslärarutbildning med ett huvudämne och ett eller två biämnena och en därtill anknuten pedagogisk utbildning. Förutom denna kompetens kvalificerar lärarutbildning på masternivå även för forskarstudier.

Undervisningspraktiken är huvudsakligen förlagd till särskilda övnings-skolor i anslutning till lärarutbildningarna. Genom professionellt handledd praktik, såväl av övningsskolans lärare som av didaktiklektorer från lärarutbildningen, lär sig de studerande att observera och undervisa elever i ett inlärningssammanhang där ämnesdidaktiken intar en central plats. Den nära kontakten mellan lärarutbildningen och övningsskolan erbjuder de studerande goda möjligheter att förena teoretiska och praktiska studier. Alla studerande som antas till någon form av lärarutbildning genomgår ett lämplighetstest fokuserat på den sökandes motivation för läraryrket, självuppfattning och på lärarens uppgift i skola och samhälle.

Lärarutbildning i Norge

Norge har haft en Bologna-anpassad lärarutbildning de senaste fyra åren. Den så kallade kvalitetsreformen verkställdes vid samtliga högre utbildningsinstitutioner i Norge vid terminsstarten hösten 2003, var ändringarna i hög grad en följd eller i linje med Bologna-processen. Viktiga delar av reformen var införandet av en examensstruktur med kandidat- och masterexamina, och Diploma Supplement, samt övergång till högskolepoäng i enlighet med ECTS-modellen.¹⁹ Det innebär att norsk lärarutbildning har skilda studievägar, där förskollärarutbildningen är treårig och ligger på kandidatnivå, grundskollärarutbildningen är fyraårig och leder till en kandidatexamen med ett års fördjupning som ligger på avancerad nivå. Lärare som ska undervisa i teoretiska ämnen på gymnasiet eller motsvarande behöver ha utbildning på masternivå. I praktiska ämnen på gymnasiet ser kraven något annorlunda ut.

NOKUT (motsvarande Högskoleverkets utvärderingsavdelning) ansvarar för kvalitetssäkring vid utbildningsinstitutionerna. Bologna-anpassning i form

19. European Credit Transfer System.

av transparenta nivåer, kursplaner och betygssystem öppnar nya möjligheter för internationalisering och bättre möjligheter för studentutbyte.

År 2005 antogs en ny högskolelag i Norge. Denna lag ger ett gemensamt ramverk för lärosätenas verksamhet när det gäller befogenhet att starta och lägga ned utbildningar, kvalitetssäkring av utbildningarna och studenternas rättigheter och skyldigheter. Det betyder bland annat att utifrån en gemensam läroplan för lärarutbildningen kan olika universitet och högskolor satsa på lokala profiler. Det som ingår som obligatoriska ämnen är i grundskolläroplanen: pedagogik, norska, matematik, KRL (kristendom, religion och livssyn)²⁰ och grundläggande läs-, skriv- och matematikutveckling. De obligatoriska ämnena omfattar två år för alla som går den fyraåriga grundskolläroplanen.

Det som skiljer den norska lärarutbildningen från den svenska är både andelen obligatoriska ämnen, pedagogikämnets centrala ställning och det att alla lärarstudenter får obligatorisk utbildning i grundläggande läs-, skriv- och matematikutveckling. De två sista åren av grundskolläroplanen består av valbara ämnen (motsvarande fördjupning/specialisering i Sverige), men dessa ämnen kan endast väljas bland de ämnen eller ämnesområden som är skolämnen i grundskolan. Förskolläroplanen som kvalificerar till pedagogiskt arbete i förskola med barn i åldern 0–6, omfattar till viss del andra ämnesområden, men innehåller minst en och en halv termin pedagogik i förskolläroplanen.

Lärarstudenter i Norge tar examen efter att ha avslutat varje ämne, ofta skolexamen. De betygsätts efter europeisk standard med betygen A–F vilket i sin tur kvalificerar för övergång till vidare masterstudier i andra länder. Avslutad lärarutbildning kvalificerar inte till forskarutbildning. Lärarutbildningen behöver kompletteras med en mastergrad inom ett ämne eller ämnesområde.

20. Heter numera RLE, dvs. religion, livssyn och etikk (RLE).

Gymnastik- och idrottshögskolan

Helårsstudenter 2006: 202

Helårsprestationer 2006: 188

Antal examensarbeten 2006: 28

Totalt antal undervisande lärare 2006: 57

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 15,4. Av dessa är 6,3 disputerade (41 %), 1,9 inom det allmänna utbildningsområdet och 4,4 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Gymnastik- och idrottshögskolan (GIH) utbildar lärarstudenter inom idrott och hälsa. Lärarprogrammet är det största programmet och studenterna kan läsa till lärare med huvudämnet idrott (skolämnet idrott och hälsa) och annat ämne för såväl grundskola som gymnasieskola. Utbildningsprogrammet är 140 till 220 poäng beroende på val och inriktning. Det finns tre integrerade utbildningsområden: allmänt utbildningsområde (AUO 60 poäng), inriktningsstudier i idrott med didaktisk inriktning (60 poäng) och folkhälsovetenskap med inriktning på fysisk aktivitet (40 poäng) samt specialiseringskurser. Två inriktningar ges vid GIH idrott och folkhälsovetenskap. Utbildningen har en så kallad öppen inriktning (140–220 poäng), därefter väljer studenten längden på sin utbildning (beroende på vilka ämneskombinationer samt för vilken skolform och verksamhetsområde studenten önskar undervisa i). De flesta studenter väljer att läsa för verksamhet i grundskolans senare år och/eller gymnasiet.

Lärarytbildningsnämnden (LUN) är ansvarig för lärarytbildningen. Därutöver finns forsknings- och utbildningsnämnden (FUN) som ansvarar för GIH:s övriga två utbildningsprogram samt fördelning av högskolans forskningsmedel. Institutionen för idrotts- och hälsovetenskap handhar resurserna för lärarytbildningen, och samtliga lärare är också anställda vid institutionen som är högskolans enda institution.

Antalet studenter som antogs hösten 2006 var 56. Antalet undervisande lärare var 57, varav 46 procent var disputerade. Samtliga fem professorer och en docent deltar i utbildningen. Högskolans målsättning är att samtliga lärare ska ha 20–30 procent forsknings- och utvecklingsarbetstid. I dagsläget uppnås inte denna målsättning. Högskolan arbetar för att öka andelen disputerade lärare, men hävdar också att ”för vissa tjänster är det ett större meritvärde att den sökande har stor erfarenhetsbaserad kunskap”.

Det allmänna utbildningsområdet ges under termin 1, 4 och 7 alternativt 9 med 20 poäng per termin.

Den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) samordnas och leds av två samordnare på lärosätet, och placeringarna av studenterna bygger på ett avtal mellan de olika lärarytbildarna i Stockholm och kommunerna i Stockholms län.

Medel för forskning och forskarutbildning uppgick år 2007 till fyra miljoner kronor, vilket motsvarar 24 procent av lärosätets totala forskningsresurser och innebar en ökning med 14 procent sedan utvärderingen 2004.

Högskolan har inte examensrätt i forskarutbildningen, men under våren 2007 finansierar GIH totalt 13 doktorander antagna vid Karolinska institutet (medicin/fysiologi), Stockholms universitet (pedagogik, historia) och vid Örebro universitet (idrott).

Bedömning

Det är bedömargruppens bedömning att Gymnastik- och idrottshögskolan har tagit fasta på rekommendationerna som framkom 2004 och att den under de senaste åren har genomfört ett systematiskt arbete för att komma till rätta med de påtalade bristerna.

Utbildningsplanen har gjorts tydligare. Man kan nu klarare urskilja vad som hör till allmänt utbildningsområde och inriktningsstudierna. Även det innehållsmässiga i allmänt utbildningsområde har setts över. Den verksamhetsförlagda utbildningen har byggts ut på de områden där den tidigare hade för liten omfattning. Högskolans studievägledningssystem har förbättrats och examenssystemet och kravnivåerna har granskats ingående. Den årliga självvärderingen ger grund för ett kontinuerligt förbättringsarbete.

Gymnastik- och idrottshögskolan är ett mycket litet lärosäte där lärarutbildningen är det helt dominerade inslaget i grundutbildningen. Det finns bara en institution. Högskolan har försökt att skapa en rationell organisation med tydlig sammanhållande ledning för lärarutbildning.

GIH:s ekonomi är god med stort myndighetskapital och jämförelsevis god tilldelning av forskningsresurser i relation till verksamhetens omfattning. Med tanke på hur stor del av verksamheten som utgörs av lärarutbildning borde dock, enligt vår mening, en större andel av forskningsfinansieringen riktas mot lärarutbildningen. Samtidigt bör sägas att GIH redan idag i absoluta tal satsar mer på sådan forskning än lärosäten med betydligt mer omfattande lärarutbildning.

Eftersom lärosätet är så litet måste en stor del av lärarna undervisa i många kurser. Till skillnad från andra lärarutbildningar är det vanligt att lärarna undervisar både inom det allmänna utbildningsområdet och inom inriktningarna vilket underlättar utveckling av samsyn och progression.

Det finns en stor andel forskarutbildade lärare (41 procent). Dock är det svårt att rekrytera vetenskapligt meriterade lärare inom vissa specialområden i inriktningarna. Rekryteringspolicyn speglar denna situation men bedöms som onödigt defensiv. Bedömargruppen har svårt att finna skäl för att doktorsexamen inte skulle ha ett stort meritvärde för samtliga lärartjänster.

Examensarbetena genomförs inom en specialiseringskurs och den valda frågeställningen ska styras av högskolans profiler: idrott, skola, hälsa och/eller rörelse. Studenterna har då redan skrivit två mindre uppsatser om 3 respektive 5 poäng inom det allmänna utbildningsområdet, vilket är lovvärt. Handled-

ningen av examensarbeten bedrivs i form av schemalagda seminarier. Både seminarieledaren och examinator är disputerade.

Inriktningsstudierna är starkt praxisförankrade, men i huvudsak inriktade mot egenutveckling. Genom högskolans höga studentersättning från staten är undervisningstätheten ovanligt hög. Studenterna redovisar en rätt hård arbetsbelastning i stora delar av utbildningen. Kravnivån bedöms som hög. Bedömargruppen har dock noterat att utbildningen har väldigt många examinationer (155) och dessa uppvisar varierande kvalitet. Antalet tentamenstillfällen bör minska till förmån för ökad kvalitet i dem som genomförs. Dessutom är det vanligt förekommande att gruppexamination sker inom inriktningsstudierna, vilket bedöms som inte förenligt med individuell examination.

Litteraturen i utbildningen saknar betydande internationella inslag då nästan all litteratur är svensk.

Arbetet med breddad rekrytering för att rekrytera fler studenter med utländsk bakgrund behöver utökas. Vid platsbesöket framträder dagens insatser som minst sagt sporadiska. Erfarenheter från tränarprogrammet med alternativt urval borde dock kunna vara något att titta närmare på inför framtiden.

Utbildningen har ett föredömligt uppföljnings- och utvärderingssystem med årlig självvärdering som leder till fortlöpande verksamhetsutveckling.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Det allmänna utbildningsområdet (AUO) bedöms ha en genomtänkt och ändamålsenlig struktur. Bedömargruppen har dock noterat att den ringa valfriheten studenterna har kan upplevas som en brist för dem då studiernas inriktning, trots vissa undantag, är förutbestämd. Den fasta studiegången möjliggör en genomtänkt progression i inskolningen i vetenskapligt tänkande och forskningsmetod. Det allmänna utbildningsområdet är präglad av idrottslärarprofilen. Bedömargruppen noterade att studenterna uppfattade det som utbildningens teoribaserade del och inriktningarna/specialiseringarna som den praktiska övningsdelen i olika idrotter.

En obligatorisk kurs om grundläggande läs-, skriv- och matematikutveckling står i begrepp att införas för alla studenter som läser med inriktning mot grundskolans tidigare år.

Organiseringen av den verksamhetsförlagda utbildningen är ändamålsenlig. Däremot är det bedömargruppens uppfattning att progressionen kan tydliggöras och att den verksamhetsförlagda utbildningen skulle utvecklas om studenterna gavs möjlighet att få se olika typer av socioekonomiska skolmiljöer.

Rekommendationer

- Vidga kurslitteraturen till att omfatta även andra språk än svenska.
- Tydliggör progressionen inom den verksamhetsförlagda utbildningen.
- Skapa en bättre balans mellan kvantitet och kvalitet när det gäller examination.
- Förtydliga läs-, skriv- och matematikutvecklingsmoment i utbildningen.

- Inför en obligatorisk kurs om läs-, skriv- och matematikutveckling för studenter som läser med inriktning mot grundskolans tidigare år.

Göteborgs universitet

Helårsstudenter 2006: 4 120

Helårsprestationer 2006: 3 769

Antal examensarbeten 2006: 569

Totalt antal undervisande lärare 2006: 732

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 136,3. Av dessa är 58,8 disputerade (43 %), 23,4 inom det allmänna utbildningsområdet och 35,4 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning (UFL) ansvarar sedan den 1 juli 2001 för all lärarutbildning. UFL hade tidigare åtta fakultetsnämnder som mottagare av utbildningsuppdrag, och nämnderna hade det samlade ansvaret för de insatser inom lärarutbildningen som deras institutioner gjorde. Från och med den 1 januari 2006 är UFL jämställd övriga fakultetsnämnder och för dialog med och ger uppdrag direkt till de drygt 40 institutioner som är verksamma inom lärarutbildningen. UFL har inrättat sex lärarutbildningsråd (LUR), som länkar mellan nämnden och institutionerna. LUR bereder ärenden, lägger förslag till nämnden och beslutar även i vissa frågor på delegation från nämnden. UFL har ett kansli med stödfunktioner för nämnden, LUR och olika arbetsgrupper som även ansvarar för administration av VFU och studievägledning.

Antalet helårsstudenter inom lärarutbildningen är drygt 4 100, och utbildningen är lärosätets i särklass största professionsutbildning och placerar lärosätet som en av landets största lärarutbildare. Utbildningen omfattar tre studiegångar: en är inriktad mot förskola, förskoleklass, fritidshem och grundskolans tidigare år, en mot förskoleklass och grundskolans tidigare år och en mot grundskolans senare år och gymnasieskolan. Totalt finns det 37 inriktningar, varav 3 är vilande. Ett specialpedagogiskt program och två masterprogram inom området kompletterar utbudet.

Det är inte möjligt för en student som tar ut en lärarexamen att samtidigt, utan komplettering, ta ut en kandidat- eller magisterexamen inom ett utbildningsvetenskapligt ämne.

Alla lärare har minst 10 procent av sin arbetstid avsatt för kompetensutveckling och disputerade lärare har ytterligare minst 5 procent för forskning. 161 professorer och docenter undervisar på lärarprogrammet, motsvarande 22,0 heltidsekvivalenter varav 6,7 inom allmänt utbildningsområde och 15,3 inom inriktningarna/specialiseringarna.

Lärosätet har avtal för den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) med 28 kommuner, och kommunerna är sedan indelade i 68 VFU-områden. I varje område finns en eller flera VFU-ledare som följer områdets studenter, oberoende av såväl VFU-ledarens som studentens ämnesinriktning.

En forskarskola i utbildningsvetenskap (CUL) startade 2004 och för närvarande är 51 doktorander inskrivna. Av dessa finansierar UFL 24 doktorander och övriga 27 doktorander är externt finansierade.

Resurser för forskning och forskarutbildning som disponerades av den utbildningsvetenskapliga fakulteten år 2007 uppgick till 12,2 miljoner kronor motsvarande 1,21 procent av lärosätets totala forskningsresurser, vilket innebär en ökning med 60 procent sedan utvärderingen år 2004.

Bedömning

Självvärderingen är överskådlig, lättläst, väl förankrad och ger en tydlig bild av lärarutbildningen. Den nya organisationen har både större operativa handlingsmöjligheter och legitimitet än tidigare. Lärarutbildningsråden är en alltmer fungerande länk mellan UFL, institutionerna och skolfältet.

Det rika urvalet av inriktningar och ämnen ger studenten stor valfrihet men kan även skapa otydlighet, och till exempel progressionen kan bli svår att överblicka. Storleken ställer även mycket stora krav på kommunikation och samsyn bland alla aktörer.

De ekonomiska förutsättningarna skiljer sig mycket mellan de olika institutionerna som deltar i lärarutbildningen, vilket bl.a. medför stora skillnader i antalet lärarledda undervisningstimmar i olika kurser. Lärosätets ledning arbetar dock med en ny strategi för fördelning av resurser, även forskningsmedel, som kan komma lärarutbildningen till godo.

Andelen disputerade lärare är hög, 49 procent inom det allmänna utbildningsrådet och 40 procent inom inriktningar/specialiseringar, i båda fallen beräknat på antalet heltidsekvivalenter. Den senare påverkas av att den konstnärliga fakulteten har en lägre andel disputerade lärare. Lärosätets starka forskningsbas skapar goda förutsättningar för forskningsbaserad undervisning och även möjlighet till fortsatt master- och/eller forskarutbildning.

Ansvar för alla examensarbeten ligger på den sociologiska institutionen, något som verkar fungera bra. Lärosätet uppmanar studenterna att skriva examensarbetet i par, troligen av ekonomiska skäl. Bedömaregruppen tycker att den s.k. Examensarbetspoolen, en publicerad sammanställning med förslag på lämpliga examensarbeten, är bra. Där kan avnämare och andra lägga in förslag på verklighetsnära, relevanta och efterfrågade frågeställningar eller uppdrag.

Samarbetet mellan lärosätets forskarskola inom utbildningsvetenskap och lärarforskning, kommunerna och andra är föredömligt när det gäller finansiering av doktorander. 27 doktorandtjänster finansieras idag externt.

Lärosätet har upprättat en handlingsplan för internationalisering av lärarutbildningen, inte enbart inriktad på utbyte av studenter. I praktiken verkar dock inte så mycket ha hänt. När det gäller rena utbytesstudier är det svårt att kunna läsa kurser eller göra verksamhetsförlagd utbildning utomlands.

Antalet studievägledare har ökat vilket medfört en förbättring sedan tidigare.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Innehållet i det allmänna utbildningsområdet (AUO) är gemensamt för hela lärarutbildningen. De för läraryrket centrala momenten har förstärkts och lyfts fram i kursplanerna och en ökning av kontinuiteten och progressionen har gjorts. Bedömggruppen konstaterar att kurser inom AUO generellt verkar ha lägre kravnivåer än kurser inom inriktningarna. Även arbetsbelastningen för studenten verkar genomgående vara lägre inom AUO än inom inriktningarna.

Kursplanerna är utformade på ett sådant sätt att såväl innehåll som examinationsformer kan komma att skilja sig åt mellan olika seminariegrupper. Bedömggruppen såg tecken på att det även förekommer skillnader i kravnivåer, vilket är problematiskt.

De estetiska inslagen i det allmänna utbildningsområdet är inte tillräckligt integrerade och förankrade varför studenterna inte alltid upplever någon nytta eller relevans.

Organisationen för den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) har fortfarande stora brister, till exempel kan studenter få placering på fel stadium och/eller i fel ämne. Sämst ställt är det för blivande gymnasielärare; antalet platser på gymnasieskolan är mycket begränsat. Det är svårt att få byta en olämplig placering även om studenter och ansvariga lärare hyser olika uppfattning om hur pass stelt systemet är. Överlag finns brister inom samarbetet, det gäller både VFU-lärarnas delaktighet i utbildningen och VFU-uppgifternas relevans för studenterna. VFU-uppgifterna bestäms på lärosätet utan tillräcklig kontakt med mottagande VFU-skola vilket medför en risk att de inte passar in i VFU-skolans verksamhet. Bedömningsprocessen inom VFU framstår som otydlig.

Svenska och matematik

När det gäller inriktning svenska har satsningen på ämnesdidaktik med bl.a. aktiv rekrytering av ämnesdidaktisk kompetens gett resultat vilket också bekräftades av studenterna. Samverkan mellan olika ämnesinstitutioner och arbete i arbetslag med en genomtänkt sammansättning av olika kompetenser är ett framgångsrikt tillvägagångssätt.

Trots god samverkan mellan medverkande institutioner och en medveten satsning på ämnesdidaktisk kompetens är emellertid avståndet mellan de akademiska forskningskulturerna och VFU fortfarande stort.

Kunskapsområdet matematik omfattar tre inriktningar: matematik (för grundskolans senare år och gymnasieskolan), matematik och naturvetenskap för tidiga åldrar (förskoleklass och skolår 1–5) samt natur och matematik i barnens värld (förskola, fritidshem och skolår 1–2). Till inriktningen matematik hör två kurser som är inriktade mot verksamhet inom grundskolans senare år och gymnasieskolan: matematik för lärare 1 och matematik för lärare 2, vilka anordnas av institutionen för matematiska vetenskaper respektive matematik och datavetenskap. I kursen matematik för lärare 1 ingår matematikdidaktik

(3 poäng) som en separat kurs, och i kursen matematik för lärare 2 är matematikdidaktik en integrerad del. Utbildningen i matematik för grundskolans tidigare år anordnas som två olika kurser à 20 poäng av institutionen för pedagogik och didaktik, och de studerande läser även ämnesstudier vid institutionen för matematiska vetenskaper. Kursplanerna visar på relevanta mål och innehåll där det finns en integrering mellan studenternas matematikkunskaper och matematikdidaktiken. Vid platsbesöket framkom en annan bild av utbildningen. Samarbete mellan institutionen för matematiska vetenskaper och institutionen för pedagogik och didaktik framstår som svagt. Den enda matematikdidaktiska forskning som redovisats tillhör institutionen för pedagogik och didaktik. Avsaknad av matematikdidaktisk forskning inom institutionen för matematiska vetenskaper leder till att den forskningsbaserade utbildningen i matematikdidaktik uteblir inom inriktningen matematik. Något samarbete verkar inte finnas med Nationellt centrum för matematikutbildning (NCM), som är placerat på lärosätet. NCM finns inte ens omnämnd i självvärderingen. De resurser som finns inom NCM med bl.a. gästföreläsare, forskarbesök, internationella kontaktnät, ett innehållsrikt matematikdidaktiskt bibliotek, stor publikationsverksamhet och matematikdidaktiskt kunnig personal borde vara ett stöd i uppbyggandet av en innovativ matematikdidaktik inom lärarutbildning och forskning.

Rekommendationer

- Skärp kravnivåerna inom det allmänna utbildningsområdet och säkerställ att kravnivåer och arbetsbelastning för studenterna är tydliga och rimligt enhetliga under hela utbildningen.
- Öka integreringen mellan ämnesteorin och ämnesdidaktik inom matematikämnet.
- Utveckla ett samarbete i matematikdidaktik och matematikdidaktisk forskning mellan institutionen för pedagogik och didaktik, institutionen för matematiska vetenskaper och Nationellt centrum för matematikutbildning.
- Förstärk organisationen för verksamhetsförlagd utbildning. Öka samverkan mellan lärosätet och partnerskolorna. Säkerställ att alla studenter får en för sin inriktning relevant placering, samt tydliggör och säkerställ hela bedömningsprocessen.

Högskolan i Borås

Helårsstudenter 2006: 872,5

Helårsprestationer 2006: 808

Antal examensarbeten 2006: 91

Totalt antal undervisande lärare 2006: 78

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 30,2. Av dessa är 6,7 disputerade (22 %), 3,6 inom det allmänna utbildningsområdet och 3,1 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Läroutbildningen bedrivs vid institutionen för pedagogik (IfP). Institutionen styrs av en styrelse som delar ansvaret för läroutbildning med läroutbildningsnämnden (LUN). Dessa två organ har till exempel ett gemensamt utskott som granskar kursplaner vad gäller innehåll och vetenskaplighet. Läroutbildningsnämnden ansvarar för kvalitet i utbildningen och för strategiska satsningar.

Antalet helårsstudenter är ca 900 vilket innebär en placering bland de mellanstore läroutbildningsanordnarna nationellt sett. Utbildningen omfattar program inriktade mot verksamhet inom förskola, fritidshem och upp till grundskolans årskurs 9.

Profilen är barnens språkutveckling. Hösten 2006 startade en ny inriktning mot yngre barn med specialisering textil och matematik. För övrigt används de estetiska uttrycksformerna inom hela utbildningen. Integration ämne och ämnesdidaktik betonas. Totalt erbjuds nio inriktningar. Studenterna kan även erhålla en kandidatexamen i utbildningsvetenskap.

Relativt många av lärarna är anställda av institutionen för pedagogik, men viss kompetens tas in från övriga institutioner, främst från Ingenjörshögskolan och Textilhögskolan. Antalet disputerade lärare inom det allmänna utbildningsområdet (AUO) har ökat sedan den förra utvärderingen år 2004. Fem professorer och docenter medverkar i AUO motsvarande 0,41 heltidsekvivalenter, i inriktningar/specialiseringar motsvarande 0,07.

En av läroutbildningsnämndens strategiska satsningar har varit en relativt omfattande kompetensutveckling av adjunkterna. En annan sådan satsning är delfinansiering av en professur med inriktning mot skolforskning. Högskolan har inte examensrätt för att examinera doktorer. De 14 doktorander som undervisar inom läroutbildningen är inskrivna vid Göteborgs universitet eller Lärohögskolan i Stockholm. De prioriterade forskningsområdena är knutna till professionen och barnens/ungdomars vardagsliv i skolan.

Forskning och forskarutbildning inom det utbildningsvetenskapliga området tilldelades 5,7 miljoner kronor år 2007 vilket motsvarade 16 procent av lärosätets totala forskningsresurser och vilket innebär en ökning med 42 procent sedan utvärderingen 2004.

Bedömning

Självvärderingen är väl genomförd och väl förankrad. Åtgärder vidtagna med anledning av de allmänna liksom de för lärosätet specifika rekommendationerna från 2004 redovisas tydligt. Bedömargruppen är positiv till det arbete som har bedrivits för att kompetensutveckla lärarkåren liksom det avseende kursplaneutveckling och tydliggörande samt förstärkning av lärarutbildningsnämndens roll. Organisationen verkar vara ändamålsenlig och samarbetet mellan institutionen och nämnden flexibelt och prestigelöst.

Utbildningen har en tydlig professionsinriktad profil mot för- och grundskola. Denna profil är väl förankrad i institutionens forskningsfält, något som bidrar positivt till utbildningens vetenskapliga och praxisbaserade grund. Flera av doktorandtjänsterna finansieras av högskolans egna medel vilket pekar på att förstärkning inom just vetenskap är ett prioriterat område.

Här liksom på många andra orter bidrar många lärare i ringa omfattning inom programmet. Cirka 100 mentorer anlitas från fältet, som på årsbasis bidrar med 30 timmar var. Bedömargruppen fick ändå ett intryck av en tillräckligt omfattande sammansvetsad kärna av lärare som garanterar kontinuiteten.

Den omfattande satsningen på kompetensutveckling liksom nyanställningar är mycket positiv. Det krävs ändå ett ytterligare steg för att bland annat säkra kompetensen när det gäller handledning av examensarbeten.

Bedömargruppen vill lyfta fram det positiva med att högskolan har värvat en kvinnlig professor i pedagogik med genusinriktning. Denna professor undervisar inom samtliga terminer inom det allmänna utbildningsområdet vilket innebär att genusperspektivet genomsyrar hela utbildningen.

Examensarbetena är förlagda till inriktningens sista termin. Frågeställningen ska vara relevant för det professionella fält inom vilket studenten ska vara verksam. De första uppsatserna om 10 poäng ska examineras höstterminen 2007. Hittills har dessa arbeten omfattat endast motsvarande 5 poäng, vilket är anmärkningsvärt. Samarbetet pågår i form av examinatorutbyten med Högskolan i Skövde och Högskolan Väst, vilket är lovvärt. Bedömargruppen anser dock att detta samarbete bör omfatta något ytterligare lärosäte med examensrätt på forskarutbildningsnivå.

Kursvärderingar genomförs och följs upp. Däremot saknas uppföljning av utexaminerade studenter.

Inom forskarutbildningen sker samverkan mest med Göteborgs universitet. Tillsammans med Centrum för skolutveckling har intressanta projekt, bl.a. mångfaldsprojektet mot området Biskopsgården, i Göteborg startats. Samverkan med det närliggande samhället är ett naturligt inslag när det gäller rekrytering och VFU.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Ett omfattande arbete har lagts ner på att vidareutveckla och samordna de tre kurserna inom det allmänna utbildningsområdet och inriktningarna. Enligt

bedömningen har högskolan uppnått en god integration vad gäller ämne, didaktik och pedagogik och samtidigt säkrat progressionen. Däremot visar granskningen av kursplaner att omfattningen av matematik och matematikdidaktik för de studenter som inte läser ämnet inom inriktning/specialisering inte är tillfredsställande.

När det gäller den verksamhetsförlagda utbildningen fick bedömargruppen motstridiga bilder från samtal med lärare, kommunala lärarutbildare/handledare och studenter. De mycket olika villkoren som gäller i de deltagande kommunerna skapar problem vid rekrytering av handledare eftersom uppgiften är krävande och läggs på de ordinarie arbetsuppgifterna. Här finns det behov av att förbättra kommunikationen mellan högskolan och kommunerna.

Svenska och matematik

Ämnet svenska är inom både AUO och inriktningarna välfungerande och ambitiöst upplagt. Forskarutbildade lärare med didaktisk profil undervisar i grundutbildningen. En genomgång av kursplaner och litteraturlistor visar att svenskundervisningen på ett tillfredsställande sätt tar hänsyn till de krav som ställs på den som ska undervisa i ämnet på olika nivåer inom skolan.

Ämnet och didaktiken har enligt bedömargruppen hittat en harmonisk form för samverkan och integration. Litteraturläsning ingår som kunskapskälla i alla AUO-kurser.

Borås erbjuder fyra inriktningar med matematik: förskoleverksamhet grunden till lärande (för förskolan), grundläggande svenska, matematik och engelska (för förskola och grundskolans tidigare år), grundläggande perspektiv på naturvetenskap, matematik och teknik (för grundskolans tidigare år) och matematik med didaktisk inriktning mot grundskolans senare år, samt ett par specialiseringar. Kurserna ges i samverkan mellan flera institutioner. Studenterna med inriktning mot de lägre åldrarna i grundskolan (två inriktningar) får, enligt bedömargruppen i de avsnitt som rör mellanårens matematik (skolår 3–5) otillfredsställande didaktiska kunskaper och egen matematikfördjupning. Undantag är de studenter som väljer en alternativkurs i matematik inom inriktningen grundläggande svenska, matematik och engelska.

Studenterna som har inriktning mot senare år tycks få mer av matematisk teori än vad som framgår av kursplanerna i poäng räknat, eftersom en del av den är integrerad inom både naturkunskap och teknikkurserna. Matematikdidaktiken har dock tonvikt på det tidiga matematiklärandet och blir otillräcklig för de senare åren. Trots en uttalad målsättning att integrera didaktiken med ämnet framstår det som om det saknas ett sammanhängande perspektiv på matematikdidaktiken och matematiken. Det är positivt att studenterna ges möjlighet att testa sina kunskaper från gymnasiet och att högskolan centralt erbjuder särskilda stödkurser i både matematik och svenska.

Lärarkompetensen inom matematikdidaktik behöver stärkas eftersom lärarna i matematik huvudsakligen är matematiker och inte anlägger ett

didaktiskt perspektiv på ämnet. Positivt för utvecklingen av området är att det nu finns en doktorand inom matematikdidaktik.

Rekommendationer

- Satsa på kompetenshöjning av adjunkterna och rekryteringen av disputerade lärare.
- Förbättra lärarkompetensen inom ämnesdidaktik främst i matematik.
- Förstärk inslagen av matematik och matematikdidaktik i inriktningarna och öka integreringen mellan ämnesteorin och ämnesdidaktik.
- Förbättra kommunikation och samarbete mellan högskolan och kommunerna.

Högskolan Dalarna

Helårsstudenter 2006: 1 063

Helårsprestationer 2006: 935

Antal examensarbeten 2006: 159

Totalt antal undervisande lärare 2006: 211

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 50,0. Av dessa är 21,3 disputerade (43 %), 5,2 inom det allmänna utbildningsområdet och 16,1 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Högskolan är organiserad i fem flerämnesinstitutioner direkt underställda styrelse och rektor. Fyra av institutionerna medverkar i lärarutbildningen. Det särskilda organet för lärarutbildning utgörs av utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildningsområdet (UFL). Nämnden har ett övergripande ansvar för lärarutbildningen, fastställer utbildnings- och kursplaner inom ämnet pedagogiskt arbete, i vilket allmänt utbildningsområde ingår (AOU). Övriga kursplaner inom lärarprogrammet fastställer respektive medverkande institution på delegation från nämnden. Beslut om fördelning av medel för utbildning och forskning inom lärarutbildningsområdet fattas av rektor på förslag av UFL. Nämndsekretariat och lärarutbildningskansli finns inom det högskolegemensamma Utbildnings- och forskningskansliet med funktioner som samordning, utveckling, studievägledning, studentuppföljning, samordning av verksamhetsförlagd utbildning etc.

Lärarutbildningen har totalt ca 1 060 studenter vilket nationellt placerar lärosätet i gruppen medelstora lärarutbildare. Lärarstudenterna motsvarar ca 35 procent av högskolans totala antal programstudenter. Utbildningen omfattar 5 studiegångar med totalt 21 inriktningar. Studiegångarna är mot förskola/förskoleklass, grundskolans tidigare år, fritidshem, grundskolans senare år och gymnasieskolan. Det vanliga är att en student, oavsett studieväg, läser en inriktning, och i de längre studiegångarna läser studenten det eventuella andra ämnet som specialisering. Antalet sökande till den campusbaserade utbildningen har minskat med 30 procent från 2005 till 2007 men samtidigt har antalet sökande till den distansbaserade tredubblats. Totalt har det dock skett en minskning av antalet sökande.

Lärosätet har inrättat ett examensämne som heter pedagogiskt arbete, och det motsvarar innehållsmässigt i stort sett huvuddelen av det som vanligen benämns allmänt utbildningsområde (AUO). Dessutom har s.k. inriktningsblock skapats där inriktning och delar av AUO integreras. Lärarprogrammet ser schematiskt ut på följande sätt: pedagogiskt arbete A; inriktningsblock där pedagogiskt arbete B ingår; fördjupning/specialisering och pedagogiskt arbete C inklusive examensarbete.

Den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) är förlagd till pedagogiskt arbete A (4 poäng), inriktningsblocket (10 poäng) och pedagogiskt arbete C

(6 poäng). Till detta kommer s.k. individuell VFU som omfattar minst 60 timmar där innehåll, förläggning av arbetstiden m.m. bestäms av respektive handledare och student tillsammans. Formellt ingår dessa timmar i pedagogiskt arbete B och C.

Det är inte möjligt för en student som tar ut en lärarexamen att samtidigt, utan komplettering, ta ut en kandidat- eller magisterexamen inom ett utbildningsvetenskapligt ämne.

Lärarna har avsatt tid för forskning/kompetensutveckling, 10–20 procent för lektorer och 5 procent för adjunkter. 13 professorer och docenter undervisar i lärarutbildningen motsvarande 2,8 heltidsekvivalenter varav 0,3 inom det allmänna utbildningsområdet och 2,5 inom inriktningarna/specialiseringarna.

Resurser för forskning och forskarutbildning som disponerades av den utbildningsvetenskapliga fakulteten år 2007 uppgick till 5,7 miljoner kronor, motsvarande 15 procent av lärosätets totala forskningsresurser, och resurserna har sedan 2004 varit i stort sett konstanta.

Bedömning

Bedömargruppen konstaterar att självvärderingen är väl utförd och att verksamheten är bra beskriven. Sedan förra utvärderingen har det särskilda organet, utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildningsområdet, fått ökade och tydligare befogenheter, dock inte fördelning av medel för forskning och forskarutbildning inom området. Där beslutar rektor på förslag från nämnden.

Bedömargruppen konstaterar att högskolan inte har följt den tidigare specifika rekommendationen att ompröva möjligheten att läsa utbildningen med inriktning mot senare år/gymnasiet med endast 10 poäng inriktnings-VFU. Studenter som läser för dessa stadier kan fortfarande välja att endast ha en inriktning, vilket medför att de totalt får 20 poäng VFU. Högskolans argument att förfara på detta sätt anser bedömargruppen vara felaktigt. Dessutom anser bedömargruppen att upplägget med att studenter läser sitt eventuella andra ämne som en specialisering, som inte innehåller någon VFU eller säkerställer didaktisering av ämnet, bör omprövas.

Den totala andelen heltidsekvivalenter disputerade lärare är relativt stor, åtminstone i jämförelse med motsvarande stora lärarutbildningar i Sverige, men andelen inom det allmänna utbildningsområdet, ca 25 procent, bör ökas. Det är av stor vikt, inte minst med hänsyn till att många examensarbeten görs inom det allmänna utbildningsområdet.

Examensarbetet genomförs under den sista delen av pedagogiskt arbete och majoriteten av studenterna skriver det i par.Handledning sker både gruppvis och individuellt. Bedömargruppen konstaterar att relevanta bedömningskriterier och ett bra system för bedömning finns. Det är även positivt att examensämnena ofta är knutna till pågående forskningsprojekt inom högskolan och att de i större utsträckning än tidigare börjar kopplas till partnerskolornas

utvecklingsprojekt. Efter den sedvanliga seminariebehandlingen redovisar studenterna sitt arbete vid partnerskolan vilket är föredömligt.

Studenterna har representanter i det särskilda organet och i arbetsgrupper som UFL tillsätter. Kvalitetsarbete genomförs bland annat med kursvärderingar, där ett för lärosätet gemensamt webbaserat system används. Systemet synes dock inte fungera särskilt väl och en anledning som nämns i självvärderingen är att svarsfrekvensen ofta är för låg för att det ska vara meningsfullt att använda materialet. Bedömargruppen konstaterar att ett samlat system för kvalitetsarbete inte har funnits men att högskolan planerar för, och även i vissa fall har påbörjat, ett antal åtgärder.

Lärarytbildningen samverkar på ett bra sätt i nationella och internationella sammanhang; nationellt inom till exempel det regionala projektet Penta Plus vad gäller grund- och forskarutbildning och forskning och genom deltagande i några nationella forskarskolor. Internationellt har högskolan ett antal avtal för lärar- och studentutbyte med lärosäten i Europa och medverkar även i ett antal projekt i Etiopien, Sydafrika och Vietnam. Det verkar dock som om det mesta internationella utbytet sker bland lärarna.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Det allmänna utbildningsområdet (AUO) ingår i de olika kurserna i pedagogiskt arbete, i olika varianter beroende på skolform och åldersgrupp, och delar av området är integrerade i inriktningarna. Bedömargruppen anser att framför allt kursplanerna för den del som är integrerad i inriktningarna är för generella och vaga. Sammantaget är det svårt att bland annat avgöra om progressionen är tillräcklig. Bedömargruppen konstaterar vidare att endast en halv heltids-ekvivalent disputerad lärare ansvarar för examensämnet pedagogiskt arbete. Övriga lärare som undervisar inom pedagogiskt arbete tillhör formellt andra ämnen. Den vetenskapliga basen för ansvarstagandet för examensämnet pedagogiskt arbete bedöms behöva breddas och stärkas.

Som tidigare nämnts anser bedömargruppen att lärarstudenter som är inriktade mot senare år och gymnasiet i vissa fall får för lite verksamhetsförlagd utbildning. Den VFU de får genomförs dock på ett bra sätt genom ett väl utvecklat samarbete mellan högskolan och partnerskolorna. Bedömargruppen anser att ambitionen om lärarytbildning som skolutveckling i flera avseenden är förverkligad.

Den individuella VFU:n fungerar i varierande grad. Bland annat är bedömningsgrunderna otydliga och det kan vara svårt för studenter som har sin faderskola långt bort från högskolan att kunna upprätthålla den önskade kontinuerliga kontakten.

Svenska och matematik

Inom kunskapsområdet svenska balanseras i kursplaner och litteraturlistor ett ämnesdidaktiskt perspektiv mot ett allmändidaktiskt. Vissa delkurser tycks helt sakna ämnesdidaktiska inslag medan man i andra kan ana en tydligare

didaktisering. Delkursen barn- och ungdomslitteratur framstår i detta sammanhang som ett föredömligt exempel på en ämnesdidaktisk kurs som platsar väl i lärarutbildningen och som är väl uppdaterad i både nyare forskningsperspektiv och didaktisk forskning.

Inom inriktningen matematik läser studenterna först rena ämneskurser inom ett inriktningsblock. Även specialiseringskurserna är rena ämneskurser utan ett matematikdidaktiskt innehåll. Efter ämneskurserna följer kursen matematikdidaktik som tillhör pedagogiskt arbete B och inkluderar 10 poäng VFU. Kursplanen för matematikdidaktik är allmänt beskriven med samma text som för svenskämnet och anger således inte ett matematikdidaktiskt innehåll på annat sätt än via kurslitteraturen. Eftersom antalet sökande till inriktning med matematik är mycket litet samläses många kurser. De studenter som läser matematik som första ämne får en koppling mellan matematik, matematikdidaktik och inriktnings-VFU, medan de som väljer matematik som andra ämne eller specialisering inte alls får matematikdidaktik. Bedömaregruppen anser att den profilering med didaktiska ämneskurser som lärosätet lyfter fram inte kan verifieras eftersom kurserna är rena ämneskurser och ämnesdidaktiken ingår i pedagogiskt arbete.

Rekommendationer

- Förstärk den vetenskapliga basen för examensämnet pedagogiskt arbete blir acceptabel.
- Klargör innehållet och progressionen inom det allmänna utbildningsområdet i relation till examensordningen.
- Revidera kursplanerna för pedagogiskt arbete B så att de blir tydliga och relevanta för den undervisning som avses.
- Utveckla de matematikdidaktiska studierna så att de får den kvalitet och det omfång som är relevant för den blivande lärarens yrkesverksamhet.
- Öka integreringen mellan matematisk ämnesteorin och matematikdidaktik.
- Ompröva ånyo möjligheten att läsa de långa utbildningarna med endast 20 poäng verksamhetsförlagd utbildning.
- Vidareutveckla individuell VFU i relation till allmän VFU så att innehållet blir tydligt för alla studenter, praktiskt genomförbart samt tydligt bedömt.

Högskolan i Gävle

Helårsstudenter 2006: 958

Helårsprestationer 2006: 880

Antal examensarbeten 2006: 141

Totalt antal undervisande lärare 2006: 105

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 21,1. Av dessa är 7,1 disputerade (34 %), 2,9 inom det allmänna utbildningsområdet och 4,2 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Läroarbetsnämnden (LuN) är en av tre nämnder på Högskolan i Gävle som alla är direkt underställda rektor och högskolestyrelsen. De akademiska ämnena är organiserade i sex institutioner och fem av dessa institutioner medverkar i läroarbetsutbildningen. Nämnden ansvarar för och beslutar om utbildningsplan, inriktningar, specialiseringar och kursplaner. Nämnden kan delegera befogenheten att fastställa kursplaner till institutionsstyrelserna. Läroarbetsutbildningskansliet (LuK), som är en del av den centrala förvaltningen, och chefen för läroarbetsutbildningen har det operativa ansvaret för läroarbetsutbildningen inom de ramar som beslutas av rektor, högskolestyrelse och läroarbetsutbildningsnämnd. Kansliet omfattar även utbildningsledare, handläggare för verksamhetsförlagd utbildning (VFU) m.fl. Chefen för läroarbetsutbildningen är huvudföredragande i nämnden.

I lärargruppen har lektorer avtalsenligt 20 procent av arbetstiden avsatt för forskning/kompetensutveckling, motsvarande för adjunkter är 10 procent. Åtta professorer och docenter undervisar i läroarbetsutbildningen motsvarande 1,3 heltidsekvivalenter varav 0,5 inom allmänt utbildningsområde och 0,8 inom inriktningarna/specialiseringarna. För att stärka yrkesanknytningen har läroarbetsutbildningen utvecklat ett system med adjungerade adjunkter. Dessa har sin huvudsakliga verksamhet i skolan och är deltidsanställda på högskolan för att arbeta på läroarbetsutbildningen, vanligen en dag i veckan. Det är partnerkommunerna som lämnar förslag på lämpliga kandidater.

Antalet helårsstudenter inom läroarbetsutbildningen är ca 960 vilket motsvarar 20 procent av högskolans totala antal och placerar lärosätet bland de medelstora läroarbetsutbildarna i Sverige. Utbildningen omfattar fyra studiegångar inriktade mot förskola och fritidshem, mot grundskolans tidigare år, mot grundskolans senare år och mot gymnasieskolan, totalt med ca 25 inriktningar. Ca 20 procent av det totala antalet studenter läser läroarbetsprogrammet som distansutbildning.

Det är möjligt för alla studenter som tar ut en lärarexamen att även ta ut en kandidatexamen utan komplettering. På motsvarande sätt är det möjligt för studenter som gått en längre läroarbetsutbildning att dessutom ta ut en magisterexamen.

Läroverksamhetskansliet samordnar den verksamhetsförlagda utbildningen, VFU. Högskolan har avtal om partnersamverkan med ett antal skolor i kommuner i Gävleborgs län och norra Uppland. Varje kommun har minst en lokalt anställd VFU-samordnare.

Högskolan har ingen examinationsrätt för forskarutbildning inom ämnesområdet men läroverksamhetsnämnden finansierar nio doktorander som formellt är antagna vid andra lärosäten.

Resurser för forskning och forskarutbildning som disponerades av den utbildningsvetenskapliga fakulteten år 2007 uppgick till 5,7 miljoner kronor, vilket motsvarade 8,4 procent av lärosätets totala forskningsresurser och innebar en ökning med 26,7 procent sedan utvärderingen år 2004.

Bedömning

Självvärderingen är väl utförd och väl förankrad. Högskolan har vidtagit vissa åtgärder för att förbättra utbildningen utgående från den förra utvärderingens bedömning och rekommendationer. Bl.a. ifrågasatte den förra bedömaregruppen om LuN hade tillräckliga befogenheter att utöva det ansvar som enligt högskoleförordningen vilar på det särskilda organet. Högskolan har sedan dess utrett ansvarsfrågan, och hösten 2007 fastställde högskolans styrelse att läroverksamhetsnämnden får utökade befogenheter. Bedömaregruppen gör bedömningen att nämndens befogenheter nu har stärkts vilket medför att ett samlat ansvar för läroverksamheten kan tas. Det är dock anmärkningsvärt att det har tagit så lång tid, från den förra utvärderingen 2004 till hösten 2007, innan detta skedde.

Cirka 300 nya studenter registrerades hösten 2006. Detta antal har varit relativt konstant under de senaste tre åren, och bedömaregruppen konstaterar att antalet platser inom programmet har ökat under motsvarande tid. Det är anmärkningsvärt att ungefär 25 procent av studenterna avslutar sina studier utan att ta examen. I självvärderingen anges att LuN har för avsikt att undersöka orsakerna till den låga genomströmningen vilket även bedömaregruppen anser vara helt nödvändigt. Gruppen konstaterar vidare att högskolan inte på något systematiskt sätt arbetar med olika hjälp- och stödaktiviteter.

Det finns ett stort antal inriktningar i läroverksamhetsprogrammet, t.ex. nio inriktningar mot 140 poäng och 16 inriktningar mot 180/220 poäng. Det möjliggör stor valfrihet för studenten, men kan även vara ett problem inom en del inriktningar med få studenter. Inom vissa inriktningar får studenterna, i enskilda kurser, mycket få läroverledda undervisningstimmar.

Bedömaregruppen tycker det är lovvärt att högskolan utnyttjar möjligheten att anställa adjungerade adjunkter och uppmuntrar högskolan till en vidareutveckling av systemet. Dessa lärare med dagsfärsk skolerfarenhet kan gagna hela utbildningen.

Examensarbetet genomförs normalt under den sista AUO-delen och studenten kan välja att genomföra det på B- eller C-nivå (i det tidigare akademiska nivåsystemet). I båda fallen omfattar arbetet 10 poäng. Arbetet genomförs på

någon av de i lärarutbildningen medverkande institutionerna, och dessa har olika vetenskapliga traditioner, med till exempel olika bedömningskriterier men även skillnader i handledarkompetens. Allt detta skapar osäkerhet hos och problem för studenterna, och bedömargruppen anser därför att lärarutbildningen åtminstone bör utarbeta tydliga gemensamma bedömningskriterier. Vid pedagogikavdelningen diskuteras utkast i närvaro av handledare och examinator. Studenterna får ett tillfälle att öva på opposition och försvar och får ett preliminärt utlåtande av examinator. Det senare fungerar samtidigt som en del i handledarnas fortbildning, vilket är positivt.

Bedömargruppen anser att lärarutbildningen på ett tillfredsställande sätt arbetar med kontinuerlig utvärdering av verksamheten. Lärarutbildningsnämnden antog våren 2006 en gemensam utvärderingspolicy. Den innebär till exempel att programmet som helhet, huvuddelarna - det allmänna utbildningsområdet, inriktningar och specialiseringar - samt de individuella kurserna, ska utvärderas, var för sig och med vissa tidsintervaller. Resultaten ska redovisas på lärarutbildningens hemsida, vilket är positivt.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Bedömargruppen konstaterar att inom allmänt utbildningsområde (AOU) har andelen disputerade lärare sjunkit från 25 procent vid den förra lärarutvärderingen till 23 procent vid denna, vilket är otillfredsställande. Andelen borde istället öka. Vid den förra utvärderingen fick högskolan en rekommendation om att utveckla konsistens och progression inom AOU. Bedömargruppen konstaterar att brister finns kvar. Området är fortfarande något osammanhängande och kravnivåerna inom det och mellan området och inriktningarna är olika. Kraven inom AOU bedöms vara för låga inom vissa delar. Sammantaget anser bedömargruppen att högskolan fortfarande måste förbättra det allmänna utbildningsområdet vad gäller kontinuitet, kravnivåer och progression. Förändringen av AOU pågår men det har kommit igång alltför sent.

Högskolan, kommunerna och partnerskolorna har goda relationer och ett bra formellt samarbete när det gäller den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU). Bilden är dock splittrad när det gäller de faktiska förhållandena. Det datoriserade administrativa placeringssystem som används fungerar enligt alla parter bra. På vissa håll är informationsutbytet mellan högskolan och VFU-lärarna otillfredsställande. De nås ibland inte av viktig information, den information de får kommer ofta sent och den kommer ofta via lärarstudenten. De uppgifter som högskolan utformar och som studenten bland annat ska arbeta med under VFU är alltför sällan anpassade till den i skolan pågående verksamheten.

Svenska och matematik

Inom ämnet svenska anser bedömargruppen att högskolan gjort en medveten satsning. Lärarna har god kompetens och starkt engagemang. De har lyckats

integrera ämnesteori och ämnesdidaktik och har även skapat en god relation mellan utbildning och forskning.

Matematik och matematikdidaktik i lärarutbildningen ges av institutionen för matematik, natur- och datavetenskap. Inom ämnet matematik har högskolan som helhet ett relativt stort kursutbud. Kurserna som ingår i lärarprogrammen är på grundnivå väl integrerade vad gäller ämnesteori och ämnesdidaktik men på högre nivå och inom specialiseringarna är kurserna i stort sett rena ämneskurser med några undantag. De senare typerna av kurser samläses ofta av olika studentgrupper. Bedömargruppen finner det positivt att lärosätet ordnar räknestugor och gymnasieöverbyggande kurser för att stödja studenternas kunskaper i matematik. En obligatorisk 5-poängskurs, matematik med ämnesdidaktik, ingår såväl för grundskolans tidigare år som för grundskolans senare år och gymnasiet. Kurserna har samma syfte och innehåll men litteraturlistan är differentierad. På vissa matematikinriktningar, främst för senare år och gymnasiet, är det mycket få studenter, vilket i vissa fall medför att studenterna har mycket få lärarledda undervisningstimmar. Inom en separat kurs, examensarbete C i matematikdidaktik, kan studenterna genomföra sitt examensarbete. Examensarbetet inom inriktningen visar på ett lovligt initiativ att integrera ämnesstudier och ämnesdidaktik.

Två forskningsprojekt med anknytning till matematikdidaktik har startats med medel från lärarutbildningsnämnden, Learning study samt Matematisk och naturvetenskaplig begreppsbyggnad hos barn och ungdomar i förskola/skola.

Rekommendationer

- Skärp kravnivåerna inom det allmänna utbildningsområdet och utveckla kontinuitet och progression inom området.
- Utarbeta gemensamma grundläggande riktlinjer och bedömningsgrunder för examensarbeten.
- Förbättra information och kommunikation mellan högskolan, studenter och lokala lärare inom verksamhetsförlagd utbildning.
- Stärk kopplingen mellan matematik och matematikdidaktik för studenter inriktade mot grundskolans senare år och gymnasiet.
- Undersök och analysera orsakerna till det stora antalet studieavbrott och vilka åtgärder som måste göras.

Högskolan i Halmstad

Helårsstudenter 2006: 581

Helårsprestationer 2006: 590

Antal examensarbeten 2006: 121 (23 stycken år 2005²¹)

Totalt antal undervisande lärare: 66

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 19,8. Av dessa är 10,4 disputerade (53 %), 2,3 inom det allmänna utbildningsområdet och 8,1 disputerade inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

En högskoleövergripande lärarutbildningsnämnd (LN) har det fulla ansvaret för lärarutbildningens forskning, utbildning och samverkan. Sektionen för lärarutbildning (LUT) som är på samma nivå som högskolans övriga sektioner, har det operativa ansvaret för lärarutbildningen. LUT har även ansvar för utbildningsvetenskap inklusive didaktik och den verksamhetsförlagda utbildningen, inriktningarna mot förskolan och grundskolans yngre åldrar samt specialiseringar i anslutning till dessa. LUT ansvarar också för det regionala utvecklingscentrumet (RUC). Inriktningar mot grundskolans senare år och gymnasiet köps in av LUT huvudsakligen från andra sektioner.

Lärarutbildningen vid Högskolan i Halmstad är med sina cirka 580 helårsstudenter en av landets små lärarutbildningar. Den har åtta ingångsinriktningar: sex mot grundskolans senare år och gymnasiet och två mot grundskolans tidigare år, förskola, fritidshem och förskoleklass. Ytterligare en inriktning mot förskola, fritidshem och förskoleklass är beslutad och startar vårterminen 2008. Utbildningsvetenskap är inrättat som kandidatämne. Studenterna kan därför inom ramen för sin lärarutbildning ta ut en kandidatexamen.

Vid högskolan arbetar 66 lärare inom lärarutbildningen varav ca hälften är disputerade. Extra resurser har tillskjutits så att man har kunnat bedriva en aktiv rekrytering av disputerade ämnesdidaktiker och övriga disputerade. Som ett första led är nu alla kursansvariga disputerade. För tre år sedan fanns ingen disputerad anställd inom sektionen för lärarutbildning. Nu har man fem, och fler är på gång. Sex professorer och docenter är verksamma inom lärarutbildningen med motsvarande 0,55 heltidsekvivalenter inom det allmänna utbildningsområdet och 1,15 heltidsekvivalenter inom inriktningar/specialiseringar. Lärarutbildningen finansierar en doktorand, och en doktorand finansieras genom projektanslag.

Resurser för forskning och forskarutbildning som tilldelades det utbildningsvetenskapliga området år 2007 uppgick till ca tre miljoner kronor vilket motsvarade 7,6 procent av lärosätets totala forskningsresurser och innebar en ökning med 650 procent sedan utvärderingen år 2004.

21. I självvärderingen uppges att den stora skillnaden mellan antalet examensarbeten 2005 och 2006 till stor del beror på att studenter i de längre lärarprogrammen inte hade nått slutet av sin utbildning 2005.

Bedömning

Självvärderingen är väl förankrad inom lärosätet. Den kunde dock i sitt slutskick ha varit mer noggrant utformad.

Den svåra situation som lärarutbildningen vid Högskolan i Halmstad befann sig i för några år sedan förefaller ha vänts till en samlad och systematiskt fungerande verksamhet. Personal, studenter och personal inom den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) gav vid platsbesöket en samstämmig bild av lärarutbildningen som särdeles välfungerande i de allra flesta avseenden. Den viktigaste förändringen sedan förra utvärderingen är att lärarutbildningens ställning på högskolan har stärkts genom det särskilda organet, men även genom satsningen på disputerade lärare.

Högskolan har även sett över examinationsformerna och kravnivån inom det allmänna utbildningsområdet (AUO) enligt följande: man har infört graderade betyg, sett över litteraturlistor, bildat lärarlag för att göra lärarna medvetna om krav och vikten av att hålla uppe kravnivån, infört större variation när det gäller examinationsformer, samt fler salstentamina.

Ett framgångsrikt arbete har förts kring examensarbetena. Såväl handledare som examinator är disputerade och grupphandledningsmodellen fungerar väl.

Högskolans storlek främjar snabba beslutsvägar. En skiljenämnd reducerar effektivt risken att till exempel kursbeställningarna missgynnar någon sektion på ett orättvist sätt. De ekonomiska avtalen som tecknas med de institutioner som har kurser inom lärarutbildningen innehåller tydliga krav på innehåll som på ett ändamålsenligt sätt hjälper ledningen att implementera såväl gamla som nya förordningstexter och krav.

Ett utvecklingsarbete kring examensarbetet pågår och man strävar även där efter en nära koppling till VFU-skolorna både när det gäller examensarbetets innehåll och uppföljning av resultatet genom medreflektörer, dvs. VFU-lärare som läser och kommenterar färdiga uppsatser. För att kvalitets-säkra handledning och examination får studenterna bland annat schemalagd grupphandledning. Examinator som är gästprofessor fungerar samtidigt som coach för handledare. De studenter vi mötte vid platsbesöket kände sig väl förberedda för uppsatsarbetet genom kursen i vetenskaplig teori. Lärosätet arbetar målmedvetet med att få fler studenter att skriva ämnesinriktade examensarbeten.

Ett flertal initiativ har tagits för att stimulera den kritiska och kreativa miljön. En mångvetenskaplig forskningsmiljö har till exempel inrättats med seminarier och diskussioner. Lärarutbildningsnämnden har antagit en forskningsstrategi som berör forskning nära skolans praxis. En kartläggning med samarbetskommuner/skolor pågår. Initiativet är lovvärt och visar på högskolans öppenhet för det omgivande samhället. Högskolan har ett avtal om master- och forskarutbildning med lärarutbildningarna i Borås, Skövde, Jönköping och Högskolan Väst.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Det allmänna utbildningsområdet är upplagt så att alla studenter läser den första delen, AUO 1, som sin första kurs och den tredje delen, AUO 3, som den sista kursen. Placeringen av den andra delen, AUO 2, beror på vilken studieväg studenten valt. Högskolan har arbetat aktivt med att höja kravnivåerna men trots detta är det bedömarens uppfattning att kravnivåerna inom AUO är lägre än inom inriktningarna och specialiseringarna, vilket är otillfredsställande. Integrationen mellan det allmänna utbildningsområdet och övriga delar i utbildningen är god.

Kommunernas attityd till lärarutbildningen är positiv, vilket bidrar till att organisationen för den verksamhetsförlagda utbildningen fungerar väl. VFU-uppgifterna är flexibla och anpassas till verkligheten vid den aktuella skolan. Under den sista VFU-perioden besöker man sina studiekamrater på andra skolor. Bedömning av VFU sker både med omfattande skriftligt underlag från VFU-läraren och samtal mellan VFU-lärare, lärare från högskolan och studenten. Samtalen fokuserar också på framtida VFU, vilket kan bidra till en tydlig progression inom VFU för studenten. Samverkan med skolorna fungerar med andra ord mycket bra. Positivt är även att man utnyttjar möjligheten att adjungera adjunkter från fältet. Den maktförskjutning som reformen avsåg har i väsentliga avseenden ägt rum i verkligheten. VFU är alla inblandades angelägenhet. Hösten 2007 startade en handledningskurs för VFU-lärare om 5 poäng, vilket är positivt.

Svenska och matematik

När det gäller undervisningen i svenska har aktiv rekrytering av disputerade ämnesdidaktiker givit resultat. Ämnesteorin och ämnesdidaktik är väl integrerade. Kursplaner och litteraturlistor bedöms som relevanta. Ämnesdidaktiska avhandlingar läses i grundutbildningen, vilket är positivt. Läs- och skrivutveckling behandlas i utbildningen även för studenter som läser inriktning mot de senare skolåren/gymnasiet. Studenterna producerar mycket egen text, och får god respons på inlämnade arbeten inte minst språkligt.

Inriktningarna inom matematik spänner över alla skolverksamheter. Inom grundskolans tidigare år är matematiken och matematikdidaktiken fullt integrerade inom kursen grundläggande matematik om 10 poäng, som är obligatorisk, och inom de två inriktningarna mot tidigare år. Inom inriktningen matematik för lärare, för arbete i grundskolans senare år och gymnasieskolan, är ämnesteorin och ämnesdidaktik däremot i stor utsträckning uppdelade i olika kurser. Enligt kursplanerna ska de valbara kurserna eller specialiseringarna i matematik för yngre åldrar väljas från inriktningen matematik för lärare A-kurs, vilket inte är relevant för verksamhet inom grundskolans tidigare år. Det saknas följaktligen en relevant progression för matematikstudier för blivande lärare inom grundskolans tidigare år. Studenternas förkunskaper och prestationer följs upp av lärarna genom stödkurser. Lärosätet redovisar ingen matematikdidaktisk forskning.

Rekommendationer

- Fortsätt arbetet med att öka andelen disputerade lärare inom det allmänna utbildningsområdet.
- Skärp kravnivåerna inom det allmänna utbildningsområdet så att utbildningen upplevs som jämn i förhållande till inriktningarna.
- Förstärk matematikdidaktiken inom inriktningen matematik för lärare och förbättra innehåll och progression för inriktning och specialisering i matematik inom grundskolans tidigare år.

Högskolan i Jönköping

Helårsstudenter 2006: 1 284

Helårsprestationer 2006: 1 230

Antal examensarbeten 2006: 188

Totalt antal undervisande lärare 2006: 94

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 36,5. Av dessa är 10,7 disputerade (29 %), 3,5 inom det allmänna utbildningsområdet och 7,2 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Högskolan i Jönköping är en stiftelsehögskola som drivs i aktiebolagsform. Utbildningen bedrivs inom fyra fackhögskolor/bolag och forskarutbildning inom vetenskapsområdet humaniora och samhällsvetenskap. Lärarutbildningen erbjuds av Högskolan för lärande och kommunikation (HLK) och leds av en verkställande direktör som också är en akademisk ledare. Beslut om budget på ett mer övergripande plan samt utbildningsplaner tas i bolagets styrelse. Forsknings- och utbildningsnämnden (FUN) har det övergripande ansvaret för forskning och forskarutbildning knuten till lärarprogrammet. Nämnden fastställer kursplaner och fördelar resurser till kurserna. Den har även det övergripande ansvaret för kvalitetsarbete.

Ansvaret för genomförande av utbildningen ligger på sju sektioner, en för området lärande, fem för andra ämnesrelaterade områden och en för uppdragsutbildning.

Med ca 1 200 helårsstudenter är programmet en av de medelstora lärarutbildningarna nationellt sett. Utbildningen riktas till samtliga verksamhetsområden inom skolväsendet. Totalt erbjuds tolv inriktningar, vissa, inom området förskola/fritidshem, även på distans.

Lärarprogrammet har fokus på innovativt lärande och samverkan med det omgivande samhället. Specialpedagogiken är ett profilområde. Den internationella profilen som Högskolan i Jönköping har är tydlig även vid lärarutbildningen. Här sker ett ganska omfattande internationellt lärarutbyte. Programstudenterna kan samläsa en termin med de inresta utländska studenterna inom ramen för kursen intercultural teacher, samt i kurserna kulturmöten och globala miljö- och överlevnadsfrågor, om 5 poäng vardera, vilka ingår i det allmänna utbildningsområdet (AUO). Under året 2006 har 92 studenter genomfört delar av sin verksamhetsförlagda utbildning (VFU) utomlands.

Inom ramen för programmet kan studenterna även uppfylla krav för kandidat- eller magisterexamen inom vissa samhällsvetenskapliga och humanistiska ämnen samt i området lärande (det senaste kräver en fjärde termin inom AUO). En majoritet av lärarna är anställda vid Högskolan för lärande och kommunikation. Antalet disputerade lärare har ökat sedan utvärderingen 2004 och målet att 50 procent av lärarna ska ha disputerat beräknas vara uppfyllt inom

två år. Elva professorer och docenter medverkar i AUO, motsvarande 1,25 heltidsekvivalenter inom inriktningarna och 1,4 inom specialiseringarna.

Inom det utbildningsvetenskapliga området finns fem forskningsämnen: lärande, didaktik, pedagogiskt arbete, pedagogik samt specialpedagogik. Året 2006 fanns tio doktorander antagna inom utbildningsvetenskap. År 2007 tilldelades forskning och forskarutbildning inom det utbildningsvetenskapliga området 6,8 miljoner kronor motsvarande 13,4 procent av universitetets totala forskningsresurser, vilket innebär en ökning med 5,9 procent sedan utvärderingen år 2004.

Bedömning

Självvärderingen är väl genomförd och väl förankrad. Det är positivt att Högskolan för lärande och kommunikation i samband med detta arbete även genomförde enkäter riktade till studenterna. De avslutande kommentarerna i självvärderingen om angelägna förändringar överensstämmer i mångt och mycket med bedömarens uppfattning. Åtgärder vidtagna med anledning av de allmänna liksom de för lärosätet specifika rekommendationerna från 2004 redovisas tydligt.

Bedömarens uppskattar det arbete som har bedrivits för att kompetensutveckla lärarkåren liksom det avseende kursplanutveckling. Lärarprogrammets organisation bedöms vara ändamålsenlig. Samtidigt är forsknings- och utbildningsnämndens roll när det gäller placeringen i beslutshierarkin fortfarande oöverskådlig för en utomstående.

Det minskade antalet sökande till campusutbildningen har kunnat kompenseras med distanskurser inom attraktiva inriktningar för verksamhetsområdena förskola och fritidshem. Beredskap finns att garantera utbildningen för de studenter som valt vissa inriktningar som får få sökande, vilket tyder på att Högskolan i Jönköping satsar på lärarutbildningen.

Kompetensutveckling av adjunkterna och nyanställningar är klart positivt, men det krävs mer för att bland annat säkra kompetensen när det gäller handledning av examensarbeten då antalet heltidsekvivalenter inom det allmänna utbildningsområdet är anmärkningsvärt lågt.

Studenterna kan välja ämnet för examensarbetet ur en idébank som skapats och uppdateras i samarbete med fältet.Handledning bedrivs huvudsakligen gruppvis. Att skapa ett examiner- och handledarkollegium i samarbete med de västsvenska högskolorna är ett steg i rätt riktning för att kvalitetssäkra processen och examinationen.

Det är positivt att studenterna får utvärdera hela utbildningen och att utvärderingar verkar ge snabbt genomslag. En uppföljning av det ökande antalet studieuppehåll vore dock välkommet.

Högskolan för lärande och kommunikation har via regionala utvecklingscentra utvecklat ett nära och välfungerande samarbete med många skolor. Nätverket Akademi för lärande skapar i Jönköpings län ett intressant forum för lärare som vill delta i olika forskningsprojekt eller fortbilda sig.

Internationalisering är en av profilerna vid Högskolan i Jönköping. Omfattningen av studentutbyten är troligen den största bland lärarutbildningarna i landet. Samtidigt som vissa kurser erbjuds på engelska liksom att ett antal utländska föreläsare medverkar i utbildningen visar en närmare granskning av kurslitteratur att litteratur på engelska eller överhuvudtaget internationell sådan är en bristvara här som vid andra lärosäten.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Ett omfattande arbete har genomförts för att säkra progressionen inom det allmänna utbildningsområdet (AUO). Orientering inom läs-, och skriv- utveckling kommer alla studenter till godo. Däremot får inslaget om matematikutveckling som finns med helt kort i målformuleringen liten eller ingen plats i kursen.

Vid sidan om det allmänt kända begreppet AUO har man i Jönköping skapat ett nytt ämne, lärande, till skillnad från utbildningsvetenskap. Det är oklart hur ämnet lärande svarar mot de krav på tvär- och mångvetenskap som karakteriserar AUO.

Den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) fungerar mycket bra. Lärosätet har valt modellen att studenterna genomför VFU på olika skolor och en stor flexibilitet råder vid placeringen. Det är lätt att få fram engagerade handledare. Det finns god kommunikation mellan högskolan och kommunerna, och kopplingen mellan kurser och VFU-uppgifter är väl genomarbetad. Handledarna får i god tid veta vilka uppgifter studenterna har att arbeta med. Tillsammans har man dessutom arbetat kring frågor om progression, bedömning och utvärdering på ett föredömligt sätt

Svenska och matematik

Lärarnas ämneskompetens är god inom såväl läs- och skrivutveckling för de tidigare skolåren som inom svenska språket, litteraturvetenskap och kulturanalys för de senare skolåren/gymnasiet. Kursplaner och litteraturlistor bedöms som relevanta. Ämnesdidaktik och ämnesteorier tycks ha hittat en harmonisk form och integration.

Två matematikinriktningar erbjuds, en för tidigare år i grundskolan och en för senare år och gymnasiet. Alla studenter mot grundskolans tidigare år läser kursen läs-, skriv- och matematiklärande om 20 poäng. Denna kurs är dock inte obligatorisk för blivande förskollärare vilket innebär att dessa inte får någon delkurs om grundläggande matematikinläring. Detta bedöms som en allvarlig brist. Mot bakgrund av att behörighetskravet till inriktningen är matematik A från gymnasiet menar bedömargruppen att studenter med inriktning mot grundskolans tidigare år får klart otillräckligt djup i sina matematik-kunskaper, särskilt för de delar som rör skolår 3–5. Blivande grundskollärare för senare år och gymnasielärare läser en första termin där behörighetskravet är matematik B från gymnasiet, medan andra terminen har kravet matematik D. Inriktningens matematikinnehåll som helhet ligger delvis på gymna-

sienivå och når inte tillräcklig nivå, delvis på grund av samläsningen. Även för blivande gymnasielärare med ytterligare en termin blir ämnesinnehållet alltför begränsat, särskilt för dem som väljer att skriva en matematikdidaktisk uppsats. Det saknas matematikdidaktisk litteratur med speciell inriktning på gymnasiets hela matematikkurs. Sammantaget bedöms kurserna ha bristande omfång och djup i både matematik och matematikdidaktik i varierande grad. Det finns en uttalad strävan från lärarna att integrera matematik och matematikdidaktik, men man har inte lyckats förverkliga det så att studenterna uppfattar helheten. Det framgår av kursplaner och litteraturlistor att kurserna är antingen didaktiska eller ämnesinriktade.

Rekommendationer

- Fortsätt att satsa på kompetenshöjning av adjunkterna och rekrytering av lektorer.
- Stärk inslagen av matematik och matematikdidaktik i inriktningarna och öka integrationen mellan ämne och didaktik.
- Inför utbildning i grundläggande matematikinlärning för alla studenter.

Högskolan i Kalmar

Helårsstudenter 2006: 1 018

Helårsprestationer 2006: 918

Antal examensarbeten 2006: 139

Totalt antal undervisande lärare 2006: 141

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 37. Av dessa är 13 disputerade (35 %), 2,9 inom det allmänna utbildningsområdet och 10,1 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Nämnden för lärarutbildning och utbildningsvetenskap (NLU) fungerar som det särskilda organet. Sedan förra utvärderingen har högskolan försökt stärka och synliggöra utbildningen genom strategiska satsningar för uppbyggnad av den utbildningsvetenskapliga forskningen. Nämnden har bland annat använt dessa medel för rekrytering av gästprofessorer och forskarutbildning av adjunkter. Rektor har också avsatt särskilda medel för att disputerade naturvetare ska kunna kompetensbreddas inom utbildningsvetenskap.

Högskolan övergick vid årsskiftet 2006/07 till en ny organisation som för lärarutbildningens del innebär att 85 procent av utbildningen är placerad vid den humanvetenskapliga institutionen och 15 procent vid den naturvetenskapliga institutionen. Den humanvetenskapliga institutionen ansvarar för elva av sexton inriktningar och det allmänna utbildningsområdet (AUO).

Med cirka 1 000 helårsstudenter är lärarutbildningen medelstor nationellt sett. Inriktningar ges för verksamhet från förskolan till gymnasiet. Tillsammans med kommunerna kring Kalmar erbjöds för första gången år 2003 lärarutbildning på distans med inriktningen naturvetenskap för barn och efter fyra år tog 90 procent av dessa studenter lärarexamen. Höstterminen 2007 startades inriktningen barns språk och begreppsutbildning, även den på distans.

Totalt 21 professorer och docenter medverkar i utbildningen motsvarande 0,4 heltidsekvivalenter inom det allmänna utbildningsområdet och 2,46 inom inriktningar/specialiseringar.

För de flesta studenter som tar ut en lärarexamen är det inte möjligt att samtidigt, utan komplettering, ta ut en kandidat- eller magisterexamen inom ett utbildningsvetenskapligt ämne. Studenter med lärarexamen med naturvetenskaplig inriktning, avsedd för verksamhet inom grundskolans senare år och gymnasiet, är behöriga att antas till högskolans forskarutbildning i naturvetenskap med utbildningsvetenskaplig inriktning. Där finns sex doktorander antagna. Högskolan samarbetar med ett stort antal forskarskolor och andra universitet i landet där sexton forskarstuderande är antagna.

Sedan februari 2007 beslutar nämnden för lärarutbildning och utbildningsvetenskap även om fördelning av forskningsmedel till den forskarutbildning inom naturvetenskapligt vetenskapsområde som knyter an till lärarutbildningen. Anslaget till utbildningsvetenskap som år 2007 var 6,82 miljoner kro-

nor har ökat från 5 till 10 procent av högskolans totala anslag för forskning/forskarutbildning sedan år 2004.

Bedömning

Självvärderingen är överskådligt utformad och väl förankrad inom högskolan.

Ett omfattande och målmedvetet utvecklingsarbete pågår men det finns flera svårigheter med att bygga upp en akademisk miljö där forskningen intar en mer självklar plats.

Sedan förra utvärderingen har man bland annat tagit fram nya mallar för kursplanerna där omfånget av didaktiken/ämnesdidaktiken klart framgår. I kursplanerna lyfts de fyra ”progressionslinjerna” fram: *språket som redskap, IT och lärande, vetenskaplig progression och examensarbete* samt *läraryrket* som ska genomsyra hela utbildningen. En genomgång av gällande examinationsformer med avseende på kvalitet och berättigande för att säkerställa kravnivåer har genomförts, något som bland annat har lett till en tydligare examination av de didaktiska momenten, vilket är positivt.

Läraryrketens organisation verkar bättre sammanhållen nu än vid den förra utvärderingen, men det behövs en hel del arbete för att stärka kommunikationen mellan de två institutionerna. Progressionslinjerna och läraryrketens framträdelse framträder inte lika klart vid den naturvetenskapliga som vid den humanvetenskapliga institutionen.

Kvaliteten i examensarbetet är under utveckling och översyn. Studenterna skriver sina examensarbeten inom det allmänna utbildningsområdet (AUO) under handledning av två handledare, en kommunal lärare med magisterexamen och en handledare från högskolan. Målet är att problemställningarna så långt det går tas ur praktiken. Ett webbaserat stödverktyg, ”uppsatsdialogen”, bedöms underlätta kommunikationen kring examensarbetena. De studenter som har svårt att klara kraven på godkänt arbete inom utsatt tid erbjuds i god tid före slutseminarium ny handledningstid och nytt datum för ventilerings under den nästkommande terminen. Bedömaregruppen anser att detta är ett bra system.

Forskning och forskarutbildning i samarbete med andra lärosäten förbereds inom fem kompetensfält. Man har rekryterat gästprofessorer och lektorer till kurserna språk-, läs- och skrivutveckling, värdepedagogik och förskolans pedagogiska praktik, dock med förordnanden om alltför liten omfattning på 10–25 procent.

Kursvärderingar utifrån hur målen förverkligats genomförs efter varje kurs liksom webbaserade programvärderingar då programmet avslutats. Utvärderingar av den verksamhetsförlagda utbildningen genomförs varje år. Studentrekryteringen studeras i olika forskningsprojekt och våren 2007 analyserades statistiken över studieavbrott vilket är föredömligt.

Högskolan ingår tillsammans med Blekinge tekniska högskola och Växjö universitet i nätverket Akademi sydost, som bland annat arbetar för en gemen-

sam lärarutbildning i regionen och via nuvarande utbildning är involverad i IT-projektet Ung kommunikation som stöds av KK-stiftelsen.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Vid förra utvärderingen framhölls att innehållet i det allmänna utbildningsområdet (AUO) hade tonvikten på barn i de lägre åldrarna. För att förändra detta har en översyn av kursinnehållet genomförts samtidigt som det skapats mer homogena studentgrupper inom inriktningar med avseende på verksamhetsområde.

För studenter på lärarprogrammet som är inriktade mot verksamhet med tidigare åldrar ingår sedan hösten 2005 en obligatorisk specialisering med inriktning läs- och skrivinlärning samt grundläggande matematikinlärning. Undervisning om prov, betyg och bedömning ingår sedan 2006 som obligatoriska moment i kursplanerna för AUO och för inriktningarna som generella respektive fördjupande delar. Den vetenskapliga progressionen kan med fördel förbättras genom större inslag av forskningsbaserad litteratur. Andelen disputerade lärare bör öka.

Studenten tillhör samma område för den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) under hela utbildningen. Ansvarsfördelningen mellan de lokala lärarna och högskolan är otydlig. Efter avslutad VFU lämnar VFU-läraren ett skriftligt omdöme som ska undertecknas av läraren och studenten innan det skickas till kursansvarig examinator vid högskolan. Detta dokument utgör grunden för bedömning av studentens prestationer under VFU:n. Man har en samrådsbedömning, med särskilda bedömningskriterier som innefattar både ämnesdidaktik och allmänpedagogik, vilket är positivt.

Svenska och matematik

Den grundläggande läs- och skrivutveckling ligger i nuläget inom pedagogikämnet, något som bedöms vara en svaghet för svenskämnets allmänna utveckling och förstärkning. Ämnesdidaktiken i svenska bör få ytterligare stöd och miljön behöver förstärkas.

Kursplaner och litteraturlistor, i den omfattning de redovisas, bedöms dock som relevanta.

För studenter som ska blir lärare i förskola och grundskolans tidigare år finns inriktningen svenska och matematik för barn, 1–40 poäng. Bedömningen är att matematikämnet och ämnesdidaktiken är väl integrerade inom dessa kurser samt att studenternas egen matematikförmåga stärks genom tydliga kursmål och möjligheter till grundlig träning. Ämnesdidaktiken inom inriktningen matematik och logiskt tänkande, för grundskolans senare år och/eller gymnasiet, 1–40 poäng, har stärkts och uppvärderats i kursplaner och litteraturlistor sedan förra utvärderingen. Bedömargruppen noterar att det saknas en överensstämmelse mellan syftet som det uttrycks i kursplanen för 41–60 poäng när det gäller matematikdidaktiken och poängomfång, innehåll

och litteratur. Didaktiken för blivande lärare i grundskolans senare år och gymnasiet bör enligt bedömargruppen stärkas.

Vid platsbesöket fick bedömargruppen bilden av att få studenter med inriktning mot gymnasiet avslutar sina matematikstudier inom denna inriktning.

Rekommendationer

- Satsa på rekryteringen av disputerade lärare särskilt inom det allmänna utbildningsområdet.
- Förstärk ämnesdidaktiken inom lärarprogrammet, särskilt inom matematiken för grundskolans senare år och gymnasiet.
- Ge ämnet svenska status som ett eget, självständigt område.
- Tydliggör ansvarsfördelningen inom bedömningen av den verksamhetsförlagda utbildningen mellan högskolan och kommunerna.

Högskolan Kristianstad

Helårsstudenter 2006: 1 384

Helårsprestationer 2006: 1 337

Antal examensarbeten 2006: 173

Totalt antal undervisande lärare 2006: 149

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 45,0. Av dessa är 13,3 disputerade (30 %), 5,9 inom det allmänna utbildningsområdet och 7,4 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Nämnden för utbildningsvetenskap (NU) har det övergripande ansvaret för utbildning och forskning inom lärarutbildningen. Nämnden har ett beredande och verkställande organ, Lärarutbildningscentrum (LUC). LUC leds av en utbildningschef som även är huvudföredragande i nämnden, och centrumet bemannas i övrigt av utbildningsledare, samordnare för verksamhetsförlagd utbildning, studievägledare samt utbildningsadministratörer. Inom LUC finns det regionala utvecklingscentrumet/Högskolan Kristianstad (RUCK). Detta centrum samordnar samarbetet med kommuner i regionen i lärarkompetens- och skolutvecklingsfrågor. De akademiska ämnena på högskolan är organiserade i sex institutioner och tre av dessa institutioner medverkar i lärarutbildningen.

Högskolan planerar att införa en ny organisation från och med januari 2008. Då kommer förmodligen de sex institutionerna att ersättas av två sektioner och lärarutbildningen som helhet kommer att ingå i en av dem.

Antalet helårsstudenter inom lärarutbildningen är 1 384 vilket motsvarar ca 28 procent av högskolans totala antal, och det totala antalet lärarstudenter placerar lärosätet i gruppen mellanstora lärarutbildare i Sverige. Lärarprogrammet innehåller 5 inriktningar mot arbete med yngre barn och elever och 13 inriktningar mot arbete med äldre elever.

Det är inte möjligt för en student som tar ut en lärarexamen att samtidigt, utan komplettering, ta ut en kandidat- eller magisterexamen inom ett utbildningsvetenskapligt ämne.

Av de nyregistrerade studenterna 2006 på lärarprogrammet är 68 procent inriktade mot barn och yngre elever. Antalet förstahandssökande har från 2004 till 2007 minskat med 25 procent.

Lärarna har avsatt tid för forskning, t.ex. 50 procent av tiden för professorer, 25 procent för docenter och 17 procent för lektorer. Adjunkter har möjlighet att delta i forskarutbildning. I lärarutbildningen deltar 13 professorer och docenter, motsvarande 1,5 heltidsekvivalenter varav 0,4 inom allmänt utbildningsområde och 1,1 inom inriktningarna/specialiseringarna.

Högskolan har ingen egen examensrätt för forskarutbildning men samverkar om detta med andra lärosäten. Ca 30 adjunkter/doktorander med anknytning till lärarutbildningen deltar i forskarutbildning.

Resurser för forskning och forskarutbildning som disponerades av den utbildningsvetenskapliga fakulteten år 2007 uppgick till 10,8 miljoner kronor motsvarande 35 procent av lärosätets totala forskningsresurser, vilket innebär en oförändrad volym sedan utvärderingen år 2004.

Bedömning

Självvärderingen är välskriven och ger sammantaget en klar bild av lärarutbildningen. Det är tydligt att högskolan står inför en stor omorganisation och att relativt många funktionärer är tillförordnade, i avvaktan på beslut och ett mer stabilt tillstånd. Bedömargruppen kan i detta läge inte uttala sig om hur den nya organisationen kommer att påverka lärarutbildningen.

Högskolan har vidtagit ett antal olika åtgärder för att möta de allmänna och specifika rekommendationer som gavs vid den förra utvärderingen. Bland annat konstaterar bedömargruppen att studievägledningsresurserna väsentligt har ökat, att kravnivåer har skärpts och att det allmänna utbildningsområdet (AUO) har reviderats. Det senare har även en starkare anknytning till inriktningarna än tidigare.

Lärarutbildningens lokala mål och profil är mycket generellt skrivna i självvärderingen: utbildningen ska ha forsknings-, yrkes- och ämnesanknytning. Det förvånar bedömargruppen att högskolan inte samlas kring och uttalar en mer specifik profil.

Högskolans satsning på kompetensutveckling av lärarna är bra, bland annat ges adjunkterna reella möjligheter att gå forskarutbildning.

Studenten skriver sitt examensarbete under sista delen av allmänt utbildningsområde. Högskolan har utarbetat relevanta riktlinjer och praxis för hur arbetet ska göras inkluderande gemensamma bedömningskriterier. Sedan vårterminen 2007 bedrivs handledning endast gruppvis. Alla examinatorer är disputerade men för handledarna är kravet minst en godkänd kandidatuppsats. Det senare är en anmärkningsvärt lågt ställd ambitionsnivå.

Bedömargruppen konstaterar att högskolan och dess lärarutbildning medvetet satsar på samverkan på olika nivåer. Exempel är det regionala utvecklingscentrumet (RUCK) samt olika nätverk med andra högskolor.

Lärarutbildningen har utvecklat ett utvärderingssystem där utvärdering på delkurs-, kurs-, inriktnings- och programnivå ingår. Systemet är förtjänstfullt upplagt men synes inte fungera fullt ut i praktiken. En viktig del i ett fungerande förbättringssystem är studenternas aktiva medverkan. Bedömargruppen konstaterar dock att relativt få studenter, av en eller flera anledningar, finner det meningsfullt att delta.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Lärarstudenterna läser kurser inom det allmänna utbildningsområdet (AOU) under termin 1, termin 4 och mot slutet av utbildningen. Den första delen samläses av alla lärarstudenter. Bedömargruppen konstaterar att AUO-upplägget

är väl genomtänkt. I ett avseende finns dock en allvarlig brist. Det saknas ett centralt moment om grundläggande matematikutveckling.

Högskolan och medverkande kommuner och skolor har på ett föredömligt sätt utvecklat en gemensam och väl fungerade verksamhetsförlagd utbildning. Högskolans lärare och lärare på partnerskolorna har bildat lärarlag där mål och kriterier diskuteras, alla är väl orienterade om innehållet i VFU:n och studenternas uppgifter anpassas till verksamhetens innehåll. Högskolans lärare besöker studenterna under VFU:n och trepartsamtal genomförs. Sammantaget så fungerar den verksamhetsförlagda utbildningen mycket bra.

Svenska och matematik

Bedömargruppen konstaterar att undervisningen i svenska har utvecklats till en mycket bra nivå. Delkurserna har relevant innehåll med en bra integration av ämnesteorin och ämnesdidaktik. Studenterna som läser för verksamhet inom grundskolans senare år och gymnasiet önskar dock mer ämnesdidaktik och även mer kunskap om bedömning och betygsättning. Bedömargruppen konstaterar vidare att lärare med svensksdidaktisk kompetens ingår i flera tvärvetenskapliga arbetslag och att de även har bidragit med att utveckla skrivprogressionsplaner med tanke på studentens egen skrivutveckling.

När det gäller matematik anser bedömargruppen att integrationen mellan ämnesteorin och ämnesdidaktik är tydlig och tillräcklig för inriktningar mot tidigare år men att den i inriktningar mot senare år och gymnasiet är svag och otillräcklig. Där saknas en tydligt framskriven progression inom matematikdidaktiken. Ett stödprogram finns för att kompensera för bristande förkunskaper från gymnasiet i form av särskilda överbrygningskurser. Inriktningar i matematik mot senare år och gymnasiet rekryterar mycket få studenter. Bedömargruppen ser tyvärr att högskolan inte har någon handlingsplan för att ändra på detta faktum.

Rekommendationer

- Precisera lärarutbildningens lokala mål och profil.
- Stärk integrationen mellan ämnesteorin och ämnesdidaktik i matematik för inriktningar mot grundskolans senare år och gymnasiet.
- Säkerställ höjd kompetens för handledare av examensarbeten.
- Inför utbildning om grundläggande matematikutveckling.

Högskolan i Skövde

Helårsstudenter 2006: 372

Helårsprestationer 2006: 329

Antal examensarbeten 2006: 47

Totalt antal undervisande lärare 2006: 37

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 11,6. Av dessa är 2,8 disputerade (24 %), 1,6 inom det allmänna utbildningsområdet och 1,2 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Lärarytelse har bedrivits vid Högskolan i Skövde sedan 1999 och med egen examensrätt sedan 2004.

Lärarytelsemyndigheten (LUN) ansvarar för utbildning och forskning, beslutar om kurs- och utbildningsplaner samt ansvarar för kvalitetssäkring. Myndigheten har inga egna ekonomiska medel för forskning och lärarytelseutbildning med anknytning till lärarytelseutbildningen. Enheten för lärarytelseutbildningen, som utgör det administrativa stödet för lärarytelseutbildningen, är placerad i forsknings- och utbildningskansliet.

Antalet helårsstudenter är ca 370 vilket innebär att utbildningen tillhör de minsta nationellt sett. Den är organiserad i tre sammanhållna program: lärande i tidiga åldrar, naturvetenskap för lärare/matematik för lärare samt ledarskap i pedagogiska processer. Studenterna kan inrikta sig mot verksamhet inom förskola, förskoleklass, grundskolans tidiga år och senare år, samt inom gymnasiet.

Profilen i lärarytelseutbildningen är praktikgrundad teori, vetenskapligt förhållningssätt, värdegrundsperspektiv och IKT. Två professorer bidrar i undervisningen motsvarande 0,15 heltidsekvivalenter inom det allmänna utbildningsområdet och lika mycket inom inriktningar och specialiseringar.

Studierna leder förutom till lärarexamen också till kandidatexamen i pedagogik och ger generell behörighet för lärarytelseutbildning i pedagogik. Högskolan i Skövde ingår i ett samarbete med flera andra högskolor och universitet om forskarskolan i utbildningsvetenskap med didaktisk inriktning. Från högskolan deltar två doktorander. Tre forskarstudenter vid Göteborgs universitet finansieras av högskolan. Anslaget för forskning och lärarytelseutbildning som tilldelades det utbildningsvetenskapliga området år 2007 var 1,5 miljoner kronor motsvarande 4,8 procent av lärosätets totala forskningsresurser.

Bedömning

Självvärderingen gav en något oklar bild av lärarytelseutbildningen bland annat på grund av viss begreppsförvirring om antal inriktningar och mål på olika nivåer. Då Högskolan i Skövde inte var med i den förra utvärderingen har den valt att inte förhålla sig till de då givna generella rekommendationerna, vilket är att beklaga.

Läroarbetsutbildningen är ännu under uppbyggnad och sägs vara hela lärosätets angelägenhet. Verkligheten förefaller vara något annorlunda – inte minst ur ekonomisk synpunkt. Läroarbetsutbildningsnämnden (LUN) har tilldelats en mycket begränsad uppgift och har inga befogenheter vare sig när det gäller resursfördelning till läroarbetsutbildningen eller till forskning med anknytning till denna utbildning. Bedömargruppen finner denna ordning otillfredsställande.

Man satsar på att bygga upp teoribaserad och praxisanknuten läroarbetsutbildning. Forskningsbasen är svag. Omfattning av forskning och forskarutbildning med anknytning till läroarbetsutbildningen är mycket blygsam, speciellt inom det allmänna utbildningsområdet (AUO). Det finns inte någon tydligt uttalad ambition att utbildningen även ska förbereda för forskarutbildning. Utbildningens struktur är tydlig med tre fasta studiegångar. Den har en tonvikt på förskolan och grundskolans tidigare år och fungerar i det avseendet väl. De två övriga studiegångarna har både sviktande studentunderlag och en del kvalitetsbrister. Integrationen mellan det allmänna utbildningsområdet (AUO) och inriktningarna inom programmet är svagt utvecklad. När det gäller inriktningen ledarskap i pedagogiska processer är det dessutom oklart för vilken verksamhet studenterna förbereds. Den passar enligt bedömargruppens mening bättre som en specialisering. Inriktningen naturvetenskap och matematik för lärare, som förbereder för skolverksamhet för senare år och gymnasiet, har på grund av lågt studentantal en begränsad ekonomi med begränsad läroledd tid till följd, vilket inverkar menligt på kvaliteten. Här är också kopplingen mellan ämnesstudier och ämnesdidaktik mycket svag.

Andelen disputerade lärare är låg och tillgången på kvalificerade handledare till examensarbetena, som skrivs inom pedagogik, är otillräcklig. Gästlärare används i anmärkningsvärt stor utsträckning. I en del fall är dessa dock praktiserande lärare som delar sin arbetstid mellan skolan och högskolan, vilket är ett bra sätt att knyta ihop teori och praktik.

Examensarbete genomförs under den sista och avslutande AUO-terminen och görs inom huvudämnet pedagogik. Arbetet förefaller vara separerat från ämnesinriktningarna inom naturvetenskap och matematik, vilket leder till att ämnesdidaktiken inte tas tillvara i högskolans teori-praxis-inriktade profil. Den valbara metodkursen, som verkar ge en bra förberedelse inför examensarbetet, borde rimligen vara ett obligatoriskt moment. Det finns ett system för bedömning av examensarbeten med stöd av externa examinatorer, ett samarbete med Högskolan Väst och Högskolan i Borås, vilket är lovligt. Bedömargruppen anser dock att detta samarbete bör omfatta något ytterligare lärosäte med examensrätt på forskarutbildningsnivån.

Ett kvalitetssäkringssystem i enlighet med de normer och riktlinjer som utarbetades som en följd av ministermötet i Bergen håller på att byggas upp. Kursutvärderingar görs kontinuerligt. Det är positivt att man följer upp hur det går för studenterna efter avslutad utbildning och hur många som har fått relevanta arbeten.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Hela det första årets studier ägnas åt det allmänna utbildningsområdet (AUO), vilket läses gemensamt av alla studenter. Det allmänna utbildningsområdet har ett tillfredsställande innehåll, framförallt för de studenter som är inriktade mot förskola och tidigare åldrar. Integreringen mellan AUO och övriga inriktningar och specialiseringar förefaller otydlig. Det är oklart om alla studenter får tillräckliga kunskaper i centrala kunskapsområden som läs-, skriv- och matematikinläring, prov, bedömning och utvärdering. Det anges visserligen som ett mål, men framgår inte som ett centralt innehåll i kurserna. I inriktningen mot tidigare åldrar är specialiseringen ”kommunikation och språkutveckling för tidiga åldrar”, som innehåller en delkurs om grundläggande läs- och skrivutveckling, obligatorisk. Däremot får studenter som ska vara verksamma med senare åldrar inte nödvändigtvis tillräcklig kunskap om läs- och skrivutveckling, vilket är oacceptabelt.

Utbildningen innehåller 5 poäng mer verksamhetsförlagd utbildning (VFU) än vad som krävs enligt examensordningen förlagda inom AUO. Högskolan har avtal med kommunerna i Skaraborg som bland annat reglerar det ömsesidiga ansvaret för VFU. Generellt fungerar samarbetet mellan högskolan och de lokala lärarutbildarna bra.

Svenska och matematik

Ingen speciell inriktning mot svenska ges. Kunskapsområdet svenska tillhör ämnet pedagogik vilket bedöms som en reduktion av ämnet och riskerar att inverka menligt på studenterna kunskaper och kompetens inom detta område.

Inom inriktningen lärande för tidiga åldrar (LPTÅ) saknas matematik, men den läses som en obligatorisk specialisering. Matematikinnehållet inom LPTÅ är relevant för förskola och de tidigare skolåren men har stora brister för undervisning inom skolår 4–7. Många kurser i matematik samläses av studenter på olika program med olika mål, vilket medför att kurserna inte blir relevanta för lärarnas kommande yrkesverksamhet. Inriktningen matematik för lärare avser hela grundskolan och gymnasiet. Matematik för lärare I har fokus på lärande i grundskolans tidigare år, kursen matematik för lärare II är avsedd för studenter som inriktar sig mot grundskolans senare år samt gymnasiet, och kursen matematik för lärare III är en specialiseringskurs för undervisning i gymnasiet. Inom de båda förstnämnda kurserna ingår matematikdidaktik som separata delkurser. Det didaktiska innehållet är svagt beskrivet i kursplanerna och kopplingen mellan matematik och matematikdidaktik är närmast frånvarande. Innehållet av matematikdidaktik bedöms inte vara relevant för de studenter som ska undervisa inom grundskolans mellanår. Det finns ingen redovisad matematikdidaktisk forskning inom lärosätet.

Rekommendationer

- Hög den vetenskapliga kompetensen bland lärarna till acceptabel nivå.
- Se över relationen mellan det allmänna utbildningsområdet och inriktningarna/ specialiseringarna så att utbildningen upplevs som en helhet.
- Granska utbudet av inriktningar och lägg ner inriktningar där studentunderlaget inte är tillräckligt för lärarutbildning med acceptabel kvalitet.
- Ge ämnet svenska status som ett eget, självständigt, kunskapsområde istället för att inordnas i pedagogikämnet.
- Stärk kopplingen mellan matematik och matematikdidaktik.

Högskolan Väst

Helårsstudenter 2006: 499

Helårsprestationer 2006: 471

Antal examensarbeten 2006: 57

Totalt antal undervisande lärare 2006: 60

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 10,7. Av dessa är 4 disputerade (37 %), 0,5 inom det allmänna utbildningsområdet och 3,5 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Lärarytbildningen har sedan starten 2001 haft sin huvudsakliga hemvist vid institutionen för individ och samhälle vid Högskolan Västs campus i Vänersborg. Från och med juli 2008 kommer all verksamhet på högskolan att samlas på ett gemensamt campus i Trollhättan.

Lärarytbildningsnämnden (LUN) ansvarar för fördelning av resurser för forskning och forskarytbildning med anknytning till lärarytbildningen. Lärarytbildningen har ett programråd, bestående av utbildningsledaren, inriktningsansvariga lärare och studeranderepresentanter. Programrådet bereder ärenden till den beslutande lärarytbildningsnämnden, arbetar för att främja lärarytprogrammens utveckling och kvalitet samt ansvarar för att följa upp kurs- och programutvärderingar.

Antalet helårsstudenter är ca 500 vilket innebär att programmet är ett av de minsta nationellt sett. Fem inriktningar erbjuds, en av dessa – barn- och ungdomsvetenskap (BUV) riktar sig mot förskola, förskoleklass, fritidshem och grundskolans tidigare år. De övriga fyra är ämnesdidaktiska (svenska, engelska, matematik, samhällskunskap) och riktar sig främst mot verksamhet inom grundskolans senare år och gymnasiet.

Sex teman ska genomsyra hela ytbildningen: kommunikativt-estetiskt förhållningssätt, specialpedagogik, genusperspektiv, vetenskapligt förhållningssätt, värdegrundsfrågor samt informations- och kommunikationsteknologi. Fyra professorer och docenter bidrar i ytvisningen motsvarande 0,08 heltidsekvivalenter inom det allmänna ytbildningsområdet (AUO) och motsvarande 0,18 heltidsekvivalenter inom inriktningar/specialiseringar.

Ytbildningen ger behörighet för antagning till forskarytbildning i ytbildningsvetenskap och i pedagogiskt arbete. Högskolan Väst samarbetar med Göteborgs universitet kring en forskarskola i ytbildningsvetenskap. Tre och en halv doktorandtjänster finansieras med medel via lärarytbildningsnämnden. Medel till forskning och forskarytbildning som tilldelades det ytbildningsvetenskapliga området år 2007 var 2,6 miljoner kronor, motsvarande 8,5 procent av lärosätets totala forskningsresurser, vilket innebär en ökning med 95 procent sedan utvärderingen år 2004.

Bedömning

Självvärderingen är informativ och väl förankrad bland personal och studenter på högskolan. Ett område som nämns som angeläget är fortsatt arbete med mål att stärka utbildningens vetenskapliga progression och forskningsbaserad av examensarbeten, samt att generellt stärka studenternas förmåga till kritisk analys. Denna målsättning visar på god självinsikt.

Man har vidtagit en rad viktiga åtgärder i linje med de rekommendationer som gavs i den förra utvärderingen. Bland annat har utbildningen gjorts tydligare genom att högskolan erbjuder ett fåtal sammanhållna inriktningar. Därigenom har man skapat förutsättningar både för progression i utvecklingen av yrkesskicklighet och tillräckligt stora undervisningsgrupper. Organisationen verkar på det stora hela fungera bra.

Utbildningen har en didaktisk prägel där didaktiska delar är integrerade i ämnesundervisningen och den verksamhetsförlagda utbildningen är integrerad i kurserna och knuten till ämnesinnehållet i respektive kurs. Mål och profil är tydligt framskrivna, men de teman som sägs genomsyra hela utbildningen, t.ex. det specialpedagogiska temat, är relativt osynliga i kursplanerna. Barn- och ungdomsvetenskapsprogrammet fungerar väl.

Man har lyckats öka den vetenskapliga kompetensen i ämnesinriktningarna, dels genom nyrekrytering av disputerade lärare, dels genom vidareutbildning av redan anställda adjunkter. Men här finns ändå mycket kvar att göra. De två professorerna bidrar i alltför liten utsträckning i utbildningen och inslaget av disputerade lärare inom det allmänna utbildningsområdet (AUO) är oacceptabelt litet.

Högskolan Väst har sedan flera år tillbaka utvecklat forskningsprofilen ”arbetsintegrerat lärande”. De praxisbaserade inslagen i undervisningen är klart starkare än de forskningsbaserade, vilka är tämligen osynliga. Omfattning av forskningen, speciellt den didaktiska, är blygsam.

Vetenskaplig metod och teori ingår i AUO III, medan själva examensarbetet utförs inom inriktningen. Studenterna skriver oftast i par och handledning sker både i grupp och individuellt. Målet är att fler studenter ska skriva examensarbete med direkt VFU-förankring så att dessa även kan utgöra ett led i partnerskolornas utveckling. Kriterier för bedömning av examensarbeten har utarbetats i samverkan med högskolorna i Skövde och Borås, med vilka man också har ett examinatorutbyte, vilket är lovvärt. Bedömargruppen anser dock att detta samarbete bör omfatta något ytterligare lärosäte med examensrätt på forskarutbildningsnivå.

Studenterna är representerade i både beredande och beslutande organ. Man har utvecklat ett ambitiöst och systematiskt program för utvärdering av den egna utbildningen och av utexaminerade studenter.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Det allmänna utbildningsområdet har reviderats, vilket gett ökat utrymme för centrala kunskapsområden som tidig matematik, barns och ungas språk-

, läs- och skrivinläring, bedömning och uppföljning. Progressionen är tillfredsställande. Sammanhanget mellan AUO och övriga kurser inom barn- och ungdomsvetenskap är gott, men borde bli tydligare i de övriga inriktningarna. För de som är inriktade mot grundskolans senare år och gymnasiet ingår till exempel inte grundläggande läs-, skriv- och matematikinläring med nödvändighet, vilket är en allvarlig brist.

Kursen språk och kommunikation, inom AUO, verkar mer inriktad mot studenternas egna kvalifikationer i kommunikation än mot ämnesdidaktisk verksamhet inom området läs- och skrivinläring. Överhuvudtaget är det en relativt otydlig fokusering på undervisningsprocesser och barns lärande. Inslaget av språk och språkutveckling kan med fördel utökas i flera av kurserna.

Modellen för verksamhetsförlagd utbildning är väl genomtänkt, såväl organisatoriskt som pedagogiskt. Man har byggt upp ett fungerande VFU-nätverk med de omgivande kommunerna och erbjuder handledarutbildning och seminarier för lärarutbildarna i verksamheten. Man har utarbetat en måltrappa för att garantera progression i yrkesutvecklingen som lärare. Studenterna befinner sig på samma skola genom hela utbildningstiden, vilket skapar kontinuitet men naturligtvis även har vissa nackdelar vad gäller bredden av VFU-erfarenhet.

Svenska och matematik

Bedömargruppen anser att det finns ett bra utbud av kurser i svenska. Progressionen framgår tydligt i kursbeskrivningarna och litteraturlistorna är relevanta.

De centrala kunskapsområdena läs-, skriv- och matematikinläring är integrerade i inriktningen barn- och ungdomsvetenskap. Som obligatorisk kurs ingår kursen barnet i matematikens och språkets värld (10 poäng) för alla inom BUV. Alla studenter som ska undervisa i grundskolans tidigare år läser den obligatoriska specialiseringen skriftspråk och matematik i förskoleklass och grundskolans tidigare år (20 poäng). Under platsbesöket framkom att lärare som ska undervisa i matematik på grundskolans mellanår (år 4–5–6) faller utanför systemet, eftersom kursinnehållet har varit anpassat för de tidigare skolåren och de ämnesinriktade studierna inom specialiseringen är anpassade för grundskolans senare år och gymnasiet. Enligt nya kursplaner har detta rättats till genom att en ny kurs, didaktisk matematik 1 och 2, på vardera 10 poäng, startades våren 2006 för de blivande lärarna i grundskolans tidigare år. Kursinnehållet och litteraturen är relevant och visar på en stor bredd. Integrationen är synlig mellan de studerandes egna ämneskunskaper och det matematikdidaktiska innehållet. Arbetet följer två parallella spår, ett inriktat mot undervisning av eleverna och det andra inriktat mot studenternas förståelse av matematiken vilket ger garanti för en matematisk bredd i utbildningen.

Även inom inriktningen didaktisk matematik, som startade 2006 med fokus på undervisning på grundskolans senare år och gymnasiet, har kurserna ett läroanpassat innehåll med integrerade relevanta matematikdidaktiska inslag.

Det vore därför önskvärt att matematiskdidaktisk forskning kom igång vid lärosätet.

Rekommendationer

- Höj snarast antalet och andelen disputerade lärare, särskilt inom det allmänna utbildningsområdet, för att motsvara kraven på en forskningsbaserad lärarutbildning.
- Tillse att alla lärarstudenter får grundläggande kunskaper i läs-, skriv- och matematikinlärning.
- Förstärk forskningsbasen i matematik genom att utveckla matematiskdidaktisk forskning.

Karlstads universitet

Helårsstudenter 2006: 2 097

Helårsprestationer 2006: 1 912

Antal examensarbeten 2006: 357

Totalt antal undervisande lärare 2006: 203

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 85,5. Av dessa är 21,3 disputerade (25 %), 4,4 inom det allmänna utbildningsområdet och 16,9 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Läroutbildningen är inte organiserad under ett särskilt organ i högskoleförordningens mening. Karlstads universitet har dock en "fakultetsnämnd" som benämns fakultetsnämnd lärande, och är en beställarnämnd till universitetets fyra fakultetsnämnder med respektive vice rektor. Fakultetsnämnd lärande disponerar inga egna utbildningsresurser för finansiering av institutionernas utbildningsuppdrag. Dessa är istället utplacerade vid fakulteterna efter styrelsebeslut i universitetsstyrelsen om förväntad volym på bland annat läroutbildningen. Till nämndens uppgifter hör dock att ansvara för kvalitets- och utvecklingsarbete av innehållet i utbildningen och den närliggande forskningen inom utbildningsvetenskap. Läroutbildningen har ett särskilt kansli som organisatoriskt är placerat hos rektor. På kansliet finns administrativa funktioner som handläggare för den verksamhetsförlagda utbildningen, viss studievägledning samt strategisk planering. Läroutbildningen utgör en stor del av universitetet totala grundutbildningen (ca 30 procent), och utbildningen sysselsätter lärare från universitetets fyra fakulteter. Antalet helårsstudenter gör Karlstads universitet till en av de stora läroutbildningarna i landet.

Vid Karlstads universitet utbildas lärare inom förskola, förskoleklass, fritidshem, grundskola och gymnasieskola. De långa läroutbildningarna erbjuds både på campus och på distans. Distansutbildningen har på senare år ökat dramatiskt och idag samarbetar universitetet med över hundra kommuner inom den verksamhetsförlagda utbildningen. Sammanlagt ca 20 procent av helårsstudenterna är distansstudenter (ca 400). Ökningen av distansutbildningen är en strategisk åtgärd för att balansera minskningen av campusstudenter.

Inom ramen för lärartjänsterna finns det 10–20 procent kompetensutveckling för adjunkter och 20–50 procent för lektorer/docenter/professorer. Elva professorer och docenter medverkar i utbildningen med 3,7 heltidsekvivalenter totalt varav 0,6 inom det allmänna utbildningsområdet och 3,1 inom inriktningar/specialiseringar. En relativt stor andel av lärarna arbetar mindre än 10 procent av sin tid inom läroutbildningen.

Det utbildningsvetenskapliga området tilldelades 9 miljoner kronor i forskningsmedel vilket motsvarar 5,4 procent av lärosätets totala forskningsresurser.

Forskarutbildning med anknytning till lärarutbildningen bedrivs bland annat i ämnena pedagogik och pedagogiskt arbete. Våren 2007 fanns 25 doktorander i dessa ämnen vars avhandlingsarbeten har anknytning till lärarutbildning/skolverksamhet.

Den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) samordnas och leds av lärarutbildningens kansli. Kansliet samverkar också i hög utsträckning med regionala lärcentra för att garantera den verksamhetsförlagda utbildningen för distansstudenterna.

Bedömning

Självvärderingen är analyserande och tar upp flera av utbildningens svagheter och styrkor.

Karlstads universitet har genomfört några åtgärder som rekommenderades i utvärderingen 2004. Bland annat har studievägledningen och omfånget av VFU förbättrats. Universitetet har även vidtagit åtgärder för att säkerställa att blivande lärare för tidiga årskurser får grundläggande kunskaper i matematik och svenska. Däremot har förändringsarbetet vad gäller att revidera det allmänna utbildningsområdet (AOU) endast påbörjats, och kursplanerna för 2001 är i stor utsträckning inte reviderade. De nya kursplanerna är ännu inte beslutade, och planeras att tas i bruk först våren 2008. Andelen disputerade lärare har inte ökat i nämnvärd utsträckning. Det särskilda organet ”fakultetsnämnd lärande” har idag inte de befogenheter som krävs för att kvalitetssäkra programmet då man saknar resurser samt mandat att följa upp och åtgärda brister i sin beställarroll, bland annat med ekonomiska styrmedel.

Bedömargruppen är bekymrad över den vikande rekryteringen av studenter till campuskurser. Utbildningsledningen bör diskutera vad som kan göras för att utbildningsprogrammen på campus bättre ska överensstämma med studenternas preferenser.

Andelen lärare med doktorexamen är besvärande låg, inom AUO är den i nuläget oacceptabelt låg. Många lärare ägnar också lärarutbildningen relativt liten del av sin totala tjänstgöring. Då antalet involverade lärare är så omfattande har bedömargruppen svårt att se att lärarprogrammet håller ihop och att kontakten mellan lärarna är tillräcklig för att uppnå godtagbar integrering och progression. Möjligheten för kompetensutveckling för adjunkter är heller inte tillfredsställande.

Forskningsbaseringen i utbildningen bör förbättras. Den är bättre inom inriktningarna och specialiseringarna än i AUO. Vissa kurser har svårt att finna en rimlig kravnivå eftersom de samläses av många olika lärarekategorier. Ett sådant exempel är kursen ”från big bang to virtual reality”, som enligt vår bedömning passar dåligt för 90 procent av studenterna samt kursen lärande undervisning som, trots samma kursplan, ges i fyra olika versioner.

Kursplanerna är utformade på ett sådant sätt att såväl innehåll som examinationsformer kan komma att skilja sig åt mellan olika seminariegrupper.

Bedömargruppen såg tecken på att det även förekommer skillnader i kravnivåer, vilket är problematiskt.

Andelen självstudier för studenterna är tillfredsställande förutom för kurser i humaniora som har mycket få undervisningstillfällen. Bedömargruppen är också positiv till att studenterna delas in i studiegrupper, och denna metod skulle troligen också bli än mer framgångsrik om studiegrupperna fick handledning.

En disputerad lärare samordnar och leder en grupp av lärare från totalt fyra fakulteter som ansvarar för examensarbeten. Studenterna har hittills fått skriva dessa enskilt, vilket är anmärkningsvärt med tanken på handledarkapacitet och kompetens. Kurserna i vetenskapsteori och forskningsmetodik erbjuds i varierande form inom de olika ämnesområdena. Bedömargruppen anser att en sådan introducerande kurs bör erbjudas alla studenter tidigt inom det allmänna utbildningsområdet. Karlstads universitet är också engagerat i samarbetet Penta Plus med Högskolan Dalarna, Högskolan i Gävle, Mälardalens högskola och Örebro universitet.

Det övergripande kvalitetsarbetet har svårigheter att få tillräckligt genomslag då organisationsmodellen inte stödjer det.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Sedan den förra utvärderingen har inte särskilt mycket hänt. Högskolan dröjer fortfarande med att genomföra den nödvändiga och genomgripande översyn. Att vissa kurser inom det allmänna utbildningsområdet ännu inte har individuell examination anser bedömargruppen vara olämpligt och något som universitetet måste säkerställa för att garantera att studenterna uppnår kurskraven. Kurskraven generellt inom hela det allmänna utbildningsområdet bör bli föremål för revidering och ökad progression. Bedömargruppen ser också att universitetet har svårt att nå målen med att kvalitetssäkra examensarbetena inom det allmänna utbildningsområdet för att det är för få heltidsekvivalenta disputerade lärare per antal studenter.

Den verksamhetsförlagda utbildningen verkar fungera tillfredsställande, även om komplexiteten med över hundra olika kommuner involverade är svårhanterlig. Däremot är bedömargruppen inte säker på hur väl den verksamhetsförlagda utbildningen fungerar för distansstudenterna.Handledarutbildning erbjuds som kurser om 1 till 5 poäng. Kursledaren på universitetet ansvarar för examinationen, och har som regel samråd med den lokala lärarutbildaren före betygssättningen. Lärosätet äger den verksamhetsförlagda utbildningen och skriver avtal med kommunerna om deltagande. Universitetet har utgett en skrift: *Lärarkompetens – din egen utveckling till lärare* som ska fungera som handbok för den verksamhetsförlagda utbildningen.

Svenska och matematik

Bedömargruppen efterfrågar en tydligare didaktisering av svenskans grammatik. De didaktiska inslagen inom litteraturvetenskap bedöms däremot som

goda. Omfattningen av barn- och ungdomslitteratur bedöms också som tillräcklig.

Tre matematikinriktningar erbjuds, en för förskolan och grundskolans tidigare år som även innehåller svenska, en för grundskolans tidigare år och en för senare år och gymnasiet. En specialisering, kreativ matematik, ges för blivande lärare i grundskolans tidiga år och i förskoleklass som inte väljer matematikinriktning. Denna specialisering uppvisar god rekrytering. Didaktiken är invävd löpande i inriktningarna, delvis i egna delkurser, delvis integrerad med matematiken. Bedömagruppens uppfattning är att det trots detta saknas didaktiska perspektiv på ämnesinnehållet och anknytning till den verksamhetsförlagda utbildningen. Nivån på matematikkunskaperna hos blivande lärare i matematik för de tidigare skolåren riskerar att bli alltför låg efter genomgången utbildning, bland annat på grund av det låga behörighetskravet till inriktningen, matematik A från gymnasiet. I den sista inriktningen är inslaget av matematikdidaktik för grundskolans senare år och gymnasiet bristfälligt. Lärosätet har ingen lärare anställd som disputerat inom matematikdidaktik eller motsvarande, vilket bedöms vara en svaghet.

Rekommendationer

- Inrätta det särskilda organet enligt högskoleförordningen med reellt inflytande över utbildningen.
- Öka andelen disputerade lärare inom det allmänna utbildningsområdet till en acceptabel nivå.
- Säkerställ integrationen och progressionen i det allmänna utbildningsområdet.
- Öka adjunkternas möjlighet till forskning och kompetensutveckling.
- Se över och säkerställ acceptabla kravnivåer i alla kurser och att studenterna blir individuellt bedömda i samtliga kurser.
- Förstärk innehållet av matematik respektive matematikdidaktik i inriktningarna.
- Utveckla forskningskompetensen inom de ämnesdidaktiska områdena.

Konstfack

Helårsstudenter 2006: 171

Helårsprestationer 2006: 148

Antal examensarbeten 2006: 19

Totalt antal undervisande lärare 2006: 22

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 7,9. Av dessa är 2,2 disputerade/konstnärliga lektorer (27 %), 0,6 inom det allmänna utbildningsområdet och 1,6 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Konstfack utbildar lärare med behörighet att undervisa i bild och – för de studenter som väljer det – ett annat ämne i grundskolans senare årskurser samt relevanta kurser i gymnasieskolan (främst inom estetiska program och medieprogram). Studenterna kan välja mellan tre olika inriktningar: konst och lärande, medier och lärande samt design och lärande. Studenterna kan välja att läsa två av dessa vid Konstfack, alternativt en inriktning på Konstfack och en ytterligare inriktning för att få tvåämneskompetens vid en annan högskola. Utbildningens längd är 4,5–5 år. Institutionen för bildpedagogik är den av Konstfacks nio institutioner som är direkt ansvarig för utbildningen, och institutionens utbildningsnämnd utgör det särskilda organet för lärarutbildningen vid lärosätet.

Profilen är inriktad mot konst, visuell kultur och lärande. Varje år antas 32 studenter till utbildningen, och högskolan har cirka tre förstahandssökande per tillgänglig utbildningsplats. Lärarkåren innehåller lärare med konstnärlig kompetens samt ett fåtal med vetenskaplig kompetens. Av 22 lärare är endast sex tillsvidareanställda, drygt hälften är anställda på 50 procent eller mindre. Konstfack tillämpar idag en regel för lärarrekrutering där de nyanställda lärarna maximalt kan vara anställda 10 år (5 + 5 år). Högskolan uppger att man har stora problem att rekrytera disputerade lärare (idag har endast två lärare doktorsexamen och ingen av dessa är tillsvidareanställd). Man saknar egna forskningsmedel, och möjligheten till kompetensutveckling är för lektorer och adjunkter minst 10 procent av arbetstiden enligt avtal.

Det allmänna utbildningsområdet ges under termin 1, 4 och 7. Den tredje AOU-terminen är på avancerad nivå och behandlar vetenskapsteori och forskningsmetodik i relation till konstnärlig forskning och utvecklingsarbete, samt pedagogik och didaktik.

Den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) samordnas och leds av en samordnare på lärosätet, och placeringarna av studenterna bygger på ett gemensamt avtal mellan de olika lärarutbildarna i Stockholm och kommunerna i Stockholms län.

Bedömning

Konstfack har sedan utvärderingen 2004 genomgått ett relativt omfattande förändringsarbete. Inriktningarna har tydliggjorts och placerats in som två terminskurser vilket har stramat upp utbildningen till gagn för studenterna. Institutionen för bildpedagogik har idag ett större stöd hos lärosätets ledning och är ansvarig för högskolans gemensamma högskolepedagogiska kurs. Däremot får bildlärarstudenterna inte ta del av några kurser inom andra utbildningsprogram. Bedömargruppen anser att bildlärarstudenterna bör erbjudas samtliga kurser inom Konstfacks utbildningsutbud som de kan dra nytta av.

Bedömargruppen är oroad över att högskoleförordningens möjlighet att anställa konstnärliga lärare på visstidsanställningar (5 + 5 år) används även för lärare som anställs på vetenskapliga meriter. I och med att andelen disputerade lärare är så låg som ca 8 procent (resten har konstnärlig utbildning), är det mycket tveksamt om man når upp till målen om praxisnära forskning då de två lärare som är disputerade knappast har tid att forska eller att möta studenter i någon större utsträckning. Detta meddelar också högskolan i självvärderingen. Lärarna anställda på vetenskapliga meriter saknar didaktisk utbildning.

I självvärderingen medges att ”den vetenskapliga progressionen inom programmet behöver utvecklas...” Det är också bedömargruppens mening. Den konstnärliga progressionen är god, men för att lyckas förbättra den vetenskapliga progressionen bör fler disputerade lärare anställas.

I utbildningens övergripande uppläggning och specialisering deklarerar att högskolan har tre inriktningar – konst, media och design – vilket borde innebära att utbildningen är en flerämnesutbildning. Bedömargruppen är inte övertygad om att så är fallet. Inte minst då lärosätet uppmanar studenterna att bredda sina studier genom att läsa andra inriktningar på andra högskolor (Lärahögskolan i Stockholm, Södertörns högskola eller Stockholms universitet). Bedömargruppen anser att högskolan bör utreda huruvida utbildningen kan klassas som en flerämnesutbildning med dess nuvarande innehåll.

I nuläget utbildar man lärare för grundskolans senare år och gymnasiet, och då särskilt medieprogrammet och det estetiska programmet.

Kursplanernas nuvarande utformning är inte optimal. Samtliga kurser har samma skrivningar om innehållet vad gäller frågor om examination etc. För att fastställa kursplanerna diskuteras innehållet i kursen med studenterna, vilket är mycket bra. Däremot ger inte kursplanen med detta tillvägagångssätt någon vägledande roll som studenterna kan använda för att ställa krav på innehållet i kursen.

Litteraturlistorna framstår som väl uppdaterade med goda möjligheter att fokusera de sociokulturella samhällsförändringar som nu är i rörelse både i skolan och i det omkringliggande samhället. Den kulturpedagogiska profilen i utbildningen är också väl tillgodosedd.

Studenterna antas till utbildningen via godkänt arbetsprov och betyg. Idag framstår studentgruppen som homogen avseende etnisk och kulturell

mångfald vilket med fördel skulle ha kunnat problematiseras mer i självvärderingen.

Det är bedömargruppens intryck att studenterna har ett extensivt utbildningsprogram vad gäller antal lärarledda timmar. Inte minst gestaltningskurserna kräver kollektiva arbetsformer och heltidsnärvaro. De studenter som bedömargruppen träffade uppgav att de har 40 timmars arbetsvecka men många studerade betydligt mer.

Till skillnad från många andra lärarutbildningar görs de flesta examensprojekten i en inriktning och inte inom det allmänna utbildningsområdet. En stor förtjänst med Konstfacks examensarbeten är att de innehåller två delar: en vetenskaplig uppsats och ett gestaltande moment. Syftet med detta är att synliggöra den estetiska läroprocessen som kunskapsform.

Mycket av kvalitetsarbetet bygger på den lilla gruppen studenters påverkan på en positiv lärargrupp. Bedömargruppens bedömning är att kvalitetsarbetet är fungerande. Riktlinjer för kursvärdering och kursutveckling finns.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Det allmänna utbildningsområdet är starkt färgat av ett konstnärligt synsätt. Matematik och svenska betraktas som kommunikativa ämnen och ingår i ämnet visuell kommunikation. Bedömargruppen anser att detta är problematiskt. Progressionen inom det allmänna utbildningsområdet bedöms i övrigt som god. För att utveckla utbildningen i AUO har högskolan slagit samman ett antal 5-poängskurser till större kurser om 10 poäng med fokus på kulturstudier för att därmed ge kurserna en starkare forskningsbas där studenterna ges möjligheter att göra en mindre vetenskaplig undersökning av barn- och ungdomskulturen. På så sätt förbereds studenterna inför examensarbetets fördjupade studier samtidigt som arbetet kopplas till skolors lokala utvecklingsarbete.

Vad gäller den verksamhetsförlagda utbildningen har den varit föremål för förändring, och perioderna har förlängts efter studenternas önskemål. Detta är en lovvärd förändring, men bedömargruppen anser att bedömningen av den verksamhetsförlagda utbildningen kan utvecklas. Det framkom vid platsbesöket att ”närvaro–frånvaro” är kriteriet för godkänt eller underkänt betyg på den verksamhetsförlagda utbildningen, vilket inte är bra betygssättning enligt bedömargruppen.

Rekommendationer

- Öka andelen disputerade lärare inom det allmänna utbildningsområdet.
- Bearbeta relationen mellan den konstnärliga och den vetenskapliga sidan så att de blir mer jämbördiga.
- Förbättra möjligheten för bildlärarstudenterna att läsa kurser av intresse som erbjuds av andra institutioner på högskolan.
- Utarbeta tydliga bedömningskriterier för den verksamhetsförlagda utbildningen.

- Arbeta aktivt för att öka den kulturella och etniska mångfalden.

Kungl. Musikhögskolan

Helårsstudenter 2006: 113

Helårsprestationer 2006: 111

Antal examensarbeten 2006: 12

Totalt antal undervisande lärare 2006: 136

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 10,2. Av dessa är 5 professorer och lektorer (49 %).

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Vid Kungl. Musikhögskolan i Stockholm (KMH) finns totalt sex institutioner, och lärarutbildningen bedrivs huvudsakligen av institutionen för musik, pedagogik och samhälle (MPS) med stöd av andra institutioner inom högskolan och andra lärosäten när det gäller inriktningen och specialiseringen. Institutionen sorterar i sin tur under nämnden för lärarutbildning (LU). LU har inte ett primärt ekonomiskt ansvar utan den uppgiften är delegerad till institutionens prefekt.

Med 113 helårsstudenter tillhör utbildningen inte bara de minsta inom lärarutbildningarna utan även inom musiklärarutbildningarna nationellt sett. Utbildningen var inte fullt utbyggd år 2006 och beräknas under läsåret 2008/09 omfatta drygt 130 helårsstudenter. Studenterna antas efter beslut av Höskoleverket på basis av särskilda prov.

Inom nämndens och institutionens ansvarsområde bedrivs också magister-, master-, och forskarutbildning samt forskning inom området musikpedagogik. Från och med våren 2007 erbjuds i samarbete med Lärarhögskolans (numera Stockholms universitets) musikutbildning med didaktisk inriktning, 60 poäng, för blivande tvåämneslärare. Fullt utbyggd 2008 kommer den att kunna läsas av 30 helårsstudenter.

Som lokalt mål nämns att Musikhögskolan ska erbjuda utbildning på en hög konstnärlig och pedagogisk nivå som riktar sig mot verksamhetsområden som har definierats bredare än dem som anges av examensordningen, nämligen inte bara mot skolans alla verksamhetsområden, utan även mot musik-/kulturskolan, folkhögskolan, studieförbunden, kyrkoverksamhet m.m. De fem utbildningsprofilerna är klasslärare, rytmik, instrument/sång och ensemble, kör och musikteori. Specialiseringar möjliggör genrebredd, instrumentbredd, instrumental fördjupning eller pedagogisk fördjupning som ger behörighet till forskarutbildning i musikpedagogik.

Den konstnärliga kompetensen bland lärarna är hög och flera är dessutom disputerade främst inom musikpedagogik. Relativt många gäst- och timlärare anlitas här liksom vid andra utbildningar i estetiska ämnen.

De forskningsmedel som Musikhögskolan tilldelas för konstnärligt utvecklingsarbete och forskning fördelas av forsknings- och utvecklingsnämnden. En

del av dessa kommer till institutionen för musik, pedagogik och samhälle, där bland andra sju doktorander bedriver studier i musikpedagogik.

Bedömning

Självvärderingen har i praktiken skrivits av två personer, och studenterna var knappast delaktiga alls. Bedömargruppen fick inte heller något svar på frågan om vem som fattat beslut om rapporten. Institutionen har genom detta förfaringsätt gått miste om det stora bidraget i det egna kvalitetsarbetet som en väl genomförd självvärderingsprocess ger.

Det särskilda organet, nämnden för lärarutbildning, ansvarar inte för resursfördelning. Organisationen inklusive ansvars- och befogenhetsfördelning bedöms som rimlig i förhållande till lärosätets storlek och karaktär. Man har kommit ett stycke på vägen i förhållande till de rekommendationer som gavs i den förra utvärderingen. Det återstår dock en hel del arbete när det gäller innehåll och progression inom det allmänna utbildningsområdet (AUO) samt organisation av och innehåll i den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU).

Det är positivt att man i sina lokala mål breddar verksamhetsfältet i förhållande till det som anges i examensordningen. Den nystartade kursen musik med didaktisk inriktning är ett gott initiativ till att utbilda fler tvåämneslärare.

Den vetenskapliga kompetensen har stärkts. Så har till exempel en professor i musikpedagogik anställts, som nu ansvarar för examensarbeten. Förutom denne medverkar fyra lektorer i handledningen. Vetenskapsteori och forskningsmetodik tas upp främst inom kursen lärare som forskare men kan med fördel integreras även i andra kurser. Examensarbetet ingår i det allmänna utbildningsområdet och har en traditionell skriftlig uppläggning helt separerad från examination i musikaliska färdigheter. I självvärderingen nämns att man har en tydlig utvecklingspotential när det gäller förberedelser för och genomförandet av examensarbetet, vilket visar på god självinsikt i denna fråga.

I sin helhet har lärarutbildningen en svag forskningsbas. Resurserna för grundutbildning möjliggör stark individualisering av undervisningen med täta lärarkontakter. Någon närmare redogörelse angående resurserna för forskning och forskarutbildning har bedömargruppen inte kunnat få. Högskolan har dock varit ganska framgångsrik när det gäller att få medel från till exempel Vetenskapsrådet.

Kvalitetsarbetet skulle vinna på uppföljning av utexaminerade studenter just i denna typ av utbildning med omfattande individuella kontakter mellan en student och en lärare. Det är däremot exemplariskt att studenter som har genomgått utbildningen utan att kunna ta ut en examen erbjuds kompletterande kurser i syfte att nå upp till examensmålen.

Studievägledning har enligt samtal under platsbesöket förstärkts genom att vissa lärare fungerar som studenternas mentorer. Mentorsystemet fanns dock

redan vid tidpunkten för den förra utvärderingen och samma kritik mot det som riktades då kan riktas idag. Systemet har uppenbara inbyggda nackdelar. En studievägledare ska normalt kunna vara en neutral brygga i kommunikationen mellan student, lärare och ledning.

Musikhögskolan är involverad i ett antal lokala samverkansprojekt med skolorna bl.a. i Botkyrka, Kista och Tensta samt Huddinge sjukhus. Högskolan är även representerad i ett antal nationella och internationella nätverk. När det gäller det internationella samarbetet är det värt att nämna t.ex. skolutvecklingsprojekten i Indien och på Balkan i Sidas regi samt samarbetet med två motsvarande utbildningar i Sydafrika.

Ett problem som uppdagades vid platsbesöket är att den etniska och kulturella mångfalden bland studenter och lärare närmast är obefintlig.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Momenten inom det allmänna utbildningsområdet (AUO) läses som egen kurs parallellt med inriktningsstudierna. Det bedöms dessvärre inte främja integrationen utan resulterar snarare i en ojämn belastning för studenterna. Det är bedömaregruppens intryck att AUO-inslagen inte utgör den plattform för professionaliseringsprocessen som är avsikten, utan att de uppfattas som påklistrade, teoretiskt inriktade delkurser i en för övrigt klart praktiskt inriktad utbildning. Hela uppläggningsen framstår som splittrad då AUO-momenten kan komma in som endagsinslag i en veckas period med verksamhetsförlagd utbildning.

De centrala kunskapsområdena täcks relativt väl inom flera kurser med undantag för matematikutveckling. Matematikförståelse ingår i kursplanen för språk och kommunikation men nämns inte i målbeskrivningen och kan inte heller spåras i kurslitteraturen. Detta finner bedömaregruppen otillfredsställande. Kravnivåerna inom AUO varierar och en närmare granskning av kursplaner tyder på att nivån på kurslitteraturen är för låg och att risken för upprepning av innehåll finns och inverkar menligt på progressionen. Kursen studiegrupp om 10 poäng utgör en strimma avsedd för reflektion. Det är en god idé som behöver utvecklas. Här liksom allmänt inom AUO är kommunikationen mellan lärarna av central betydelse. Om studiegrupp inte fungerar väl vore det bättre att integrera dess innehåll i andra delkurser.

Gruppredovisningar är fortfarande den vanligaste examinationsformen. Fler inslag av varierande och främst individuell examination är önskvärda.

Det samlade systemet som finns för att organisera verksamhetsförlagd utbildning i hela Stockholmsregionen fungerar dåligt för Musikhögskolans del. Det är svårt att hitta lämpliga platser inom ramen för det allmänna utbildningsområdet. VFU inom inriktningen är enligt studenterna "guld värd". Tyvärr kan schemakrockar inträffa även under den pågående VFU-perioden. Eftersom de allra flesta läser bara en inriktning i den långa utbildningen får de totalt bara 20 poäng VFU.

Kommunikationen mellan fältet och de lärare på Musikhögskolan som förser studenterna med examinationsuppgifter behöver förbättras. Progressionen i den verksamhetsförlagda utbildningen är otydlig. Rättssäkerheten i examinationen av VFU är otydlig, men skulle kunna förbättras till exempel genom att trepartssamtalen formaliserades.

Rekommendationer

- Intensifiera arbetet att skapa bättre integration och progression inom det allmänna utbildningsområdet (AUO) samt mellan AUO och inriktningen respektive den verksamhetsförlagda utbildningen.
- Utveckla och stärk momenten som förbereder studenterna för examensarbetet.
- Utarbeta tydliga bedömningskriterier för den verksamhetsförlagda utbildningen.
- Tillse att alla lärarstudenter får kunskaper i matematikutveckling.
- Överväg att utöka den verksamhetsförlagda utbildningen i de långa ett-ämnesutbildningarna.
- Satsa resurser på att upprätta en mer ändamålsenlig och kvalitetssäkrad studievägledning.
- Fortsätt arbetet för breddad etnisk och kulturell rekrytering både bland lärare och bland studenter.

Linköpings universitet

Lärarprogrammet i Linköping

Helårsstudenter 2006: 1 432

Helårsprestationer 2006: 1 301

Antal examensarbeten 2006: 242

Totalt antal undervisande lärare: 281

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 50,4. Av dessa är 23,7 disputerade (47 %), 7,0 inom det allmänna utbildningsområdet och 16,7 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Lärarytbildningen har sin organisatoriska hemvist inom området utbildningsvetenskap. Det särskilda organet, områdesstyrelsen för utbildningsvetenskap (OSU), har delegerat ansvaret för lärarprogrammets genomförande till programansvarig som fattar beslut om fördelning av medel och beställning av kurser. Institutionerna ansvarar för att planera, genomföra och utvärdera kurserna.

Linköpings universitet erbjuder två lärarprogram, med ett brett utbud från förskola till gymnasium, ett folkhögskollärarprogram samt ett specialpedagogprogram. Studenterna inom lärarprogrammet i Linköping har möjlighet att läsa kurser i Norrköping, även om detta görs i väldigt liten utsträckning. Vanligare är att studenter från lärarprogrammet i Norrköping läser kurser i Linköping. Ett gemensamt första år för alla studerande oavsett verksamhetsområde, sammanhållna inriktningar och ämnesdjup, liksom programmets IKT-satsning samt utvecklingen av en förnyad yrkeslärarytbildning lyfts i Linköping fram som profilskapande inslag i utbildningen. I jämförelse med Norrköpings tvärvetenskapliga program kan lärarprogrammet i Linköping karaktäriseras som disciplinärt.

Antalet helårsstudenter på lärarprogrammen vid Linköpings universitet uppges vara cirka 2 300. Det innebär att programmen i Linköping och Norrköping sammantaget tillhör landets stora lärarytbildningar. Lärarprogrammet i Linköping har drygt 1 400 helårsstudenter. Antalet sökande har minskat avsevärt sedan 2001, samtidigt som det har skett en påfallande stor ökning av andelen manliga studenter – från 24 till 39 procent på sex år. Det har också skett en ökning av andelen studenter med inriktning mot gymnasiet, och man ser även en ökning av andelen unga studenter.

Andelen disputerade lärare är hög och man nyanställer i princip endast lektorer. Om adjunkter anställs så ingår att de får gå forskarytbildning. Sammanlagt 39 professorer och docenter medverkar i lärarytbildning med motsvarande 0,98 heltidsekvivalenter inom det allmänna utbildningsområdet och 3,45 heltidsekvivalenter inom inriktningar/specialiseringar.

Den utbildningsvetenskapliga miljön vid Linköpings universitet omfattar fem forskningsmiljöer med sammanlagt 84 doktorander. De fem forskarutbildningarna som redovisas i självvärderingen har behörighetsregler som är avpassade efter lärarutbildningen. De studenter som väljer att läsa någon av inriktningarna franska, geografi, historia, religionskunskap eller spanska upp till 60-poängsnivån har möjlighet att ansöka om kandidatexamen samtidigt som de ansöker om lärarexamen.

De medel för forskning och forskarutbildning som 2007 tilldelades det utbildningsvetenskapliga området, dvs. lärarprogrammen i Linköping samt Norrköping, uppgick till ca 29 miljoner kronor motsvarande 4,9 procent av lärosätets totala forskningsresurs. Det innebär en minskning med 0,3 procent sedan utvärderingen år 2004.

Bedömning

Organisationen är välfungerande, något som återspeglas i en välskrivna och gedigen självvärdering som också vittnar om en reflekterande problemmedvetenhet. Lärarutbildningen förefaller ha en tydlig plats i lärosätets verksamhet. De två olika lärarutbildningarna i Linköping och Norrköping försöker också samarbeta i högre utsträckning än tidigare. Ett viktigt steg i denna riktning är att ledningen tagit fram en gemensam utbildningsplan och att ledningskansliet är samlokaliserat. Bedömaregruppen har uppfattat att programansvarig har en stor del i det goda ledningsarbetet.

Sedan den förra utvärderingen har det skett en uppstramning av utbildningen i riktning mot en mer styrd studiegång till förmån för bland annat progressionen. Det allmänna utbildningsområdet (AUO) har reformerats – de tvärvetenskapliga kurserna har gjorts om helt och hållet. Kraven har skärpts inom AUO och den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU). Nya regler för examination har införts, gemensamma för de båda orterna. Det finns exempel på god integration av ämnesdidaktiken, t.ex. i matematikinriktningarna. Antalet studievägledartjänster har ökat. Men trots att man anser sig ha tydliggjort utbildningsplanen, är det fortfarande svårt att överblicka systemet.

Lärarkompetensen är mycket god och det finns en genomtänkt strategi för rekrytering och kompetensutveckling både med avseende på forskarutbildade och på praxisanknytning. Dock är en svårighet som lyfts fram i självvärderingen bristen på disputerade lärare inom området ämnesdidaktik. Det är bekymmersamt att lärarna i realiteten ibland är förhindrade att utnyttja tid för kompetensutveckling och forskning eller inte har någon tilldelning inom tjänsten.

Ämnesdidaktiken, som i självvärderingen pekas ut som ett problemområde när det gäller forskningen och kompetensen bland forskarutbildade, finns inte med i den forskningsstrategi som det särskilda organet (OSU) antagit. Endast ett av de fem prioriterade områdena gäller ämnesdidaktik, och detta gäller naturvetenskapernas och teknikens didaktik. För övriga ämnesdidaktiska områden finns inget tydligt utrymme i organisationen och ingen satsning

sker på rekrytering av ytterligare professorer med ämnesdidaktisk specialitet eller uppbyggnad av forskarutbildning. Exempel på detta är matematikdidaktiken som i själva verket har goda förutsättningar men inte får resurser.

Uppsatserna kvalitetssäkras genom att examinator och handledare numera är olika personer. Tack vare den goda progressionen inom det allmänna utbildningsområdet är studenterna väl förberedda för examensarbetet.Handledningen fungerar tillfredsställande och hela processen är välgenomtänkt med många kvalitetssäkrande inslag.

Studenterna får hela tiden aktuell information om utbytesmöjligheter via e-post. En internationell sommarkurs för lärarstudenter finns, i första hand för förståårsstudenter. Den är ett gott exempel på relevant internationalisering.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Hela det första årets studier ägnas åt det allmänna utbildningsområdet (AUO), vilket läses gemensamt av alla studenter. Progressionen inom det första året är tydlig. Arbetet med ett sammanhållet första AUO-år har också lett till högre och jämnare kravnivåer. Två tydliga poängtrösklar i programmet finns för att säkerställa progressionen.

Organisationen kring den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) fungerar väl, med goda och täta kontakter mellan universitetet och fältet. Skolornas rektorer är med i processen och kommer till universitetet en gång per termin. Tranåsakademien är ett gott exempel på vad samverkan mellan högskoleförlagd och verksamhetsförlagd utbildning kan åstadkomma. Ett gemensamt betygsunderlag för VFU:n som också säkerställer progressionen har tagits fram i samverkan. Alla mentorer får någon form av utbildning – många har gått en 5- eller 10-poängskurs. Vissa inriktningar (som matematik) har alltid trepartsamtal, vilket är positivt.

Svenska och matematik

Studenter som läser inriktningar mot förskola och grundskolans tidigare år kan välja antingen att läsa inriktningen grundläggande färdigheter eller specialiseringen med samma namn. En genomgång av kursinnehåll och litteraturlistor visar att innehållet och litteraturen är relevant. Studenterna läser tillsammans oavsett vilka verksamhetsår de är inriktade mot, vilket inte alltid fungerar effektivt.

Litteraturen som gäller läs- och skrivutveckling inom inriktningar och specialiseringar är relevant, aktuell och perspektivrik. Detsamma gäller kursplanerna. Lärarutbildningen bedöms dra nytta av den starka ställning som Linköpings universitet har när det gäller forskning i språk, litteratur och svenska.

Det är stort fokus på ämnesdidaktiken i svenska. Mer ämneskunskap i svenskämnet – till exempel språkhistoria och litteraturhistoria för dem som ska undervisa på gymnasiet – bör övervägas. I inriktningen svenska kommer litteraturvetenskapen in efter första året. Då har studenterna redan haft all sin inriktnings-VFU, vilket gör att de inte får öva sina nyvunna kunskaper.

Svenska som andraspråk och inläring på ett andraspråk är något som en del studenter får med sig, andra inte.

Tre inriktningar med matematik erbjuds i Linköping, en mot förskola och grundskolans tidigare år, en mot hela grundskolan och en mot grundskolans senare år och gymnasiet. I inriktningen grundläggande färdigheter ingår matematikdidaktik i betydande omfattning i samtliga fyra delkurser. Matematikinnehållet finns dock med endast via den didaktiska litteraturen, vilket, enligt bedömargruppens uppfattning, innebär att studenterna inte utvecklar sitt eget matematikkunnande tillräckligt, särskilt inte inom områden som främst rör skolår 3–5. I de övriga två inriktningarna ingår delkurser i matematik, matematikhistoria och matematikdidaktik i en rimlig balans. Matematikdidaktiken är väl integrerad i kurserna och avpassad till inriktningen. Vissa matematikkurser har dock ingen direkt koppling till didaktiken. Många överlappningar finns mellan de två inriktningarna så att man läser vissa delkurser tillsammans. Samtidigt finns alternativa kurser inom inriktningarna. Det finns en rad specialiseringar som passar till de tre inriktningarna. Systemet blir oöverskådligt men överlappningen fungerar enligt uppgifter vid platsbesöket som utväg för studenter som valt fel. Inriktningar för snävare åldersspann som har tydlig avgränsning mot varandra vore, enligt bedömargruppens mening, bättre för kvaliteten. Det ingår datorprogram för pedagogisk användning inom matematiken, olika arbetsformer används och processmål finns med i vissa delkurser, vilket är positivt.

Rekommendationer

- Förstärk forskning och forskarutbildning i ämnesdidaktik och rekrytera professorer inom ämnesdidaktiska områden.
- Förstärk studenternas egen matematikutveckling i områden relaterade till grundskolans mellanår.
- Slå samman båda programmen även om de ges på två olika orter.

Linköpings universitet

Lärarprogrammet i Norrköping

Helårsstudenter 2006: 881

Helårsprestationer 2006: 844

Antal examensarbeten: 105

Totalt antal undervisande lärare 2006: 110

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 28,5. Av dessa är 10,0 disputerade (35 %), 3,8 inom det allmänna utbildningsområdet och 6,2 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Läroutbildningen har sin organisatoriska hemvist inom området utbildningsvetenskap. Det särskilda organet, områdesstyrelsen för utbildningsvetenskap (OSU), har delegerat ansvaret för lärarprogrammets genomförande till programansvarig, som fattar beslut om fördelning av medel och beställning av kurser. Institutionerna ansvarar för att planera, genomföra och utvärdera kurserna.

Linköpings universitet erbjuder två lärarprogram, med ett brett utbud från förskola till gymnasium, ett folkhögskollärarprogram samt ett specialpedagogprogram. Studenterna inom lärarprogrammet i Linköping har möjlighet att läsa kurser i Norrköping, även om detta görs i väldigt liten utsträckning. Vanligare är att studenter från lärarprogrammet i Norrköping läser kurser i Linköping.

Antalet helårsstudenter på lärarprogrammen vid Linköpings universitet är cirka 2 300, varav närmare 900 studerar på lärarprogrammet i Norrköping. Det innebär att programmen i Linköping och Norrköping sammantaget tillhör landets stora läroutbildningar. Programmet i Norrköping är tvärvetenskapligt och tematiskt upplagt. Man utbildar lärare för verksamhet i förskola/förskoleklass, fritidshem och grundskolans tidigare och senare år. Studenterna i Norrköping kommer i förhållandevis stor utsträckning från studieovana miljöer vilket leder till ökat behov av stöd i olika avseenden.

Sammanlagt sex professorer och docenter medverkar i lärarprogrammet i Norrköping. Inom det allmänna utbildningsområdet (AUO) bidrar de med motsvarande 0,49 heltidsekvivalenter. Inom inriktningar/specialiseringar är motsvarande siffra 0,22.

Studenterna har möjlighet att ta ut en kandidat- eller magisterexamen i ämnena "samhälle och kultur i ett skolperspektiv" och "naturvetenskap i ett skolperspektiv".

Den utbildningsvetenskapliga miljön vid Linköpings universitet omfattar fem forskningsmiljöer med sammanlagt 84 doktorander. De fem forskarutbildningar som redovisas i självvärderingen har behörighetsregler som är anpassade efter läroutbildningen.

Medlen för forskning och forskarutbildning som 2007 tilldelades det utbildningsvetenskapliga området, dvs. lärarprogrammen i Linköping och i Norrköping, uppgick till ca 29 miljoner kronor motsvarande 4,9 procent av lärosätets totala forskningsresurs. Det innebär en minskning med 0,3 procent sedan utvärderingen år 2004.

Bedömning

Självvärderingen är väl förankrad bland lärarutbildningens olika aktörer och ger en god bild av verksamheten.

En hel del förbättringar har gjorts sedan den förra utvärderingen i enlighet med de rekommendationer som då gavs, inte minst har det skett en ökad samordning med Linköpings universitet. Utbildningsplanen, som nu är gemensam för de båda lärosätena, har tydliggjorts. En gemensam examinationspolicy, som verkar stabil, har tagits fram. Poängtrösklar för att komma vidare i utbildningen har införts. Omfattningen av VFU har åtgärdats. Inom AUO har examinationen stramats upp och kraven ökat. Andelen disputerade har ökat.

Ett allmänt intryck är att miljön i Norrköping är omhändertagande, med mycket av skola över sig och mindre av akademi. Frågan måste ställas om de samlade resurserna för lärarutbildning inom lärosätet utnyttjas optimalt med befintlig tvåcampusutbildning.

För blivande lärare för grundskolans senare år erbjuds tre inriktningar i Norrköping: matematik (Matin), naturvetenskap (Natin) och samhällsvetenskap (Samin). De båda senare gäller även grundskolans tidigare år. Till inriktningen naturvetenskap krävs endast grundläggande behörighet; den läses enligt ett tvärvetenskapligt koncept och ges av institutionen för samhälls- och välfärdsstudier (ISV). Samma sak gäller för den specialisering som bygger på 60 poäng inom området, med undantag för behörigheten där matematik C och naturkunskap B ingår, vilket även det måste anses som lågt. Bedömargruppen anser inte att uppläggningsen gör det möjligt för alla studenter att nå tillräckligt ämnesdjup i de naturvetenskapliga ämnena. Samläsningen inom inriktningarna naturvetenskap och samhällsvetenskap för hela grundskolan är problematisk. Man delar visserligen in studenterna i olika seminariegrupper med hänsyn till verksamhetsområde, men det räcker inte för att ge tillräckligt med utrymme åt moment och frågor som rör verksamhetsområdet.

Den tvärvetenskapliga profilen passar, enligt bedömargruppen, bra för utbildning mot förskola och grundskolans tidigare år men blir mer tveksam ju högre åldrar den avser. Problemet är krocken ämnesbredd och ämnesdjup. Självvärderingens utsaga med anledning av temaprofilen – ”det gör att vetenskaplig progression i bemärkelsen fördjupning/högre nivå inte kan löpa genom hela utbildningen” – är klart otillfredsställande ur kvalitetssynpunkt. Den tvärvetenskapliga profilen är heller inte möjlig att upprätthålla i matematik i högre åldrar, vilket tydligt borde framgå i informationen till studenterna.

Examensarbetenas kvalitet sägs ha förbättrats genom den förberedande kursen och skrivövningar hela vägen genom utbildningen. Studenterna som läser

den kortare utbildningen skriver examensarbete inom det allmänna utbildningsområdet medan momentet ingår i inriktningen inom den längre utbildningen. Examinatorn är alltid disputerad. En del av handledarna är dock odisputerade.

Internationaliseringen är ett prioriterat område men än så länge mer ambition än resultat. Studenterna följs inte upp systematiskt efter utbildningen.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Det är fortfarande oklart huruvida det har blivit en bättre innehållsmässig och strukturell koppling mellan det allmänna utbildningsområdet (AUO) och inriktningarna sedan den förra utvärderingen. Rekommendationen i den var att skapa en bättre uppläggning av inriktningarna vad gäller ämnesdjup. Progressionen inom det allmänna utbildningsområdet är oklar, bland annat eftersom kurserna – av organisatoriska skäl – läses i olika ordning. Hälften av studenterna läser kurserna i en viss ordning, hälften i en annan. Genom denna ordning får studenten ansvaret att vara bärare av progressionen. Enligt bedömargruppen är det oacceptabelt.

Studenter som läser 180 poäng får i AUO kursen ”bedöma, värdera, och mäta lärande och utveckling inom skolan” (10 poäng) med fokus på skolans och lärarens uppdrag i relation till att bedöma elevens lärande. I litteraturlistan saknas litteratur om värdering av skriftliga arbeten, t.ex. litteratur som tar upp temat fel i elevers texter, vilket är anmärkningsvärt.

Samarbetet med kommunerna och skolorna är mycket gott. Det finns en bra organisation med kursmentorer och fältmentorer. Modellen med kursmentorer som deltar i kursplanering och genomförande är mycket intressant, fungerar bra och garanterar praxisbaserad. Didaktikinslagen får stort utrymme i kurserna. En brist är att det endast erbjuds kortare utbildning för vägledarna (handledarna på skolorna), ingen 5-poängskurs till exempel, som på andra håll. Bedömargruppen fick inte intrycket att kurserna i Linköping för handledare utnyttjas.

Man kan i 180-poängsutbildningen välja att läsa endast en inriktning. Den som väljer endast en inriktning och fördjupning med examensarbete inom ämnet (D-uppsats) får endast 22 poäng verksamhetsförlagd utbildning, vilket bedöms som otillräckligt.

Svenska och matematik

Inriktningen svenska ges endast i Linköping. Kursplanen för den obligatoriska specialiseringen grundläggande färdigheter, med läs-, skriv- och matematikutveckling, är relevant. I studenternas underlag till självvärdering uppges att studenterna anser att de inte får tillräckliga kunskaper för att undervisa i ämnet svenska. Det är även bedömargruppens mening att så är fallet när det gäller undervisning i grundskolans senare år.

En inriktning i matematik för grundskolans tidigare år saknas i kursutbudet trots att det skulle vara ett naturligt val för många. Den obligatoriska

specialiseringen för blivande lärare inom förskolan och grundskolans tidigare år når inte tillräckligt djupt i ämnet matematik för den som huvudsakligen ska undervisa i matematik. Det finns en matematikinriktning som avser grundskolans senare år och några specialiseringar. Inriktningen är inte av acceptabel kvalitet. Profilen som ska vara matematik i ett skolperspektiv fick ingen substans vare sig i självvärderingen eller vid besöket. Behörigheten till inriktningen är matematik C från gymnasiet, vilket är lågt. I realiteten ligger kurserna på gymnasienivå och man använder repetitionsmaterial inför högskolestudier som kurslitteratur. Matematikdidaktikinnehållet är jämförelsevis bättre, men litteraturlistan är tunn och man hoppar från ganska elementära böcker till avhandlingar i matematikdidaktik. Mot denna bakgrund ifrågasätter bedömargruppen om studenterna kan tillgodogöra sig avhandlingar i matematikdidaktik.

Upplägget med att matematiken läses efter naturvetenskapen bedöms inte vara lyckat.

Rekommendationer

- Slå samman båda programmen även om de ges på två olika orter.
- Överväg att avveckla den tematiska inriktningen för utbildningen som avser grundskolans senare år.
- Bearbeta noga frågan om ämnesbredd och ämnesdjup.
- Utveckla och förbättra matematikinriktningen som avser grundskolans senare år i samverkan med kvalificerad matematisk kompetens, alternativt hänvisa studenterna till motsvarande inriktningar i Linköping.
- Förbättra progressionen inom det allmänna utbildningsområdet.
- Överväg att utöka den verksamhetsförlagda utbildningen i de långa utbildningarna för studenter som valt endast en inriktning.

Lunds universitet

Musikhögskolan i Malmö

Helårsstudenter 2006: 281

Helårsprestationer 2006: 262

Antal examensarbeten 2006: 33

Totalt antal undervisande lärare 2006: 132

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 41. Av dessa är 12 professorer eller lektorer (31 %).

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Musikhögskolan liksom Konsthögskolan och Teaterhögskolan, samtliga lokaliserade i Malmö, tillhör sedan 1977 Lunds universitet. Dessa tre högskolor bildade det tidigare benämnda konstnärliga området vid universitetet som den 1 juli 2007 omvandlades till en konstnärlig fakultet med ansvar för grundutbildning, forskning och forskarutbildning.

Institutionsstyrelsen är det högsta beslutande organet vid Musikhögskolan. Styrelsen har inrättat två utbildningsnämnder, varav den ena är nämnden för lärarutbildning. Nämnden har ett särskilt ansvar för utbildningens organisation, innehåll, genomförande samt för kvalitetsfrågor och pedagogisk utveckling.

Det övergripande målet är att utbilda lärare i musik för samhällets behov. Det innebär att man utbildar förutom för skolans verksamhetsområden även för behoven som finns inom den kommunala musikskolan/kulturskolan, folkhögskolan, bildningsförbund, kyrklig verksamhet m.m. Man erbjuder tre examensprofiler, en med verksamhetsområdet för-, grund- och gymnasieskola, en som ger tvåämnesbehörighet för högre åldrar i grundskola och gymnasieskola samt en för verksamhet inom kommunal musikskola/kulturskola, gymnasiet estetiska program, folkhögskolan och annan frivillig musikutbildning.

Med ca 280 helårsstudenter tillhör programmet de minsta lärarutbildningarna nationellt sett. Intresset för utbildningar i estetiska ämnen är allmänt högt; här finns totalt ca 450 sökande till 58 platser. Den sistnämnda examensprofilen ovan har flest sökande. Studenterna antas efter beslut av Högskoleverket på basis av särskilda prov.

Antalet timanställda lärare är mycket högt (ca 70). De flesta lärarna har en musiklärarutbildning, och lektorernas och professorernas anställning grundas inte minst på konstnärliga meriter. Sex av dessa har även disputerat inom musikpedagogik eller musikvetenskap. Tre av professorerna medverkade inom såväl det allmänna utbildningsområdet som huvudämnet, under läsåret 2006/07 motsvarande 0,83 heltidsekvivalenter.

Uppläggningsen och huvudstrukturen är principiellt densamma som för lärarutbildningen vid Malmö högskola. Studierna omfattar en gemensam del inom det allmänna utbildningsområdet (AUO) om totalt 20 poäng fördelade

på fyra delkurser. Dessa är förlagda till årskurs 1, 2, 3 och 5. Inom det s.k. huvudämnet om 120 poäng integreras AUO (40 poäng) med inriktningsstudierna (80 poäng). Både den verksamhetsförlagda utbildningen och examensarbete ingår i huvudämnet. Det s.k. sidoämnets omfattning beror på valt verksamhetsområde (40, 60 eller 80 poäng) och ger den studerande möjligheter att fördjupa sig i och/eller bredda sin examensprofil.

Det är inte möjligt för en student som tar ut en lärarexamen att samtidigt, utan komplettering, ta ut en kandidat- eller magisterexamen inom musikpedagogik.

Forskarutbildningen är organisatoriskt knuten till lärarutbildningen. Hösten 2006 fanns sju aktiva doktorander i musikpedagogik. Medel för forskning och forskarutbildning som tilldelades det utbildningsvetenskapliga området år 2007 uppgick till ca 2,5 miljoner kronor motsvarande 42 procent av den konstnärliga fakultetens totala forskningsresurser, vilket innebär en ökning med 1 procent sedan utvärderingen år 2004.

Bedömning

Självvärderingen är välförankrad och ger uttryck för stark självkänsla. Efter samtal med samtliga grupper under platsbesöket är bedömargruppen övertygad om att det här finns en dynamisk, stimulerande och trevlig arbetsmiljö som präglas av öppenhet och ömsesidig respekt. Utbildningen fick i många avseenden goda omdömen redan i den förra utvärderingen och utvecklingsarbetet har sedan dess gått vidare. Organisationen bedöms vara ändamålsenlig och samarbetet mellan institutionsstyrelsen och nämnden flexibelt och prestigelöst.

Det är positivt att man inom en av sina examensprofiler breddar verksamhetsfältet i förhållande till det som anges i examensordningen.

Uppläggningsen som integrerar det allmänna utbildningsområdet, den verksamhetsförlagda utbildningen och inriktningsstudierna har ifrågasatts i den förra utvärderingen. Bedömargruppen konstaterar att grunden för fortsatt ifrågasättande saknas. Musikhögskolan har lyckats mycket väl när det gäller integration och progression. Den utbildning som erbjuds vilar på såväl konstnärlig som vetenskaplig grund samtidigt som den förbereder för en praxisbaserad yrkesverksamhet. När det gäller utbildningarna för blivande ettämnslärare är omfattningen av VFU tillfredsställande. För de blivande tvåämneslärare som så önskat har man i görligaste mån erbjudit VFU inom sidoämnet. Bedömargruppen anser att sidoämnet för dessa studenter borde didaktiseras och ytterligare en VFU-period inskrivas i utbildningsplanen.

En omfattande uppföljning genomfördes 1993 och en alumnuundersökning under 2003. Även om antalet utexaminerade per år är ganska litet kan uppföljningar med fördel göras med kortare intervall. Det kan vara särskilt viktigt i denna typ av utbildning med omfattande individuella kontakter mellan en student och en lärare att fånga in studenternas synpunkter några år efter att de utexaminerats.

Musikhögskolan har ett omfattande internationellt samarbete som resulterar i både student- och lärarutbyten, deltagande i konferenser och projekt av olika slag. Ett problem som uppdagades vid platsbesöket är att den etniska och kulturell mångfalden bland studenter och lärare närmast är obefintlig.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Det allmänna utbildningsområdet (AUO) är väl integrerad med ämnesstudierna men består samtidigt av många små kurser vilket medför en ojämn arbetsbelastning för studenterna. Sedan den förra utvärderingen har kraven tydliggjorts och en större vikt har lagts på dokumenterad reflektion över estetiska läroprocesser. Inslag som rör området språkutveckling har tydliggjorts inom det allmänna området. Dock saknas fortfarande skrivningar om hur studenterna ska få kunskap om betydelsen av matematik för barnens kunskapsutveckling.

Examensarbetet förbereds genom delkurser i forskningsmetodik som erbjuds samtliga under årskurs 1, 2 och 4. Från och med höstterminen 2007 prövas ett system med mentorskap som innebär att studenten följs av en skrivträningsmentor under hela utbildningen. Detta är ett intressant projekt som visar att även det kommunikativa inslaget tas på allvar.

Organisationen för den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) fungerar väl och det finns en bra balans mellan olika former som heltidsperioder, kontinuerliga serier och projekt. Det gäller även spridningen över olika verksamhetsområden. Kommunikationen mellan partnerskolan och högskolan är mycket god. Progressionen säkras genom systematisk uppföljning. Examineringen, grundad på omfattande trepartssamtal framstår som välgenomtänkt och rättssäker. VFU-handboken för respektive examensprofil som innehåller mål för varje delmoment och kriterierna för bedömning är ett föredömligt instrument. Samtidigt som samverkan mellan VFU-handledare och högskolan är välutvecklad är rollfördelningen tydlig.

Rekommendationer

- Arbeta vidare med att utveckla huvudämnet så att arbetsbelastningen liksom kravnivåerna blir jämnare.
- Tillse att alla lärarstudenter får kunskaper i matematikutveckling.
- Formalisera poängutrymmet för verksamhetsförlagd utbildning för två-ämneslärare.
- Fortsätt arbetet för breddad etnisk och kulturell rekrytering både bland lärare och studenter.

Luleå tekniska universitet

Helårsstudenter 2006: 1 120

Helårsprestationer 2006: 1 085

Antal examensarbeten 2006: 173

Totalt antal undervisande lärare 2006: 112

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 47,2. Av dessa är 10,9 disputerade (23 %), 3,6 inom det allmänna utbildningsområdet och 7,3 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Den särskilda nämnden för lärarutbildning (SNL) har operativt ansvar för att genomföra institutionsövergripande utveckling, strategisk planering, utvärdering och samordning av programmet samt föreslår rektor fördelning av vissa strategiska medel. Nämnden ansvarar för tre forskningsämnen: lärande, matematik och lärande samt svenska med didaktisk inriktning. Nio av universitetets fjorton institutioner medverkar i lärarutbildningen. Ämne-teori och ämnesdidaktik har flyttats från institutionen för utbildningsvetenskap, som i samband med omorganisationen i januari 2007 bytte namn till institutionen för pedagogik och lärande, till de institutioner där respektive ämne har sin vetenskapliga hemvist.

Antalet helårsstudenter är ca 1 100, en medelstor utbildning nationellt sett. Verksamhetsidén är att lärarutbildningen ska präglas av att den finns vid ett tekniskt universitet med en teater- och musikhögskola (musikhögskolan är förlagd till Piteå). Målet är att bli ledande i Sverige inom kunskapsområdet barns och ungdomars lärande och att bli ledande i att utbilda lärare som kan ge sina elever en intresseväckande och nyanserad bild av matematik, naturvetenskap och teknik. Utbildningen erbjuds med femton inriktningar, som är kopplade till olika verksamhetsområden.

Sju professorer och docenter bidrar i undervisningen i en omfattning av 1,2 heltidsekvivalenter inom inriktningarna. Lärarkompetensen är hög inom de estetiska ämnena.

Lärarexamen ger särskild behörighet till utbildning på forskarnivå i ämnet lärande. Det är inte möjligt för en student som tar ut en lärarexamen samtidigt, utan komplettering, ta ut en kandidat- eller magisterexamen inom ett utbildningsvetenskapligt ämne.

Nio doktorander deltar i forskarutbildning med anknytning till lärarutbildningen. Anslag för forskning och forskarutbildning som tilldelades det utbildningsvetenskapliga området år 2007 var tre miljoner kronor, vilket motsvarade 1,1 procent av lärosätets totala forskningsanslag och innebär en ökning med 16 procent sedan utvärderingen år 2004.

Bedömning

Självvärderingen är informativ och berörda instanser har haft möjlighet att lämna synpunkter på självvärderingen under arbetets gång.

Rekommendationerna från den förra utvärderingen har tagits på största allvar och åtgärder har vidtagits i linje med de flesta av dem. Till exempel fastställs numera kursplaner för hela lärarutbildningen i SNL. Man har inrättat ett examinatorskollegium som ska arbeta med att höja kvaliteten på examensarbetet, och kravnivåerna säkerställs nu genom att graderade betyg ges i samtliga kurser. En så kallad målmatris har skapats som används som ett verktyg för att uppnå progression och undvika överlappning mellan utbildningens olika delar.

Organisationen av lärarutbildningen har förnyats. Syftet har varit att med långsiktiga satsningar stärka den vetenskapliga nivån. Ett ämnesdidaktiskt kollegium och ett lärarutbildningskollegium har inrättats för erfarenhetsutbyte, vilket är en god ansats. Hela klimatet präglas av att en nyordning håller på att etableras. Det var därför svårt att få grepp om hur samverkansstrukturerna kommer att fungera. Ett exempel på väl fungerande samverkan är Musikhögskolan i Piteå, som numera är väl integrerad i universitetet i övrigt.

I självvärderingen nämns en stor bredd vad gäller både mål och profilering. Profileringsarna föreföll dock inte helt förankrade eller ens allmänt kända. Huvudintrycket är att en kraftig sanering av profilområdena behöver göras och att profiler bör skapas kring ämnesområden som är karaktäristiska för universitetet

Bristen på professorer och disputerade, forskande lärare har uppenbart hämmat forskningsbaserad utbildning. Sedan förra utvärderingen har man rekryterat två professorer (i matematik och lärande samt svenskämnets didaktik) och situationen ser därmed något ljusare ut. Denna kompetens bör tillvaratas inom det allmänna utbildningsområdet. Vissa försök görs att öppna möjligheter för icke-disputerade lärare på universitetet att vidarekvalificera sig genom forskarutbildning. Antalet doktorandtjänster är dock mycket begränsat. Utbildningens svaga koppling till forskning och forskarutbildning är ett problem som kräver kraftfulla insatser från ledningens sida.

Utbildningen har en tydlig struktur med en relativt fast studiegång. Tidigare var valfriheten stor under det första studieåret men nu har uppläggningsstramats upp till följd av kritik från studenterna. Sammantaget föreföll medvetenheten stor om vikten av att tydliggöra progressionen.

Antalet examensarbeten har ökat kraftigt det senaste året. Då man inte har tillräckligt många disputerade handledare har man infört ett system med dubbla handledare, en (minst med en licentiatexamen) med vetenskaplig kompetens (men ibland från ett annat ämnesområde) och en handledare (adjunkt) med ämnes- eller ämnesdidaktisk kompetens. Detta är ett förnuftigt sätt att på kort sikt lösa handledarfrågan. Examinator är lektor i ämnet lärande. Ett examinatorskollegium bestående av tre lektorer från institutionen för pedagogik och lärande arbetar med kvalitetssäkring av examensarbetena. Sam-

verkan sker med Umeå universitet där man sedan 2005 är medbedömare till varandras examensarbeten. Intrycket är att det forskningsmetodiska greppet i samband med examensarbetet från handledarnas och examinatorernas sida är väl genomtänkt.

Studenter deltar i beredande och beslutande organ. Kursvärderingar genomförs regelmässigt, men återkopplingen till studenterna kan förbättras.

Många utbytesavtal finns här liksom vid övriga lärosäten men få studenter är intresserade av att resa ut. Ett gott exempel är lärar- och studentutbyte med Monash University, Australien, inom området musik och dans. Ett intressant samverkansområde har utvecklats inom Barentregionen med inriktning mot mångkulturalism och lärare. Bland flera projekt kan nämnas Samisk skolutveckling i Gällivare och Jokkmokks sameskolor och förskolor, som genomförs tillsammans med Samisk Högskola i Kautokeino, Norge.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Studentgrupperna är heterogent sammansatta. Uppläggning och innehåll av det allmänna utbildningsområdet (AUO) passar bra för studenter som är inriktade mot förskola och grundskolans tidigare åldrar men sämre för dem som är inriktade mot senare åldrar, eftersom lärarna inom AUO delvis saknar kompetens/praktisk erfarenhet av att undervisa senare åldrar. Bedömggruppen menar att detta är otillräckligt. Kravnivåerna inom AUO framstår fortfarande som låg.

Undervisning i centrala kunskapsområden som grundläggande läs-, skriv- och matematikinläring ges i liten utsträckning inom AUO, men kurser inom dessa områden är en obligatorisk specialisering för studenter med inriktning mot tidiga år. Därutöver erbjuds valbara kurser som innehåller dessa centrala kunskapsområden. Bedömggruppen anser att studenter med inriktning mot tidigare år bör fördjupa sig ytterligare i läs-, skriv- och matematikinläring.

Man har lyckats bra med såväl organisation, genomförande och samarbete inom den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU). Samordningen fungerar generellt bra. Studenterna har övervägande positiva erfarenheter av VFU, men det är inte alltid VFU-placeringen matchar deras specialisering. Speciellt svårt är det för blivande gymnasielärare att få relevanta VFU-platser. Några har haft VFU inom sarskolan vilket upplevs som positivt av alla. Den verksamhetsförlagda utbildningen bedöms av kursens examinator efter underlag från handledare via ett bedömningsformulär. Luleå tekniska universitet har gjort stora ansträngningar att försöka integrera VFU-skolor i arbetet med examensarbetena. Här är man på rätt väg när det gäller att knyta ihop teori och praktik.

Svenska och matematik

Bedömggruppen anser att verksamheten inom svenskämnet fungerar väl, med ambitiösa lärarutbildare och en klar profil och forskningsorientering. Ämnesdidaktiken integreras väl med ämnet och progressionen är tydlig. Ansvaret för kunskapsområdet finns på institutionen för språk och kultur, där också bild

och drama hör hemma, vilket man drar fördel av då man knyter an till det utvidgade språkbegreppet. Svenska finns som två inriktningar, mot tidigare år respektive mot senare år och gymnasiet. En genomgång av kursplaner och litteraturlistor för de två inriktningarna visar på relevant innehåll. Studenterna får kunskap om litteratur och metoder som är relevanta för den verksamhet de ska arbeta i. De får också god skolning i att handleda och värdera elevers skriftliga och muntliga arbeten. De blivande gymnasielärarna får mer forskningsbaserad undervisning än de blivande grundskolelärarna.

Man har inte lyckats lika väl med integreringen av ämnesdidaktik och ämnet matematik. Då de studenter som läser matematik med inriktning mot senare år inte är så många till antalet sker en samläsning med studenter från andra program. Den didaktiska undervisningen kan därmed helt utebli. Matematik och didaktik undervisas som separata moment inom inriktningen mot grundskolans tidigare år.

Rekommendationer

- Öka andelen disputerade lärare i utbildningen.
- Ge de icke-disputerade lärarna större möjligheter att vidarekvalificera sig genom forskarutbildning.
- Förtydliga lärarutbildningens lokala profil.
- Bearbeta uppbyggnaden av det allmänna utbildningsområdet så att den bättre anpassas även för studier med inriktning mot senare år och gymnasiet.
- Öka integration mellan matematik och matematikdidaktik.

Lärarhögskolan i Stockholm

Helårsstudenter 2006: 5 120

Helårsprestationer 2006: 4 674

Antal examensarbeten 2006: 805

Totalt antal undervisande lärare 2006: 551

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 126,6. Av dessa är 41,1 disputerade (33 %), 13,3 inom det allmänna utbildningsområdet och 27,8 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Lärarprogrammet vid Lärarhögskolan är med sina över 5 000 helårsstudenter landets största lärarutbildning²². Den bedrivs vid tre institutioner vid Lärarhögskolan i samverkan med sju lärosäten i regionen, främst med Stockholms universitet, samt med Högskolan på Gotland. Inom det allmänna utbildningsområdet (AUO) är det fortfarande till största delen adjunkter som undervisar. Sammanlagt medverkar 73 professorer och docenter i lärarutbildningen med motsvarande 1,57 heltidsekvivalenter inom AUO och 8,2 heltidsekvivalenter inom inriktningar/specialiseringar.

Det finns ett stort utbud av inriktningar. I samarbete med Kungl. Tekniska högskolan ges en utbildning som ger dubbel examen, lärar- och civilingenjörsexamen. Det finns också möjlighet att läsa med inriktning mot Waldorfpedagogik. De senaste årens minskande antal sökande gör att det samlade lärarprogrammet numera har en mycket klar tonvikt mot förskola och grundskolans tidigare år.

I samband med lärarexamen kan studenter vid Lärarhögskolan ta ut en kandidatexamen i utbildningsvetenskap. Studenter som skriver sitt examensarbete vid något av de lärosäten som Lärarhögskolan samverkar med har möjlighet att ta ut en kandidat- respektive magisterexamen där (detta gäller varken för Rudolf Steinerhögskolan eller för Danshögskolan). Lärarhögskolan har inte examinationsrätt för doktorsexamen, men forskarutbildning bedrivs i samarbete med Stockholms universitet i ämnena pedagogik, didaktik, specialpedagogik samt barn- och ungdomsvetenskap. Antalet doktorander uppgår till 107.

Medel för forskning och forskarutbildning som tilldelades lärosätet år 2007 uppgick till ca 31 miljoner kronor, vilket innebär en ökning med 12,3 procent sedan utvärderingen år 2004.

22. Den 1 januari 2008 integrerades Lärarhögskolan med Stockholms universitet och upphörde att vara ett självständigt lärosäte. Sju nya utbildningsvetenskapliga institutioner, samt en utvidgad pedagogisk institution har bildats. Flertalet av dessa har fullt ansvar för olika profilområden inom lärarutbildningen. Hur ledningen för lärarutbildningen kommer att se ut är ännu inte helt klart. Ett interimistiskt särskilt organ har verkat fram till årsskiftet med uppgift att planera inför samgåendet. Detta organ har dock inte haft egna beslutsbefogenheter. Ovanstående beskrivning och bedömning gällde vid tiden för platsbesöket hösten 2007.

Bedömning

Ett omfattande och systematiskt utvecklingsarbete har genomförts sedan förra utvärderingen. På praktiskt taget samtliga punkter där bedömargruppen pekade på brister och rekommenderade åtgärder kan man nu konstatera avsevärda förbättringar. Andelen disputerade lärare inom det allmänna utbildningsområdet har ökat. Utbildningens uppläggning har fått en fastare struktur genom införandet av fasta studiegångar termin 1–4. Studievägledningsorganisationen har setts över och förstärkts. Studieinformationen har gjorts tydligare och mer lättillgänglig. En hel del arbete har även lagts ned på att se över och förbättra den verksamhetsförlagda utbildningen. Detsamma gäller kravnivåerna. Inom båda dessa områden har man dock inte nått hela vägen.

Utbildningen har en tydlig och lätt överblickbar struktur. Valfriheten har minskat, vilket bidragit till en bättre progression.

Examensarbeten skrivs oftast i par och handledargrupper leds av en disputerad huvudhandledare. Examinatorerna ingår i ett särskilt betygskollegium vilket är ett steg i rätt riktning. Det finns mer att önska beträffande bedömningen av examensarbeten, trots att det nyligen tagits fram en bedömningsmatris. Bedömargruppen har uppfattat kraven på examensarbetet som högre inom inriktningarna än inom AUO. Ambitionen att fler studenter ska göra sina examensarbeten med relevans för den lokala skolutvecklingen i partnerområdet har varit tämligen framgångsrika.

Lärarhögskolan har hittills tilldelats relativt små resurser för forskning och forskarutbildning ur statsanslaget. Det förefaller som om resurssituationen härvidlag kommer att förbättras genom samgåendet med Stockholms universitet. Trots ansträngningar att öka antalet disputerade lärare svarar adjunktgruppen fortfarande för huvuddelen av undervisningen i den del av lärarutbildningen som bedrivs av institutionerna vid Lärarhögskolan. Bristerna kvarstår således vad gäller den vetenskapliga basen för vissa delar av lärarutbildningen. Ytterligare ansträngningar måste också göras för att stärka basen av beprövad erfarenhet av lärarskap. Snedfördelningen mellan pedagogik, som dominerar starkt, och ämnesdidaktik i forskarutbildningen har återverkningar på möjligheterna att rekrytera lärare framöver. I exempelvis matematikdidaktik finns en enda disputerad lärare av totalt cirka 15, och endast ett par doktorander vid Lärarhögskolan arbetar inom området.

Sedan ett år tillbaka pågår arbete med att ta fram ett nytt kvalitetssäkringsystem för lärarprogrammet. Flera studentenkäter har genomförts de senaste åren för att belysa olika problemområden i utbildningen. Undersökningar av studenternas bedömning av måluppfyllelsen visar en splittrad bild. Inom vissa områden ansåg flertalet studenter måluppfyllelsen vara hög (t.ex. kunskapsinnehållet i högskoleförlagda delar). Inom andra områden, t.ex. hur förberedd man är för att hantera krävande situationer i det praktiska arbetet som lärare, tycks måluppfyllelsen vara sämre. Tvärtemot vad som ofta framförs tycks lärarutbildningen uppfattas som tillräckligt bra när det gäller forskningsbaserade teorimoment medan de brister som finns i hög grad gäller praxisinriktade

moment baserade på beprövad erfarenhet. En alumnpufföljning har genomförts av Statistiska centralbyrån.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Sedan den förra utvärderingen har ett stort utvecklingsarbete inom det allmänna utbildningsområdet (AUO) gjorts. Det finns en god integrering mellan AUO, som består av tre 20-poängsblock, och inriktningarna. Bedömaregruppen tycker dock att AUO i behöver vidareutvecklas såväl vad gäller innehåll som kravnivåer.

Ett stort arbete har gjorts för att bringa ordning i organisationen för den verksamhetsförlagda utbildningen och för att säkerställa att studenterna ska få relevant VFU. Kommunerna är nu organiserade i partnerområden, och relationen med Lärarhögskolan regleras i avtal. Tillgången på VFU-platser har ökat. Alla studenter garanteras nu att få en längre VFU-period i en skolform som är relevant för deras utbildning. Däremot är länken mellan VFU och den högskoleförlagda delen av utbildningen svag. Kring innehållsmässiga frågor är kontakterna otillräckliga och VFU-skolorna har inga direktkontakter med AUO eller inriktningslärare. Tydliga bedömningskriterier för VFU saknas. Studenternas erfarenheter från VFU har inte några fora för efterbehandling och analys, utan det är uteslutande på studenternas eget initiativ om/som praxisbasen tas tillvara. Lärare gör inte några besök hos studenter under deras verksamhetsförlagda utbildning. VFU-organisationen och därmed kommunens lärare blir inte kallade/inbjudna av Lärarhögskolan till kompetensutveckling runt handledning av studenterna. Därmed finns det inte någon säkerställd kvalitet i den verksamhetsförlagda utbildningen. Kommunerna tar dock ett starkt samlat ansvar i de lokala strukturerna genom att organisera s.k. basgruppsdagar för sina VFU-placerade studenter. I basgrupperna lyfts yrkesrelevanta frågeställningar utifrån kommunens perspektiv och förutsättningar.

Svenska och matematik

Läs- och skriv- och matematikutveckling ingår inte i AUO-blocken, utan är integrerade i inriktningarna. I de fall studenten väljer inriktningar mot förskola och grundskolans tidigare år som inte innehåller något om dessa moment läses en obligatorisk kompletteringskurs som specialisering inom det område/de områden som saknas. Däremot saknas dessa områden för studenter som tar examen med inriktning mot grundskolans senare år och gymnasiet om de inte ingår i valda inriktningar.

En genomgång av kursplaner och litteraturlistor visar att svenskundervisningen på ett tillfredsställande sätt tar hänsyn till de krav som ställs på den som ska undervisa i ämnet på olika nivåer inom skolan. Lärarhögskolan har ansvar för examen för tidiga år, universitetet för senare år. Ämnena ligger på universitetet, ämnesdidaktiken på Lärarhögskolan. Bedömaregruppens intryck är att ämneskunskapen och ämnesdidaktiken är väl integrerade. När det gäller den verksamhetsförlagda delen av utbildningen finns brister i kronologi och

progression. Man kan anta att med en bättre integrering av VFU så att studenterna fick praktik i det verksamhetsområde som de riktar in sig mot, skulle studenterna vara bättre rustade i metodik inom svenskundervisningen.

Vissa delkurser inom en av matematikinriktningarna och en specialisering ges vid Stockholms universitet. Samverkan mellan Lärarhögskolan och universitetet fungerar väl när det gäller matematiken. Tre matematikinriktningar erbjuds, en för förskola och skolår 1–3, en för skolår 1–6 och en för skolår 6–9 och gymnasiet. Matematikstudierna ger en god teoretisk grund med gott ämnesdjup med vissa undantag. För blivande förskollärare och lärare skolår 1–3 och för de gymnasielärare som läser en specialisering i matematikdidaktik är matematikinnehållet alltför begränsat. Problemet förstärks genom att behörigheten till inriktningen mot förskolan och skolår 1–3 endast är matematik A från gymnasiet. Tonvikten i didaktiken ligger på förskolan, skolår 1–3 och de senare åren i grundskolan. Däremot finns för litet didaktikinslag som gäller skolår 4–6 och gymnasiet. Positivt är att det för närvarande finns extra resurser i matematikinriktningarna för att höja studenternas matematikkunskaper. Det finns dock ingen plan för fortsättning när de särskilda medlen för denna satsning tar slut.

Rekommendationer

- Öka andelen disputerade lärare, särskilt inom det allmänna utbildningsområdet.
- Stärk den ämnesdidaktiska forskningen.
- Utveckla program för ämnesdidaktisk kompetensutveckling i den nya organisationen av lektorer (från Stockholms universitet) med ämnesbakgrund.
- Stärk kopplingen mellan matematik och matematikdidaktik och säkerställ att studenter som ska bli lärare inom grundskolans mellanår och på gymnasiet får relevanta kunskaper i matematik och matematikdidaktik.
- Utveckla och etablera ett tydligt samband mellan den högskoleförlagda utbildningen och den verksamhetsförlagda utbildningen.
- Utarbeta tydliga bedömningskriterier för VFU.

Malmö högskola

Helårsstudenter 2006: 2 898

Helårsprestationer 2006: 2 698

Antal examensarbeten 2006: 481

Totalt antal undervisande lärare 2006: 262

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 81,5 varav 19,3 disputerade (24 %).²³

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Malmö högskola är indelad i sex s.k. områden för utbildning och forskning, och ett av områdena är lärarutbildningen (LUT). Områdena, som är likvärdiga, har varsin fakultets- eller områdesstyrelse; lärarutbildningen har en områdesstyrelse. Denna styrelse har huvudansvar för lärarutbildningen och tar beslut om budget för grund- och forskarutbildning, för forskning, fastställer utbildningsplaner m.m. Styrelsen har fyra beredande organ, bl.a. en utbildningsnämnd som på delegation tar beslut om kursplaner. Lärarutbildningen omfattar sex enheter som är formade kring kunskapsfält: barn, unga, samhälle; individ och samhälle; idrottsvetenskap; kultur, språk, medier; natur, miljö, samhälle; skolutveckling och ledarskap. Lärarutbildningen har en gemensam administration som ansvarar för studievägledning, internationaliseringsfrågor, hantering av den verksamhetsförlagda utbildningen etc.

Lärarutbildningen är högskolans största område och omfattar 40 procent av den totala verksamheten. Med ca 2 900 lärarstudenter tillhör lärosätet de största lärarutbildarna i Sverige. Lärarprogrammet har studiegångar med inriktning mot förskola, fritidshem och grundskolans tidigare år, mot grundskolans senare år och gymnasieskolan. Högskolan har ett samarbete med Lunds universitet som ansvarar för vissa ämneskurser inom lärarprogrammet.

Det är möjligt för en student som tar ut en lärarexamen att samtidigt, utan komplettering, ta ut en kandidatexamen inom ett utbildningsvetenskapligt ämne.

Antalet sökande för 2007 till lärarutbildningen har totalt minskat med 25 procent jämfört med 2006. Av högskolans studenter kommer 60 procent från Malmö eller Malmös närområde och 20 procent kommer från övriga Skåne.

Lärarna har en avtalsenlig del av tjänsten för forskning/kompetens-utveckling, för lektorer 20 procent och för adjunkter 10 procent av en heltid. I lärarutbildningen undervisar 16 professorer och docenter, motsvarande 0,9 heltidsekvivalenter.

Lärarutbildningens profil beskrivs i självvärderingen som ett koncept med tre integrerade delar: inledande termin, huvudämne och sidoämne. Den inle-

23. Ingen uppgift om uppdelning av disputerade lärare inom AUO resp. inriktningar/specialiseringar har lämnats av högskolan.

dande terminen består av en del av det allmänna utbildningsområdet (AUO). Huvudämnet är resterande delar av AUO samt inriktningskurser, och huvudämnet är yrkesämnet där ämne-teori och lärandefrågor integreras. Huvudämnet omfattar 80–100 poäng. Den tredje delen, sidoämnet, är valbara s.k. profileringar som exempelvis för studenter som är inriktade mot grundskolans senare år och gymnasiet kan vara deras andra ämne.

Den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) är förlagd till utbildningens inledande termin och till huvudämnet. Det innebär att studenter har VFU under den första och den sista delen av utbildningen. Sidoämnet, som är placerat i mitten av utbildningen och omfattar två eller tre terminer, beroende på examensomfattning, innehåller ingen verksamhetsförlagd tid.

Högskolan har inte examinationsrätt för forskarutbildning inom detta ämnesområde, men bedriver i samarbete med andra lärosäten en relativt omfattande forskarutbildning. Ca 90 forskarstuderande inom ämnesområdet finns på högskolan, varav ca 60 har en aktivitetsgrad på minst 50 procent.

Resurser för forskning och forskarutbildning som disponerades av den utbildningsvetenskapliga fakulteten år 2007 uppgick till 20,6 miljoner kronor motsvarande 53 procent av lärosätets totala forskningsresurser och innebär en ökning med 22 procent sedan utvärderingen år 2004.

Bedömning

Självvärderingen är väl utförd och verksamheten är tydligt beskriven. Den har utarbetats av en representativ grupp och är väl förankrad. Högskolan har också vidtagit omfattande och relevanta åtgärder med anledning av både de allmänna och de specifika rekommendationer som gavs vid den förra utvärderingen. Andelen disputerade lärare är dock alldeles för låg. Den uttalade målsättningen är att öka andelen disputerade lärare inom lärarutbildningen till minst 50 procent, men i dagsläget är den andelen ca 24 procent. Bedömargruppen anser att högskolan skyndsamt bör realisera den uttalade målsättningen.

Av Högscoleverket begärt material om lärarnas undervisningstid uppdelat på det allmänna utbildningsområdet och på inriktningarna har inte lämnats av högskolan. Detta omöjliggör en jämförande bedömning av lärarkapacitet och lärarkompetens inom det allmänna utbildningsområdet (AUO). Dessutom försvårar det en bedömning av huruvida omfattningen av AUO faktiskt uppgår till examensordningens poängkrav..

Det är positivt att lärosätet avsätter relativt mycket pengar för forskarutbildning och höjning av lärarkompetensen inom lärarutbildningen. Lärarutbildningens lärare och forskare har även varit framgångsrika i att få externa forskningsmedel.

Bedömargruppen anser att lärarutbildningens huvudkoncept har många förtjänster men att det finns en svaghet i det s.k. sidoämnet. Dessa ämnen behöver inte, enligt högskolans egen utsago, vara didaktiserade. Bedömargruppen tycker dock att det är negativt att studenter som är inriktade mot senare år kan läsa sitt andraämne helt utan ämnesdidaktik.

Bedömargruppen konstaterar att högskolan på ett aktivt sätt arbetar med perspektivområdena migration och etnicitet, genus och miljö. Bland annat finns det ett tillägg till varje kursplan som anger hur dessa perspektiv ska behandlas i respektive kurs.

Examensarbetet skrivs vanligen inom huvudämnet i slutet av studierna men före den sista delen av den verksamhetsförlagda utbildningen. Studenter uppmanas att skriva examensarbetet parvis. Det finns vissa generella och gemensamma bedömningskriterier som gäller för alla examensarbeten oavsett huvudämne. I övrigt kan rutinerna kring handledning och examination se lite olika ut beroende på vilken organisatorisk enhet som ansvarar för examensarbetet. Bedömargruppen konstaterar att examensarbetsprocessen sammantaget är fullt tillfredsställande.

Läroutbildningen har ett väl utvecklat system för kvalitetsarbete med bl.a. kursvärderingar, utvärderingar av sido- och huvudämnen, utvärdering och uppföljning på programnivå. Studenterna är representerade i olika beslutande organ.

Läroutbildningen bedriver ett omfattande samarbets- och samverkansarbete med framför allt kommunerna i regionen. Exempel på detta är ett s.k. resurscentrum (RMS) som etablerats och finansieras av Malmö kommun, högskolan m.fl. och där forskarutbildning och seminarieverksamhet är den gemensamma verksamheten. Ett annat exempel är tankesmedjor där kommuner och forskare från högskolan arbetar med skolnära frågor. Bedömargruppen konstaterar att högskolan och läroutbildningen på ett förtjänstfullt sätt samverkar med det omgivande samhället.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Det allmänna utbildningsområdet är, som tidigare beskrivits, uppdelat i en gemensam del som ges den första terminen och en i huvudämnet integrerad del. Bedömargruppen anser att nödvändiga moment som borde finnas inom det allmänna utbildningsområdet är inkluderade i detta upplägg, men kravnivåerna är för lågt satta i den första gemensamma delen.

Bedömargruppen konstaterar att den verksamhetsförlagda delen av utbildningen fungerar väl genom ett bra och utvecklat samarbete mellan högskola och kommunerna. Det är dock en nackdel att sidoämnet inte kan innehålla en verksamhetsförlagd del.

Svenska och matematik

När det gäller svenskämnet så heter huvudämnet svenska i ett mångkulturellt samhälle. Det är ett utvidgat svenskämne med de två delarna svenska och svenska som andraspråk. En genomgång av kurserna visar att de tillsammans täcker ett vitt spektrum av språk, litteratur, medier, analyser av elevtexter etc. Den integrerade ämnesdidaktiken är relevant och aktuell. Bedömargruppen konstaterar att sammantaget så fungerar huvudämnet väl. Det är dock önskvärt att studenterna får verksamhetsförlagd undervisning även i svenska som

andraspråk, inte minst med hänsyn till perspektivområdena migration och etnicitet.

Ett typiskt särdrag för huvudämnesmodellen är att temat språkutveckling är integrerat i huvudämnena, eftersom språk, lärande och kunskapsutveckling anses höra tätt samman. Detsamma gäller den tidiga läs- och skrivutvecklingen. Modellen är intressant och i linje med senare syn på sammanhang mellan kunskap, lärande och språk, och lärarutbildningen gör här ett pionjärbete. Huvudämnesbeskrivningarna visar emellertid en stor variation vad gäller till exempel olika formuleringar, och det vore önskvärt med en mer sammanhållen skrivning i de olika huvudämnena.

Lärarutbildningen har ett huvudämne i matematik, benämnt matematik och lärande. Detta är uppdelat i tre spår: för grundskolans tidigare år, för grundskolans senare år och för gymnasiet. Kursutbud, innehåll och upplägg i detta huvudämne är relevant. Matematik som sidosämne har i vissa fall samma brister som sidosämneskonceptet generellt kan ha, dvs. kurserna är ibland rena ämneskurser utan ämnesdidaktiskt innehåll. Matematikstudenterna kan välja att läsa någon eller några kurser på Lunds universitet, och de kurserna är oftast rena ämneskurser.

Rekommendationer

- Öka andelen disputerade lärare i hela lärarutbildningen.
- Bearbeta och skärp kravnivåerna i den gemensamma delen av det allmänna utbildningsområde.
- Säkerställ att redovisningen av poängfördelningen mellan det allmänna utbildningsområdet, inriktning och specialisering blir synlig.
- Säkerställ att alla sidosämnena har ämnesdidaktiska moment.
- Formalisera poängutrymmet för verksamhetsförlagd utbildning för tvåämneslärare.

Mittuniversitetet

Helårsstudenter 2006: 1 066

Helårsprestationer 2006: 961

Antal examensarbeten 2006: 188

Totalt antal undervisande lärare 2006: 100

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 29,0. Av dessa är 6,5 disputerade (21 %), 2,7 inom det allmänna utbildningsområdet och 3,8 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Läroutbildningen vid Mittuniversitetet är av tradition till stora delar en distansutbildning med 4–5 samlingsveckor på campus per termin. Studenterna kommer både från regionen och från övriga Sverige. Samlingsveckorna är ett nödvändigt inslag för att utveckla en kommunikativ lärarroll.

Fem av Mittuniversitetets totalt åtta institutioner arbetar i större eller mindre utsträckning med läroutbildningen. Institutionen för utbildningsvetenskap (UTV) vid Campus Härnösand svarar för 75 procent av läroutbildningen, mätt i helårsstudenter, och exempelvis den verksamhetsförlagda utbildningen har av nämnden förlagts till UTV.

Läroutbildningsnämnden (LUN) är ansvarigt organ för utbildning och forskning och likställs organisatoriskt med universitetets två fakulteter. Nämnden har ett fakultetsanslag på 11 miljoner kronor.

Läroutbildningen omfattar 140–220 poäng och utbildar därmed lärare för alla stadier i skolan. År 2006 uppgick distansstudenterna (mätt i helårsstudenter) till 82 procent av läroutbildningens volym. Även campusstudenterna har vissa nätbaserade moment. Studenter kan kombinera distansstudier med att till exempel läsa hela specialiseringsterminer på campus. Universitetet samverkar i den nätbaserade utbildningen med lokala lärcentra i främst den egna regionen (Gävleborgs, Jämtlands och Västernorrlands län).

I Härnösand har sedan 1970-talet utvecklats en pedagogisk modell, Härnösandsmodellen. Tanken är att de pedagoger/lärare som möter barn och ungdomar ska få inblick i förskola/grundskola/fritidshem och därmed en helhets-syn från det lilla barnet till tonåringen. Olika inslag av samläsning har därför bibehållits genom åren.

Mittuniversitetet har egen forskarutbildning inom två ämnen kopplade till läroutbildningen, nämligen pedagogik och ämnesdidaktik. Universitetet har sex forskningsprofiler och en av dem, lärande och bildning, omfattar forskning inom läroutbildningens ansvarsområde. Mittuniversitetet har sju doktorander antagna på Mittuniversitetet och därutöver forskarstuderande antagna på andra universitet. De senare antogs innan Mittuniversitetet fick examensrätt på forskarutbildningsnivå den 1 januari 2005.

Ungefär 100 lärare medverkar i utbildningen och av dessa är ca hälften disputerade. Räknat i heltidsekvivalenter är 21 procent disputerade. Sju pro-

fessorer/docenter medverkar i undervisningen inom AUO, allmänt utbildningsområde, vilket motsvarar 0,9 heltidsekvivalenter. Inom inriktningar och specialiseringar tillkommer tre professorer/docenter, motsvarande totalt 1 heltidsekvivalent. Inom ramen för lärartjänsterna är minst 10 procent avsatt för kompetensutveckling.

Forskning och forskarutbildning inom det utbildningsvetenskapliga området tilldelades 11 miljoner kronor år 2007 vilket motsvarade 6,4 procent av lärosätets totala forskningsresurser och innebar en ökning med 63,9 procent sedan utvärderingen år 2004.

Mittuniversitetet fick 2005 generell rätt att bedriva forskarutbildning. I början av vårterminen 2007 fastställde lärarutbildningsnämnden studieplaner för två forskarutbildningsämnen, pedagogik och ämnesdidaktik. Nämnden fattade också beslut att anta sju doktorander hösten 2007 varav fyra i pedagogik med olika inriktningar och tre i ämnesdidaktik. Idag finns också tolv forskarstuderande finansierade av Mittuniversitetet och inskrivna vid Linköpings universitet, Lunds universitet, Umeå universitet, Uppsala universitet respektive Stockholms universitet.

Bedömning

Mittuniversitetet har tagit stort intryck av de åtgärder som bedömargruppen i utvärderingen rekommenderade 2004. De generella rekommendationerna efter utvärderingen har i stor utsträckning beaktats och tillrättalägganden har gjorts – bl. a har studiegången tydligt framskriven progression, perioderna för verksamhetsförlagd utbildning är jämnare fördelade över den totala utbildningstiden, studievägledningen har förstärkts och områden som läs- och skrivutveckling samt bedömning och betygssättning har förstärkts och tydliggjorts i kursplanerna.

Vid samtliga fem involverade institutioner finns personer som särskilt är ansvariga för lärarutbildningen. Lärarutbildningsnämnden godkänner en föreslagen inriktning eller specialisering, för att den ska ingå i lärarutbildningen. Således berör lärarutbildningen i stor utsträckning hela lärosädet.

Utbildningen vid Mittuniversitetet präglas helt av det stora antalet studenter som läser på distans. En övervägande andel studenter studerar inriktningar mot förskola/förskoleklass och grundskolans tidigare år. Forskningsprofilen i pedagogik är praktisk-pedagogisk verksamhet. Den andra tydliga forskningsprofilen är ämnesdidaktik.

Det är vårt intryck att lärarna vid lärarutbildningen är goda pedagoger men inte i huvudsak forskande lärare. Forskningsbaseringen kan bli bättre om krav på vetenskaplig verksamhet ställdes på de lärare som inte är forskningsaktiva samt genom att anställa fler disputerade lärare.

Undervisningsformerna är varierade med stora inslag av seminarier – men även problembaserat lärande. Examinationsformerna är varierande och det finns nu en tendens till övergång till fler skriftliga salstentamina och fler skriftliga inlämningsuppgifter. Det är bedömargruppens intryck att muntlig grupp-

examination inte fungerar tillfredsställande då det framkom vid intervjuerna att dessa inte alltid har individuell bedömning.

Examensarbetet introduceras tidigt i utbildningen, men det är först under den tredje och sista terminen i det allmänna utbildningsområdet, som studenterna börjar arbeta med examensarbetet. I den första AOU-terminen har man en metodkurs som förberedelse inför examensarbetet. Studenterna uppmannas ofta att genomföra examensarbetet tillsammans med annan student. De upprättade individuella tidsplanerna för examensarbetet är goda pådrivare för att studenterna ska hålla takten i arbetet. Även om det uppmuntras är det inte generellt så att examensarbetet baseras på erfarenheter från den verksamhetsförlagda utbildningen eller utgör ett led i den lokala skolutvecklingen. Handedarna är inte alltid disputerade, men examinatorerna är enligt uppgift alltid det.

För att bättre säkerställa kvaliteten på exempelvis examensarbetena har man inrättat s.k. handledarkollegier. Dessutom har en docent i statsvetenskap blivit utsedd som huvudexaminator. Partnerskolorna/kommunerna arbetar på att ta fram ”ett smörgåsbord” av relevanta uppslag för studenternas examensarbeten vilket också är positivt.

Utbildningsledningen bör utreda hur distansstudenterna kan bli mer engagerade i lärarutbildningens representativa organ.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Sedan den förra utvärderingen har högskolan omarbetat hela det allmänna utbildningsområdet (AUO) för att erhålla en tydligare struktur. Det innehåller nu även tvärvetenskapliga ämnesområden med relevans för lärarrollen. Detta menar bedömaregruppen är lovt. Däremot har bedömaregruppen vissa invändningar på kursupplägget i AUO 1. Utifrån kursplanernas innehåll och litteraturlista menar bedömaregruppen att den bör ändras så att innehållet förstärker yrkesrelevansen.

Bedömaregruppen noterar att matematikundervisningen är organiserad på ett svårförståeligt sätt för studenterna inom det allmänna utbildningsområdet. Undervisningen är splittrad och i vissa avseende osammanhängande. Motsvarade splittring noteras inte för ämnesområdet svenska.

Den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) har genomgått avsevärda förändringar sedan den tidigare utvärderingen. Nu finns partnerkommuner och avtal. Man har ett väl fungerande nätverk (RUN) där lärarutbildningens lärare möter fältets lärare för både praktiska frågor, men även numera för mera djupgående innehållsfrågor. Många av fältets handledande lärare har genomgått handledarutbildning. Man har även funnit rutiner för hur bedömningen av studenternas verksamhetsförlagda utbildning ska gå till. De sammanhängande VFU-perioderna ger en eftersträvd kontinuitet. Studenterna har samma VFU-placering under hela sin utbildningstid, men kan – efter motiverat önskemål – besöka en annan skola.

Partnerområdesföreträdarna anser att VFU-skolorna numera i stor utsträckning äger VFU:n. Det är verksamhetens innehåll, som avgör vad studenterna gör under sin VFU, samtidigt som man på ett pragmatiskt sätt bereder möjlighet för att tillgodose studenternas behov. Examinationen sker på universitetet. För att göra tydligare och säkrare bedömningar av studenternas VFU används ett nyframtaget bedömningsunderlag.

Svenska och matematik

Svenskämnet har en stark ställning vid Mittuniversitetet och de genomförda förändringarna i kursplanerna i tidig läs- och skrivutveckling förstärker detta intryck. Ämnesdidaktiken i svenska är väl utvecklad och det finns en hög kompetens bland lärarna.

Matematikundervisningen för grundskolans tidigare år fungerar tillfredsställande. Bedömargruppen har noterat att kursplaner och litteraturlistor är på en godkänd nivå, men att matematikstudierna börjar på en alltför elementär gymnasial nivå (matematik A från gymnasiet). Detta förhållande bedöms som inte godtagbart.

Matematik för grundskolans senare år har stora problem med att rekrytera studenter. I dagsläget är det endast en handfull studenter som läser denna inriktning. Detta medför att det är mycket samläsning med bland annat ingenjörsutbildningarna. Om universitetet inte lyckats få fler studenter så bör antagningen, enligt bedömargruppen, upphöra. Annars riskeras den kritiska och kreativa miljön för studenterna bli alltför begränsad.

Rekommendationer

- Öka andelen disputerade lärare till acceptabla nivåer, främst inom det allmänna utbildningsområdet.
- Öka lärarnas möjlighet till forskning och kompetensutveckling.
- Vidareutveckla struktur och innehåll i AUO 1 med relevans för lärarrollen.
- Förändra examinationsformerna så att studenterna blir individuellt bedömda i samtliga kurser.
- Säkerställ godtagbara förkunskaper i matematik.
- Utred om inriktningen och specialiseringen matematik för grundskolans senare år samt gymnasiet även fortsättningsvis bör erbjudas
- Säkerställ studentinflytandet för distansstudenterna.

Mälardalens högskola

Helårsstudenter 2006: 1 091

Helårsprestationer 2006: 927

Antal examensarbeten 2006: 122

Totalt antal undervisande lärare 2006: 138

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 52,5. Av dessa är 17,1 disputerade (33 %), 5,0 inom det allmänna utbildningsområdet och 12,1 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Läroutbildningen bedrivs vid fem av högskolans totalt nio institutioner. Kansliet för läroutbildning (KLU) är en självständig enhet direkt underställd rektor med ansvar för samordning inom programmet. Kansliet har samtidigt en beredande funktion i den utbildningsvetenskapliga nämnden (särskilt organ) när det gäller grundutbildningsfrågor. Vid högskolan finns sammanlagt tre sådana nämnder vars ordförande ingår i rektors ledningsgrupp.

Läroutbildningen är under uppbyggnad. År 2006 omfattade den ca 1 100 helårsstudenter, och fullt utbyggd år 2008 beräknas antalet helårsstudenter öka med ytterligare ca 200. Utbildningen tillhör de medelstora nationellt sett. Högskolan erhöLL rätt att utfärda gymnasieläroexamen samt grundskoleexamen för åk 4–9 år 1998 enligt dåvarande examensordning. Från och med höstterminen 2003 erbjuder man även utbildningar avsedda för verksamhet i förskola, förskoleklass, fritidshem och grundskolans tidigare år. Totalt erbjuds 18 inriktningar.

Det övergripande lokala målet är att förse regionen med lärare som har en reflekterande och i vetenskaplig mening kritisk hållning till sin yrkesutövning. Hållbar utveckling i ett pedagogiskt perspektiv, naturvetenskap och teknik utgör profilområden.

Det är inte möjligt för en student som tar ut en läroexamen att samtidigt, utan komplettering, ta ut en kandidat- eller magisterexamen. Inom didaktikakademien, ett samarbete med Örebro universitet, planeras en masterexamen inom huvudområdet didaktik.

Sedan den förra utvärderingen har adjunkterna getts möjlighet till kompetensutveckling. Så gott som alla har nu magisterexamen och flera bedriver forskarutbildning. Elva professorer och docenter medverkar inom det allmänna utbildningsområdet i en omfattning av 1,25 heltidsekvivalenter, och inom inriktningar och specialiseringar med motsvarande 1,73.

Mälardalens högskola har rätt att examinera forskarstuderande inom området naturvetenskap och teknik. För tillfället bedriver 14 doktorander studier inom det utbildningsvetenskapliga området. Av dessa är fem inskrivna vid Mälardalens högskola varav två är aktiva inom forskarskolan i didaktik och tre inom forskarskolan med inriktning mot naturvetenskapernas och teknikkens didaktik. Medel för forskning och forskarutbildning som tilldelades det

utbildningsvetenskapliga området år 2007 uppgick till 1,8 miljoner kronor, motsvarande 3,5 procent av lärosätets totala forskningsresurser, vilket innebar en ökning med 1,5 procent sedan utvärderingen år 2004.

Bedömning

Självvärderingen är väl genomförd och förankrad. Den egna analysen av styrkor och svagheter tyder på god självinsikt. Åtgärderna vidtagna med anledning av de allmänna och de för lärosätet specifika rekommendationerna från den förra utvärderingen redovisas på ett tydligt sätt. Ledning och styrningsorganisation är ändamålsenlig och den utbildningsvetenskapliga nämndens ställning och befogenheter är väldefinierade.

De lokala profilerna hållbar utveckling liksom naturvetenskap och teknik är ett naturligt val just vid Mälardalens högskola. Områdets värderingar och förhållningssätt i ett demokratiskt mångkulturellt samhälle skulle vinna på att kvalitetsaspekterna jämställdhet, genus och mångfald blev mer explicit framskrivna.

Höjning av lärarkompetensen inom det allmänna utbildningsområdet (AUO) har en stor betydelse för säkring av forskningsbaserad utbildning i allmänhet och för examensarbetena i synnerhet. Den vetenskapliga progressionen säkras genom en anvisad studiegång och tydliga behörighetskrav inför fortsatta studier. Den obligatoriska TVÄR-kursen är ett nytt intressant inslag som ger alla studenter insyn i de olika ämnesområdena och fungerar som stöd vid val av inriktning.

Undervisnings- och examinationsformer är varierade. Det har lagts ner mycket arbete på att konkretisera och höja kravnivån. Eftersom en hel del av undervisningen bedrivs i många grupper och av många lärare parallellt är det viktigt att examinationskraven av studenterna uppfattas som lika, något man har kommit långt med.

När det gäller den ämnesdidaktiska kompetensen finns här en långsiktig plan genom den nyligen beslutade etableringen av forskningsämnet didaktik. Detta är lovvärt men en annan möjlig strategi vore att satsa på flera specifika områden inom ämnesdidaktik så som det redan görs.

De flesta examensarbeten skrivs inom ämnet pedagogik och institutionen har därför anställt flera lektorer, med en relativt låg tjänsteomfattning, just för handledning. Som en kortsiktig åtgärd är det positivt. På sikt är deras medverkan i institutionens arbete inklusive coaching av odisputerade lärare alltför liten. Kvalitetssäkring av examensarbeten genom projektet Penta Plus (tillsammans med Karlstads universitet, Örebro universitet, Högskolan Dalarna och Högskolan i Gävle) då de olika examinatorerna tillsammans fastställde bedömningskriterierna är vällovlig. Att respektive handledare vid olika institutioner inom högskolan har bildat ett handledarkollegium och att studenterna i stor utsträckning skriver enskilt förstärker bedömargruppens positiva intryck.

Kursvärderingssystemet tycks fungera väl och studenterna verkar kunna framföra kritik i en öppen och frispråkig atmosfär. Programmet har i sin helhet utvärderats flera gånger. Uppföljning av utexaminerade studenter liksom av dem som avbrutit sina studier är föredömlig. Uppföljningen av avbrott bland dem som endast saknar examensarbetet har dessutom följts av en inbjudan att avsluta det.

Samarbetet med kommunerna, partnerskolorna och de regionala utvecklingscentrumen är välutvecklat. Relationerna mellan högskolan och särskilt Eskilstuna kommun är exemplariska.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Efter den senaste översynen har det allmänna utbildningsområdet (AUO) ett relevant och balanserat innehåll. Utbildningens fem progressionslinjer inom AUO återfinns tyvärr inte inom inriktningarna. Alla studenter får ta del i de centrala kunskapsområdena läs-, skriv- och matematikutveckling. Sedan den förra utvärderingen har kravnivåerna höjts, och en ny kurs i vetenskaplig metod utgör en bra förberedelse inför examensarbetet. Den s.k. lärportföljen som ska följa studenten under hela utbildningen är en god idé som behöver utvecklas ytterligare och förankras inom organisationen och bland studenterna.

Bedömargruppen har fått ett positivt intryck när det gäller utveckling inom den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU). Samarbetet mellan högskolan och kommunernas medverkande skolor och samordnare är väl utvecklat. Fältet upplever samarbetet som gott med reella möjligheter att påverka innehållet. Relationen har vid platsbesöket beskrivits som jämbördigt. Förankringen i kommunerna är stark och gynnsam för alla inblandade. Fadderansvaret som partnerskolorna har genom VFU-avtal är värdefullt för studenterna. Studentboken för VFU, i vilken de progressiva bedömningskriterierna framskrivits och där trepartsamtalen dokumenteras, framstår som ett mycket seriöst försök att systematisera och konkretisera kravnivåerna inom den verksamhetsförlagda utbildningen.

Svenska och matematik

Ett flertal disputerade lärare som också har lång yrkespraktik är verksamma inom ämnet svenska. Kompetens att undervisa de blivande lärarna i läs- och skrivutveckling finns när det gäller samtliga verksamhetsområden. Ämnesdidaktiken är antingen integrerad i de ämnesteoretiska kurserna eller ingår som ett självständigt moment inom den verksamhetsförlagda utbildningen. De integrerade ämnesteoretiska kurserna innehåller en för lärarprofessionen relevant litteratur. Integreringen mellan svenska språket och litteraturvetenskap kan dock utvecklas ytterligare. Det är positivt att stor vikt läggs vid studenternas muntliga och skriftliga språkanvändning.

Matematikutbildningen har en väl genomtänkt uppläggning. Det finns två inriktningar, en mot förskolan och grundskolans tidigare år, en mot grundsko-

lans senare år och gymnasiet. För blivande förskollärare och lärare i grundskolans tidigare år som inte läser inriktningen finns en obligatorisk 10-poängskurs om matematikutveckling. Inom det tvärvetenskapliga blocket i det allmänna utbildningsområdet ges en obligatorisk kurs i matematik som tycks ha väckt flera studenters intresse för att välja en inriktning eller specialisering med matematik, vilket är mycket positivt. Det är glädjande att relativt många examensarbeten har skrivits inom detta område. Matematikkurserna har en genomtänkt uppläggning men kurslitteraturen bedöms vara alltför grund. Integrationen mellan matematik och matematikdidaktik behöver utvecklas och didaktikinnehållet förstärkas inom vissa delkurser. Samläsning för studenter med inriktning mot olika verksamhetsområden inom inriktningsstudierna skapar problem. De stora åldersspannen för de båda inriktningarna innebär att fokus läggs på de yngre eleverna i båda inriktningarna och att det därför brister i förberedelserna både ämnesmässigt och i didaktik för vissa åldersgrupper i skolan. En stödkurs i matematik ges med gott resultat för att kompensera bristande förkunskaper och bör kunna anordnas även efter att de särskilt avsatta medlen försvinner.

Rekommendationer

- Utveckla samarbetet med Örebro universitet och arbeta fram en arbetsfördelning mellan lärosätena när det gäller utbud av inriktningar.
- Integrera ämnesdidaktik tydligare i utbildningen och utveckla forskning inom detta område.
- Stärk integreringen mellan svenska språket och litteraturvetenskapen.
- Utveckla innehållet av matematik och matematikdidaktik samt se över kurslitteraturen i inriktningarna, speciellt med tanke på skolår 3–6 och gymnasiet.

Södertörns högskola

Helårsstudenter 2006: 583

Helårsprestationer 2006: 484

Antal examensarbeten 2006: 52

Totalt antal undervisande lärare 2006: 159

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 12,3. Av dessa är 4,9 disputerade (40 %), 2,4 inom det allmänna utbildningsområdet och 2,5 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning och utbildningsvetenskap (UFN-lu) har det övergripande ansvaret för lärarutbildningen. Den är en av tre nämnder som alla är direkt underställda rektor. Till nämndens uppgifter hör bland annat att fastställa utbildnings- och kursplaner, att ge organisatoriska förutsättningar för lärarutbildningen, att besluta om de ekonomiska ramarna och att utse program- och inriktningsansvariga. Det operativa ansvaret har programstyrelsen för lärarutbildning, vilket bland annat innebär att fastställa behovet av lärarresurser och att utse kursansvariga och examinatorer. Det administrativa ansvaret ligger på programsekretariatet för lärarutbildning. Från att tidigare ha varit utspridd lokalmässigt så är nu lärarutbildningen samlokaliserad med högskolans övriga verksamheter i Flemingsberg.

Lärarutbildningen startade så sent som 2002 och idag har högskolan ca 600 helårsstudenter inom den. Det innebär att Södertörns högskola tillhör gruppen lärosäten med relativt liten lärarutbildning nationellt sett. Utbildningen har 16 inriktningar fördelade på tre olika studiegångar: lärarutbildning med interkulturell profil inriktad mot grundskolans senare år och gymnasieskolan, lärarutbildning med interkulturell profil inriktad mot förskola, förskoleklass och grundskolans tidigare år samt lärarutbildning med interkulturell profil inriktad mot fritidshem. De två sistnämnda inriktningarna startade hösten 2006 respektive hösten 2007.

Det är inte möjligt för en student som tar ut en lärarexamen att samtidigt, utan komplettering, ta ut en kandidat- eller en magisterexamen inom ett utbildningsvetenskapligt ämne.

Lärarna har ingen avtalsenlig avsatt tid för forskning/kompetens-utveckling. UFN-lu avsätter nu ca en miljon kronor från vilka lärarna kan söka medel för sin forskning. Den totala lärarkåren består av 159 personer av vilka ca 40 procent är arvoderade externa, yrkesverksamma lärare. Många lärare arbetar mindre än 10 procent av sin tid inom lärarutbildningen. 19 professorer och docenter undervisar i lärarprogrammet motsvarande 1,1 heltidsekvivalenter varav 0,5 inom det allmänna utbildningsområdet och 0,6 inom inriktningarna/specialiseringarna.

Lärosätet har ingen examensrätt för forskarutbildning inom utbildningsvetenskap.

Resurser för forskning och forskarutbildning som disponerades av den utbildningsvetenskapliga fakulteten år 2007 uppgick till 1 miljon kronor motsvarande 4 procent av lärosätets totala forskningsresurser. 2004 hade det utbildningsvetenskapliga området inga egna forskningsresurser.

Bedömning

Självvärderingen är väl utförd och beskriven. Arbetet har utförts av en väl sammansatt arbetsgrupp och förankringen av resultatet har till synes gjorts tillfredsställande. Det som dock är anmärkningsvärt är att flera av de grupper som bedömargruppen mötte vid platsbesöket inte hade sett eller ens hört talas om självvärderingen.

Högskolan har genomfört ett omfattande utvecklingsarbete sedan den förra utvärderingen vilket medfört förbättringar på flera områden, och den gjorda samlokaliseringen har varit positiv. Lärosätet har skapat en genomtänkt lednings- och beredningsorganisation med ett samlat ansvar för hela lärarutbildningen. Det finns dock en farhåga med en ren beställarorganisation, och det är att identitet, kontinuitet och progression kan vara svåra att upprätthålla.

Lärosätet har en tydlig interkulturell profil och det interkulturella perspektivet är närvarande under hela utbildningen. Lärosätet betonar ytterligare en profil, och det är ämnesövergripande studier och ämnesdidaktik. Bedömargruppen anser att det utvecklingsarbete som pågår inom det senare profilmrådet ännu inte har hittat sina former.

Läro-utbildningen har många lärare men ett relativt litet antal heltidsekvivalenter och många är arvoderade externa, yrkesverksamma lärare. Detta sammantaget försvårar möjligheterna att säkerställa kontinuitet, progression etc. i utbildningen, och bedömargruppen anser att lärosätet bör öka antalet lärare som har sitt huvudsakliga arbete förlagt till läro-utbildningen.

Forskningsanslagen till läro-utbildningen är relativt små och det är negativt att det knappast finns något utrymme för lärarnas forskning och kompetensutveckling.

Examensarbetet genomförs i sista delen av det allmänna utbildningsområdet eller inom en fördjupande specialisering, och skrivs till övervägande del enskilt. Bedömningsgrunderna är tydliga och bedömningsprocessen görs i tre steg, där den slutgiltiga bedömningen alltid görs av en utsedd disputerad examinator.

Läro-utbildningen har ett relativt bra system för olika typer av kvalitetsarbete, bl.a. genom utvärderingar på program- och kursnivå. I det senare momentet, utvärdering på kursnivå, har dock rutinerna ändrats, till synes mest av ekonomiska skäl. Bedömargruppen anser att det är viktigt att behålla en hög nivå, inte minst för att säkerställa studenternas möjligheter till relevanta kursförbättringar.

2006 startade ett regionalt samverkansorgan för skolutvecklingsfrågor där bland andra utbildningsledare från åtta kommuner i regionen deltar. Högskolan bedriver även samarbete med ett antal andra lärosäten nationellt och inter-

nationellt, så sammantaget konstaterar bedömaregruppen att det finns goda förutsättningar för vidare utveckling.

Vad gäller internationalisering så är den på detta lärosäte, med en så uttalad interkulturell profil, påtagligt närvarande inom vissa områden. Samtidigt är den av relativt liten omfattning när det till exempel gäller antalet utbytesstudenter.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Den första terminen inom det allmänna utbildningsområdet (AUO) är identisk för samtliga studiegångar, därefter varierar innehållet beroende på inriktning. Innehåll, upplägg och progression är tillfredsställande. Kravnivåerna inom den första delen av AUO har skärpts, men bedömaregruppen tycker att kravnivåerna måste tydliggöras.

Organisationen för den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) har förbättrats, bl.a. har en funktion som VFU-samordnare skapats, men det finns fortfarande brister. Det gäller främst samverkan mellan högskolans lärare och de lokala lärarutbildarna vad gäller det faktiska innehållet i och upplägget av VFU:n. Ingen speciell handledarutbildning arrangeras för de lokala lärarutbildarna och handbok för VFU:n saknas. Det är stora skillnader mellan hur väl samverkan fungerar med olika kommuner, och det är svårt för vissa studentgrupper, främst för dem som är inriktade mot gymnasieskolan, att få relevanta placeringar.

Svenska och matematik

De grundläggande läs- och skrivfärdigheterna har haft för litet utrymme. Bedömaregruppen konstaterar vidare att det inom svenskämnet verkar finnas ett bristande sammanhang mellan kursers mål, progression och kontinuitet. Lärosätets nya utbildnings- och kursplaner för till exempel inriktningen språk och litteratur som är under planering och till viss del nyligen även genomförd kommer förhoppningsvis att ge mer sammanhållna studier.

Den frivilliga skrifvarverkstaden, den s.k. strimman, som har funnits för att förbättra studenternas skrivfärdigheter är ett bra initiativ som borde fortsätta.

Högskolan har ingen undervisning i matematik eller matematikdidaktik och har inte följt Högskoleverkets tidigare rekommendationer om undervisning i grundläggande matematikutveckling. Med hänvisning till att utbildningen mot tidigare skolår inleddes höstterminen 2006 är det oacceptabelt att det fortfarande saknas lärare och detaljplanering av undervisningen i matematik.

Rekommendationer

- Ge lärarna reella möjligheter till forskning och kompetensutveckling.
- Öka antalet lärare som har sin huvudsakliga arbetstid inom lärarutbildningen.

- Rekrytera snarast lärare, planera och inför utbildning i matematik i enlighet med examensordningens föreskrifter.
- Förbättra integreringen och progressionen i kurserna i svenska.
- Tydliggör kravnivåerna i alla kurser.
- Förbättra organisationen för den verksamhetsförlagda utbildningen och samarbetet med partnerskolorna och säkerställ att alla studenter får relevanta VFU-placeringar.
- Erbjud handledarutbildning för de lokala lärarutbildarna.

Umeå universitet

Helårsstudenter 2006: 1 771

Helårsprestationer 2006: 1 614

Antal examensarbeten 2006: 306

Totalt antal undervisande lärare 2006: 320

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 84,5. Av dessa är 25,3 disputerade (30 %), 8,3 inom det allmänna utbildningsområdet och 17,0 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Fakultetsnämnden för lärarutbildning har ansvar för grund- och påbyggnadsutbildning för lärare, specialpedagoger och studie- och yrkesvägledare, för fristående kurser med koppling till lärarutbildningen samt för forskning och forskarutbildning med inriktning mot lärarutbildning och pedagogisk yrkesverksamhet. Den beslutar i frågor som rör lärarutbildningens organisation, ekonomi, innehåll och genomförande samt den därtill knutna forskningen och forskarutbildningen. Två beredande kommittéer, en för grundutbildning och en för forskning och forskarutbildning, samt ett kansli ger nämnden administrativt stöd och bistår universitetets ledning i frågor inom nämndens ansvarsområde. Nämnden fördelar uppdrag till de fem institutioner som finns inom lärarfakulteten samt till de tjugofem institutioner som medverkar i lärarutbildningen men tillhör andra fakulteter.

Med närmare 1 800 helårsstudenter tillhör lärarutbildningen de stora nationellt sett. Inom programmet utbildas studenter mot skolans samtliga verksamhetsområden. Totalt erbjuds 27 inriktningar inklusive textilslöjd, trä- och metallslöjd och hem- och konsumentkunskap. Utlandsstudier, IKT och fältstudier uppges vara lärarutbildningens lokala profil. Utbildning bedrivs i Umeå, Lycksele, Strömsund, Skellefteå och Örnsköldsvik.

Det är inte möjligt för en student som tar ut en lärarexamen att samtidigt, utan komplettering, ta ut en kandidat- eller magisterexamen inom ett utbildningsvetenskapligt ämne.

Totalt deltar 33 professorer och docenter i undervisningen, motsvarande 2,9 heltidsekvivalenter varav 0,8 inom det allmänna utbildningsområdet och 2,1 inom inriktningarna/specialiseringarna.

Universitetsstyrelsen har tilldelat fakultetsnämnden för lärarutbildning ett kombinerat postdoktors-/forskarassistentprogram med sammanlagt nio sex-åriga forskningsutrymmen under tre år med första utlysning år 2007. Forskarutbildning med utbildningsvetenskaplig inriktning bedrivs av 69 doktorander varav 58 inom pedagogiskt arbete, 3 inom pedagogik och 8 inom ämnesdidaktik. Därtill tillkommer 15 doktorander vid institutionen för pedagogik inom den samhällsvetenskapliga fakulteten och ett mindre antal forskarstuderande i ämnesdidaktik vid en annan fakultet. År 2007 tilldelades forskning och forskarutbildning vid fakultetsnämnden för lärarutbildning 29,7 miljoner kronor,

motsvarande 4 procent av universitetets totala forskningsresurser, vilket innebär en ökning med 0,5 procent sedan utvärderingen år 2004.

Bedömning

Självvärderingen, med många hänvisningar till bilagorna som bygger på sammanfattning av alla deltagande institutionernas självvärderingar, är något svåröverskådlig. Den verkar vara väl förankrad inom lärosätet men skulle ha vunnit på att de kommunala VFU-handledarna hade involverats i processen. Analysen av styrkor och svagheter tyder dock på en god självinsikt.

Åtgärderna vidtagna efter den förra utvärderingen redovisas tydligt. Valfriheten är fortfarande ganska stor för blivande lärare i verksamheten med inriktning mot de senare åldrarna. Dessa studenter efterlyser förutsättningar för rationella studieval och navigationshjälp i det breda utbudet av inriktningar. För blivande lärare i förskola, fritidshem och grundskolans tidiga år finns däremot från och med hösten 2007 en betydligt mer bunden studiegång, vilket är positivt.

För att säkerställa att samtliga studenter garanteras verksamhetsförlagd utbildning enligt examensordningen har en översyn av kursplaner genomförts samtidigt med en översyn av kurserna inom det allmänna utbildningsområdet i syfte att åstadkomma en tydligare progression. Även kursplanerna för kunskapsområden svenska och matematik har setts över. Med tanke på att universitetet i sitt yttrande till Högskoleverket uppgav att nya kursplaner ska gälla från och med hösten 2006 är det anmärkningsvärt att detta arbete blev ett helt år försenat. Handlingskraften och tempot i utvecklingsarbetet behöver förbättras.

Sedan 2004 har antalet disputerade lärare, mätt i heltidsekvivalenter, dessvärre minskat. Fakultetsnämnden införde anställningsstopp för adjunkter 2005. Målet är att samtliga handledare fr.o.m. 2009 ska ha minst licentiatexamen. Det är ett steg i rätt riktning för att åstadkomma en förändring när det gäller lärarkompetensen på sikt.

Examensarbetet genomförs i regel sist i utbildningen. Det finns sammanlagt 25 intresseområden att välja bland vid de medverkande institutioner som kan erbjuda handledning. Examinationskollegiet, i vilket alla disputerade lärare ingår, har utarbetat riktlinjer för examensarbetet. Bedömargruppen är inte övertygad om att processen och bedömningen är transparent.

Under de senaste två åren har ett antal utredningar och utvärderingar genomförts vid utbildningsvetenskapliga fakulteten, både på eget initiativ och på begäran av universitetets ledning. Det handlar om utvärdering av forskning och forskarutbildning, av den verksamhetsförlagda utbildningen liksom av det regionala utvecklingscentrumet och av lärarutbildningen för verksamhet inom förskola och grundskolans tidiga år. En kollegial granskning av examensarbeten har genomförts tillsammans med Luleå tekniska universitet (LTU) och en undersökning om hur mycket tid lärarstudenterna ägnar åt sina studier. För

tillfället pågår ett forskningsprojekt kring mobilitet och anställningsbarhet när det gäller utexaminerade från lärarprogrammet.

Nationellt sker samverkan kring pedagogisk utveckling med Luleå tekniska universitet och Mittuniversitetet samt kring lärarutbildning och utbildningsvetenskaplig forskning med Karlstads och Linköpings universitet. Under många år ledde Umeå ett EU-finansierat nätverk, Thematic Network for Teacher Education in Europe, och år 2007 har fakulteten tagit initiativ till att etablera ett nytt nätverk, Teacher Education Policy in Europe.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Det allmänna utbildningsområdet (AUO) inleds med en gemensam terminskurs under det första året. Enligt den gamla kursplanen fanns stora variationer när det gäller både kravnivåerna och ämnesdjup. Lärarlag samarbetade visserligen, men det faktum att många olika institutioner gjorde varsin del gav ett spretigt intryck. De kursansvariga som bedömargruppen mötte framhöll att den nya uppläggningsen håller högre kvalitet med en uttalad progression. Undervisning och lärande har betonats starkare. Genom en tydligare målbeskrivning har även betygsättningens och bedömningens betydelse lyfts fram. I samtalet under platsbesöket har det dock inte framkommit hur man i den nya uppläggningsen ska undvika en fragmentering och säkra progressionen. Med hänvisning till den starka kritik som framfördes när det gäller den tidigare utformningen är det mycket angeläget att det nya kursinnehållet utvärderas snarast.

Området läs-, skriv- och matematikinläring är under uppbyggnad av en nyanställd professor, vilket är positivt. Inom 140-poängsutbildningen läser alla studenter den inledande kursen läs-, skriv-, tal- och matematisk utveckling, som antligen är obligatorisk från och med hösten 2007, samt ytterligare en obligatorisk kurs om 15 poäng, inklusive 5 poäng VFU, för lärare som ska undervisa inom grundskolans tidigare år. För alla studenter finns dessutom kursen kommunikation i didaktisk praktik, där studenterna får inblick i betydelsen av ett vidgat språk i pedagogisk praktik.

Med tanke på den vikt som den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) i lärarutbildningen har och hur viktig studenterna anser att den är, finner bedömargruppen det anmärkningsvärt att den ägnas så litet utrymme i självvärderingen. Huvudprincipen för VFU-placering är att studenterna är inom samma partnerområde under hela utbildningen för att få en djup förankring i sitt område och kontinuitet på arbetsplatsen. Studenterna kan påverka placeringen men vissa får finna sig i långa resor. De olika geografiska avstånden leder också till att kontakten mellan universitetet och partnerskolan varierar. Universitetet och partnerskolorna saknar gemensamma rutiner för samarbetet. De lokala lärarna och samordnarna anser att det inte finns något egentligt samarbete utan det är universitetet som "äger" VFU. Bedömargruppen saknar samstämmighet mellan de tre berörda parterna i ansvarsfrågan. Studenterna, de lokala lärarna och kursansvariga tycks här ha olika uppfattningar.

Bedömningen av studenterna görs av högskolans lärare, och grunderna för bedömningen är inte helt transparenta. Bedömargruppens uppfattning är att studenterna inte känner till kriterierna, tolkningen av dessa och hur olika komponenter viktas.

Svenska och matematik

Det är bedömargruppens uppfattning att A-kursen i svenska inklusive VFU fungerar bra. B-kursen, som består av fyra delkurser, i vilka man försöker integrera litteratur, språk och didaktik är splittrad. Under 2008 avser man erbjuda ämnet kultur och medievvetenskaper inom ramen för vilket studenterna kan få kunskap om bland annat svenska som andraspråk, vilket är lovvärt.

Kurslitteraturen för kurserna i svenska är relevant. Ämnesdidaktiska inslag som att läsa och värdera bilderböcker och annan barn- och ungdomslitteratur, ”berättande” som pedagogisk metod samt tal- och samtalsundervisning skapar dessutom goda förutsättningar för studenterna att undervisa i och med litteratur.

De reviderade kurserna i matematik/matematikdidaktik har inte tagits i bruk ännu varför föreliggande bedömning gäller de kursplaner som nu används. Ur kursplanerna och självvärderingen är det svårt att få en klar bild av obligatorisk matematikutbildning för förskola, förskoleklass, grundskolans tidigare år och fritidshem. Kursernas namn i kursplanerna överensstämmer inte med dem i självvärderingen. Kursen läs-, skriv-, tal-, och matematikutveckling, 10 poäng, varav matematikens andel är 3 poäng, är tydligen den enda obligatoriska kursen inom 140-poängsutbildningen. Kursplanen visar varken på ett matematiskt innehåll eller matematiska kompetenser. Studenterna har möjlighet att välja valfria specialiseringskurser om 10 poäng: lärande och undervisning i matematik för de tidiga skolåren samt matematik och lärande. Den första kursen har ett tydligt matematikdidaktiskt innehåll men en svag ämnesfokusering. Den andra kursen, matematik och lärande, i kursplanen benämnd matematik/ matematikdidaktik, visar på en integrering av matematik/matematikdidaktik, som är relevant och varierat med tanke på utbildningen.

De studenter som väljer inriktningen matematik och lärande väljer verksamhetsområde genom att välja ett av två spår: antingen matematik och lärande för tidiga år, eller ett annat spår med ingången matematik för senare år och gymnasium. Omfattningen av matematikdidaktik för grundskolans senare år och gymnasiet bedöms vara alltför liten. Matematikdidaktik är ett av universitetets tolv starka forskningsområden. Forskargruppen i matematikdidaktik har tio forskare och fem doktorander. Forskningen är inriktad på prov och bedömning, textproblem och motivation samt lärande och svårigheter i matematik. Den matematikdidaktiska forskningen förefaller inte att ha satt några tydliga spår i grundutbildningen.

Rekommendationer

- Valfriheten inom programmet bör reduceras och rekommenderade studiegångar föreslås.
- Utveckla samarbetet med samtliga partnerområden med gemensam planering av den verksamhetsförlagda utbildningen.
- Utveckla tydliga bedömningskriterier för den verksamhetsförlagda utbildningen samt tydliggör ansvarsfördelningen mellan högskola och kommun.
- Öka inslagen om bedömning och betygsättning speciellt för blivande gymnasielärare.
- Förstärk integrationen mellan matematik och matematikdidaktik och synliggör den matematikdidaktiska forskningen inom grundutbildningen.

Uppsala universitet

Helårsstudenter 2006: 2 653

Helårsprestationer 2006: 2 310

Antal examensarbeten 2006: 271

Totalt antal undervisande lärare 2006: 378

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 126,3. Av dessa är 62,9 disputerade (50 %), 6,4 inom det allmänna utbildningsområdet och 56,5 inom inriktningar/specialiseringar

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Den utbildningsvetenskapliga fakulteten som inrättades 2001 har fullt ansvar för lärarutbildningen och fördelar uppdrag till totalt 22 institutioner vid universitetet. Omorganisationen 2006 innebar att en ny enhet, Pedagogikum, med ett ansvarsområde av relevans för lärarutbildning skapades. Två nya ämnesdisciplinära institutioner fick ansvar för många för lärarutbildningen centrala ämnesområden. Vid årsskiftet 2009/10 flyttar Pedagogikum till en ny byggnad. Där kommer man förutom de två ovan nämnda institutionerna även att samla andra av fakultetens verksamheter som bland annat hanterar kompetensutveckling och utveckling av interaktivt lärande. Även pedagogiska institutionen ska tillhöra Pedagogikum med mål att skapa en gemensam plattform för pedagogisk utveckling inom lärosätet och tydliggöra lärarutbildningen. Därutöver kommer institutionen för psykologi att flytta in i den nya byggnaden.

Utbildningens mål är att utnyttja det stora universitetets ämnesbredd och vetenskapliga kompetens för att erbjuda utbildningar med variation och flexibilitet som lägger grund för studenternas framtida yrkesinsats som lärare. Därmed är den lokala profilen att erbjuda utbildningsvägar som möjliggör successiva val och många kombinationsmöjligheter. Utbildningen erbjuds med inriktningar (totalt 28 stycken) mot skolans samtliga verksamhetsområden.

Med totalt drygt 2 600 helårsstudenter tillhör lärarutbildningen de stora nationellt sett. Studenter med lärarexamen för verksamhet inom grundskolans senare år och gymnasieskolan uppfyller de förkunskapskrav som gäller för forskarutbildningsämnena didaktik, utbildningssociologi och pedagogik. Övriga kan endast efter viss komplettering erhålla en kandidat- eller magisterexamen. 95 professorer och docenter deltar i utbildningen, motsvarande 0,55 heltidsekvivalenter inom det allmänna utbildningsområdet och 20,3 heltidsekvivalenter inom inriktningarna och specialiseringarna.

Det finns 75 doktorander registrerade vars avhandlingsarbete har en utbildningsvetenskaplig inriktning. Dessutom finns det 12 doktorander som forskar i för lärarutbildningen relevanta ämnesområden inom didaktik, utbildningssociologi, pedagogik och historia. År 2007 tilldelades det utbildningsvetenskapliga området för forskning och forskarutbildningen 8,3 miljoner kronor,

motsvarande 0,65 procent av universitetets totala forskningsresurser, vilket innebär en ökning med 62,5 procent sedan utvärderingen år 2004.

Bedömning

Självvärderingen baseras bland annat på underlag från samtliga berörda institutioner och enkäter till prefekter, studenter och alumner. Den är väl förankrad men skulle vinna på en djupare reflektion över eventuella svagheter.

Sedan den förra utvärderingen har universitetet genomfört ett medvetet utvecklingsarbete. En samordningsgrupp har sett över läraryrket med ambitionen att skapa en tydlig, vetenskaplig och yrkesmässig progression inom det allmänna utbildningsområdet och inom inriktningarna samt att samordna studierna med den verksamhetsförlagda utbildningen. Vidare har universitetet genomfört en översyn av examinationsformer. Resultatet av detta arbete är svårt att bedöma eftersom det reviderade läraryrket har tagits i bruk under höstterminen 2007. Handlingskraften och tempot i utvecklingsarbetet bör med fördel öka.

Bedömargruppen anser att lärarstudenterna får en utbildning med gott ämnesteoritiskt innehåll och med god vetenskaplig underbyggnad men med tunn ämnesdidaktisering.

Målet att samtliga handledare för examensarbeten ska vara disputerade är i och för sig lovvärt men realistiskt först på längre sikt med tanke på att det i dagsläget endast är hälften som är disputerade. Den så kallade paraplyorganisationen för att organisera handledning med en disputerad vetenskaplig ledare för varje "paraply," dvs. ämnesområde, är en intressant lösning på kort sikt. Man arbetar för att nå en professionsutbildning så att så många examensarbeten som möjligt genomförs i anslutning till VFU och blir ett led i ett skolutvecklingsarbete.

Enkäterna till studenter och alumner i samband med självvärdering visar på en positiv inställning i fråga om studentmedverkan. I självvärderingen nämns dessutom att ett antal utredningar och utvärderingar har genomförts sedan 2001, men resultaten redovisas tyvärr inte.

Ett regionalt pedagogiskt kunskapscentrum utgör ett intressant forum för pedagogiska diskussioner för kommuner, skolchefer, universitetets lärarutbildare och studenterna.

Internationalisering är här liksom på många andra lärarutbildningar alltför ringa utvecklad, men det är värt att notera att i samarbete med Sida kan studenterna genomföra fältstudier utomlands och att lärarutbildare har deltagit i kurser för att kompetensutvecklas när det gäller internationellt perspektiv i lärarutbildningen.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Fram till hösten 2007 kallades det allmänna utbildningsområdet "lärares arbete"; numera heter kurserna AUO I–III. I översynen av det allmänna utbildningsområdet har man utgått från fyra innehållsområden som är centrala för

läraryrket: förskolans och skolans samhällsuppdrag, lärande och kommunikation, ledarskap samt barns och ungdomars livsvillkor och förutsättningar. Tanken är att den vetenskapliga grunden ska löpa som en röd tråd både inom AUO och inom inriktningarna. Studenterna får redan från första terminen läsa och lära sig att skriva vetenskapliga texter och tränas i vetenskapliga metoder och kritiskt tänkande. Målsättningen är lovvärd men bedömargruppen är inte övertygad om att studenterna hinner utveckla den vetenskapliga kompetens som behövs för att genomföra examensarbetet inom dessa innehållsområden.

Många olika lärare medverkar inom AUO, vilket leder till att kravnivåerna inom de olika kurserna varierar även om lärarna samarbetar. Det är lätt att studenterna inte ser helheten utan något fragmentariskt som kännetecknas mer av kvantitet än kvalitet.

Den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) behandlas kortfattat i självvärderingen, och avsnittet skulle vinna på en djupare reflektion eftersom organisationen är spretig med VFU-ansvariga såväl centralt för AUO som på ämnesinstitutionerna för inriktningarna. Studenterna tillhör samma partnerområde under hela sin utbildning och viss förbättring har uppnåtts i fråga om att placera studenter på relevanta VFU-platser. Här liksom på vissa andra orter är det problem att hitta placeringar på gymnasieskolan.

Bedömargruppen är tveksam om man når kraven när det gäller omfattningen av den verksamhetsförlagda utbildningen. Inom svenska och matematik vistas studenterna åtta respektive sju veckor i en skola och resterande veckor ägnas åt didaktik på campus. Didaktik är naturligtvis viktigt och kan med fördel kopplas till studenternas erfarenheter från VFU men bör inte minska studenternas rätt till utbildning som är förlagd till skolverksamheten.

Man håller på att utveckla en samsyn för bedömningen av VFU. Ett bedömningsunderlag för kommunala lärarutbildare förefaller finnas även om blanketten inte är helt spridd och accepterad ännu. Det är viktigt att göra bedömningen transparent.

Svenska och matematik

Den obligatoriska kursen språk och matematik omfattar en termins studier för den som ska undervisa i förskola, förskoleklass och grundskolans tidiga år. Den innehåller tal- och skriftspråklig inläring samt litterär utveckling och lärande. Granskning av kursplaner och litteraturlistor visar på att bra och relevant ämnes- och ämnesdidaktisk litteratur ingår. Där finns också litteratur om två- och flerspråkighet liksom barn- och ungdomslitteratur.

Svenska är en populär inriktning med relativt många sökande. Utvecklingsarbete sedan den förra utvärderingen har främst gjorts inom institutionen för didaktik medan förändringarna vid de övriga berörda institutionerna lämnar mycket övrigt att önska. Allmänt kan sägas att kurslitteraturen är aktuell och solid. Det är positivt att det inom ämnet prioriteras både studentens egna och elevernas skrivande.

Kursutbudet i matematik är stort. Matematikdidaktiken, som är en viktig del av matematikstudierna, visar på stora variationer beroende på vilken inriktning man valt.

Kurserna inom inriktningarna svenska och matematik, för verksamhet i förskola och grundskolans tidigare år, är specifika lärarkurser där didaktiken är väl integrerad med ämnesstudierna, och kurserna har ett relevant innehåll för yrkesverksamheten. Utbildningen för de tidiga skolåren verkar vara väl didaktiserad medan de som läser för senare år inte får didaktik i tillräcklig omfattning.

Inom inriktningen matematik ligger fokus på ämnesstudier, och matematikdidaktiken ingår som separata kurser integrerad med VFU. Kurslitteratur för matematikdidaktik saknas i många kursplaner. Det matematikdidaktiska innehåll som är relevant för yrkesverksamheten mot grundskolans senare år och gymnasiet är oklart formulerat i kursplanerna. Under platsbesöket framkom även att det inte ges någon matematikdidaktik inom de högskoleförlagda matematikstudierna utan endast inom VFU-verksamheten. Konsekvensen blir att ansvaret för matematikdidaktiken överförs på VFU-handledaren och lärosätet ansvarar för ämnesutbildningen.

Lärarna påpekar att studenternas förkunskaper många gånger är bristfälliga. Några specifika stödåtgärder finns inte och lärarna anser att det inte är universitetets uppgift att ordna specifika stödkurser. Bedömargruppen undrar hur universitetet tar ansvar för studenternas svaga kunskaper i matematik.

Inom institutionen finns forskning inom matematikens historia och matematikens utveckling. Det finns ingen redovisad matematikdidaktisk forskning i samarbete med VFU-skolorna och ingen egen forskarutbildning inom matematikdidaktik.

Rekommendationer

- Utvärdera och utveckla progressionen inom de nya kurserna i det allmänna utbildningsområdet.
- Arbeta vidare med att utveckla den verksamhetsförlagda utbildningen så att studenterna får relevant praktik, handledning och bedömning.
- Utöka omfattningen av den verksamhetsförlagda utbildningen inom inriktningarna.
- Förstärk de ämnesdidaktiska momenten inom inriktningen matematik så att innehållet blir relevant för yrkesverksamheten för grundskolans senare år och gymnasiet.
- Utveckla den matematikdidaktiska forskningen så att den får en tydlig relevans för lärande i matematik.

Växjö universitet

Helårsstudenter 2006: 1 412

Helårsprestationer 2006: 1 327

Antal examensarbeten 2006: 346

Totalt antal undervisande lärare 2006: 229 varav 22 doktorander

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 57,5. Av dessa är 18,9 disputerade (33 %), 5,6 inom det allmänna utbildningsområdet och 13,3 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Lärarytbildningen sorterar under lärarytbildningsnämnden (LUN), som formellt jämställs med de övriga två fakultetsnämnderna, för humaniora och samhällsvetenskap samt för matematik, naturvetenskap och teknik. Nämnden planerar och organiserar lärarytbildningen, har ansvar för att forskningen med anknytning till skolan utvecklas och för samverkan med det omgivande samhället. Den satsar strategiska medel för fortbildning av lärare samt för åtgärder som ska främja internationalisering och IKT.

Regionalt utvecklingscentrum för utveckling av skola och lärarytbildning (RUC), drivs av lärarytbildningsnämnden och har ansvar för den verksamhetsförlagda utbildningen. Ett grundutbildningskollegium (GRUK) med representanter från inblandade institutioner bereder ärenden till lärarytbildningsnämnden, initierar egna utvärderingar, granskar och följer upp kursplaner samt har ansvar för att kvalitetssäkra examensarbetena.

Med ca 1 400 helårsstudenter tillhör programmet de medelstora lärarytbildningarna nationellt sett. Utbildningen erbjuds med ett 20-tal inriktningar för verksamhet från förskola till och med gymnasiet, både på campus och på distans. Enligt utbildningsplanen är den lokala profilen IKT och specialpedagogik. Totalt 27 professorer och docenter deltar i undervisningen motsvarande 0,6 heltidsekvivalenter inom det allmänna utbildningsområdet och 2,9 heltidsekvivalenter inom inriktningar/specialiseringar.

För lärarytstudenter med inriktning svenska för gymnasieskolan är det möjligt att också avlägga magisterexamen med didaktisk inriktning inom lärarytutbildningen. Gymnasielärare i övriga ämnen, som inte har magisterrättigheter, kan ta ut en kandidatexamen. Allmän behörighet för forskarytutbildning uppnår samtliga som utbildar sig till lärare för grundskolans senare år och gymnasiet.

Forskarutbildning med didaktisk inriktning, där ämnesinstitutionen ansvarar för ämnesdidaktiken, finns inom nio ämnen²⁴ och för närvarande finansieras elva av de sjutton antagna doktoranderna av LUN som också finansierar några doktorander antagna i pedagogik.

24. Forskarutbildningsämnen: nordiska språk, litteraturvetenskap, engelska, franska, tyska, historia, statsvetenskap sociologi samt pedagogik.

Medel för forskning och forskarutbildning som tilldelades det utbildningsvetenskapliga området år 2007 uppgick till 10 miljoner kronor motsvarande 6,5 procent av universitetets totala forskningsresurser, vilket innebar en ökning med 3,5 procent sedan utvärderingen år 2004.

Bedömning

Självvärderingen är överskådlig och väl förankrad hos universitetets lärare och studenter. Åtgärder vidtagna sedan förra utvärderingen redovisas tydligt. Ett ambitiöst arbete med att bland annat öka kopplingen mellan det allmänna utbildningsområdet (AUO) och inriktningarna har genomförts.

Läroarbetsnämnden har satsat på att öka andelen disputerade lärare. Detta har enligt ledningen resulterat inte minst i att andelen doktorander med didaktisk inriktning har ökat markant de senaste åren. Anställningsstopp för odisciplinerade lärare har införts, vilket tillsammans med ökningen av doktorander med inriktning av relevans för läroarbetsutbildningen är ett steg i rätt riktning.

Programmet erbjuder en bred utbildning med många inriktningar och specialiseringar. Samplanering och väl fungerande lärarlag utgör kärnan i AUO. Systemet med mentorer inom den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) fungerar väl. Enligt den så kallade Växjö-modellen ska ämnesinstitutionerna ta det ämnesdidaktiska ansvaret. Det är enligt bedömaregruppen ett djärvt men positivt grepp.

Det metodiska greppet från lärarnas sida när det gäller examensarbeten är genomtänkt.Handledningen sker gruppvis under ledning av en disputerad examinator. VFU-lärare anlitas som biträdande handledare och erbjuds för detta ändamål en särskild kurs. Examensarbetet kan genomföras inom AUO eller en inriktning och studenterna uppmanas att arbeta i par. Vissa arbetar i grupper om tre vilket bedöms ytterligare försvåra den individuella bedömningen.

Förutom de vanliga kursvärderingarna genomförs programutvärdering i anslutning till att utbildningen avslutas. Dessutom genomfördes alumnpåföljning hösten 2007 vilket är föredömligt.

Läroarbetsutbildningen deltar i projektet European Teacher Education for Primary Schools som är en del av programmet Erasmus – Curriculum Development. Studentutbytet kan här liksom på andra orter förbättras betydligt. Eftersom detta är ett prioriterat område inom universitetet satsar man också på internationalisering på hemmaplan i form av kurser på engelska där de svenska studenterna samläses med inresta utbytesstudenter. Dessutom erbjuds specialiseringen globala och interkulturella perspektiv på utbildning.

Universitetet ingår tillsammans med Blekinge tekniska högskola och Högskolan i Kalmar i nätverket Akademi sydost som har ett lovligt samarbete kring examensarbetenas kvalitet och dessutom diskuterar en gemensam läroarbetsutbildning i regionen. Akademiens läroarbetsutbildningar är även engagerade i IT-projektet Ung kommunikation som stöds av KK-stiftelsen.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Arbetet med att se över progressionen inom det allmänna utbildningsområdet (AUO) har påbörjats och kan med fördel vidareutvecklas. Ett ambitiöst arbete med att bland annat öka kopplingen mellan AUO och inriktningarna har genomförts. Det finns vetenskaplig kompetens inom AUO-området både när det gäller de små barnens läs- och skrivutveckling och när det gäller senare år och gymnasiet. AUO är organiserat i sex kurser om 10 poäng vardera, och redan under de första veckorna introduceras studenterna i skrivande. Fokus på studentens eget lärande och den vetenskapliga progressionen bör stärkas ytterligare. Examinationsformerna är mer varierande nu med tydligare krav på individuell förberedelse. Återkoppling på enskilda insatser verkar dock kunna förbättras särskilt när det gäller gruppexaminationen.

En ny policy för den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) har utarbetats med hjälp av fokusgrupper med representanter från alla inblandade. Från och med vårterminen 2006 organiseras VFU i partnerområden och studenten placeras i relevant område för minst halva utbildningstiden. Det administrativa webbsystemet har anpassats till den nya organisationen och tycks fungera väl för information och kommunikation mellan alla berörda.

Framförhållningen i universitetets planering är fortfarande otillräcklig i förhållande till skolornas krav på att kunna överblicka hela läsåret. Bearbetningen av erfarenheterna från VFU:n är otillräcklig. Samarbetet mellan VFU-lärarna och universitetslärarna kring bedömningen av VFU har påbörjats.

Svenska och matematik

I svenska finns en hög andel disputerade lärare och även lärare med didaktisk kompetens. Dessutom pågår internutbildning av adjunkter. Ämnesdidaktiken har stärkts genom inrättandet av forskarskolan i svenska med didaktisk inriktning. Miljön har även förstärkts med en professur i svenska med språksociologisk och didaktisk kompetens. Studenterna framhåller att de under utbildningen lärt sig skriva och läsa på många olika sätt och betonar att momenten som rör akademiskt språk samt retorik är särskilt värdefulla i den egna språkliga utvecklingen.

Kursen i läs-, skriv- och matematikinläring är obligatorisk för 140-poängsutbildningarna.

Alla studenter inom matematikinriktningarna läser en inledande kurs om 20 poäng tillsammans. Denna kurs bedöms ha sin tonvikt på de tidigare skolåren. De ämnesteoretiska matematikstudierna för lärare med inriktning mot gymnasiet är otillräckliga, delvis som en konsekvens av samläsningen.

Relativt många studenter skriver sina examensarbeten med matematikinriktning och många anknyter till universitetets forskningsprojekt inom matematikdidaktik. Den matematiskt didaktiska forskningsmiljön är stark, särskilt forskningen kring elever med särskild fallenhet för matematik. Examensarbetena handleds tillsammans av VFU-lärare, matematiker och/eller matematikdidaktiker för att optimera resultatet. Utbytet inom matematikkollegiet,

bland annat genom gemensamma seminarier, bidrar till ett väl sammanhållet arbetslag vilket är positivt för studenterna.

Rekommendationer

- Utveckla innehållet i den inledande kursen i matematikdidaktik och de ämne-teoretiska matematikstudierna så att den bättre svarar mot behoven för lärare i gymnasiet och grundskolans senare år.
- Utveckla återkopplingen på examinationer och bearbetningen av studenternas erfarenheter den verksamhetsförlagda utbildningen.
- Fortsätt arbetet med att utveckla tydliga bedömningskriterier för den verksamhetsförlagda utbildningen.

Örebro universitet

Helårsstudenter 2006: 1 378

Helårsprestationer 2006: 1 317

Antal examensarbeten 2006: 182

Totalt antal undervisande lärare 2006: 177

Lärare mätt i heltidsekvivalenter 2006: 45,4. Av dessa är 13,4 disputerade (30 %), 6,9 inom det allmänna utbildningsområdet och 6,5 inom inriktningar/specialiseringar.

Ämnesmässiga och organisatoriska förutsättningar

Läroutbildningen bedrivs vid sex institutioner. Den 1 januari 2007 konstituerades fakultetsnämnden för utbildningsvetenskap. Till denna finns tre råd knutna, ett didaktiskt professorsråd, ett regionalt samverkansråd och ett grundutbildningsråd. Professorsrådet består av samtliga professorer vilka forskar kring didaktiska frågor och frågeställningar. Samverkansrådet har ett särskilt ansvar för utveckling och uppföljning av den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU). I grundutbildningsrådet ingår samtliga berörda studierektorer samt företrädare för studievägledning, beredningsgruppen för VFU, VFU-samordningen, regionens kommuner och studenter. Rådsordförandena har närvaro- och yttranderätt i fakultetsnämnden. Beredningsgruppen för VFU som består av VFU-samordnarna för de olika inriktningarna och det allmänna utbildningsområdet (AUO) är samorganiserad med skolväsendets regionala VFU-grupper och arbetar nära både grundutbildningsrådet och samverkansrådet. Fakultetsnämnden som också är det särskilda organet för läroutbildningen har ekonomiskt ansvar för hela verksamheten.

Antalet helårsstudenter är närmare 1 400 vilket innebär att utbildningen tillhör de medelstora nationellt sett. Lärostudenter utbildas numera för samtliga verksamhetsområden. Totalt erbjuds tolv inriktningar varav en för blivande musiklektörer och en för idrottslärare.

Idén om samtalets betydelse och behovet av en samtalande läroutbildning förs fram av lärosätet. Den kollegiala dimensionen och en uppläggning som ger studenterna reella valmöjligheter är central. Hållbar utveckling, specialpedagogisk inriktning samt inriktning på svenskt teckenspråk utgör några av profilområdena.

Inom ramen för programmet kan studenterna erhålla en kandidatexamen och därmed behörighet till forskarutbildning med didaktisk inriktning inom pedagogik, svenska språket, musikvetenskap och idrott.

Totalt 14 professorer och docenter bidrar i det allmänna utbildningsområdet motsvarande 0,7 heltidsekvivalenter och inom inriktningar och specialiseringar motsvarande 0,75 heltidsekvivalenter, samtidigt som musiklektöroinriktning innebär att många lärare har en hög konstnärlig kompetens.

Forskarutbildningen i idrott är nationellt unikt. Förutom 32 doktorander som bedriver forskarutbildning med didaktisk inriktning inom de olika

ämnesinstitutionerna och som fakultetsnämnden direkt ansvarar för har 16 doktorander antagits (2007) till den nya forskarskolan Utbildningsvetenskap med inriktning mot didaktik vid Örebro universitet. Vid forskarskolan har ytterligare tre doktorander antagits, en vid Karlstads universitet och två vid Mälardalens högskola. Härutöver finns vid Örebro universitet ett tiotal doktorander som utan att vara kopplade till nämnden genomför avhandlingsprojekt med utbildningsvetenskaplig inriktning. Resurser för forskning och forskarutbildning som disponerades av den utbildningsvetenskapliga fakulteten år 2007 uppgick till 11,5 miljoner kronor, motsvarande 6,5 procent av lärosätets totala forskningsresurser, och innebär en ökning med 100 procent sedan utvärderingen år 2004.

Bedömning

Självvärderingen är väl förankrad. Dispositionen med separata institutionsredovisningar av de kvantitativa uppgifterna liksom under de övriga rubrikerna i självvärderingen gör den dock svärgenomträngd. Den avslutande analysen av styrkor och svagheter som lyfter fram problem kring den ämnesdidaktiska forskningen och internationaliseringen av utbildningen tyder ändå på en potential i det fortsatta arbetet.

Åtgärder vidtagna med anledning av den förra utvärderingen redovisas ingående, men bedömargruppen anser att tvåämneslärarna bör genomgå verksamhetsförlagd utbildning och didaktiska moment i bägge skolämnena.

Det särskilda organets ställning och befogenheter är tydliga i den nya organisationen. Styrningen som bygger på förankring och konsensus i de olika organen innebär enligt bedömargruppen att många frågor får vänta länge på en lösning. Ledningen för utbildningen tycks vara medveten om denna "långbänksproblematik" och ser lösningen i en ytterligare omorganisation som ska genomföras år 2008.

Profilerna musik och idrott är väl synliga och inriktningen svenskt teckenspråk hänger väl samman med forskningen inom dövhet och hörselnedsättning som har en tradition inom universitetet. Det didaktiska professorsrådet med sin nuvarande sammansättning utgör en risk att den allmänna didaktiken undantränger ämnesdidaktiken.

Här liksom på andra orter bidrar många lärare i dock relativt ringa omfattning inom programmet. Andelen disputerade lärare är låg även med hänsyn tagen till det omfattande antalet lärare med konstnärlig kompetens.

Se man till studentantalet räcker de disputerade lärarna knappast till att både undervisa, handleda och examinera uppsatserna som de flesta studenter skriver inom det allmänna utbildningsområdet. Det är en brist att ämnesdidaktiska arbeten inom AUO inte alltid handleds av en ämneskompetent biträdande handledare. Examensarbetena handleds gruppvis och hela momentets uppläggning liknar en schemalagd kurs vilket bidrar till en bättre genomströmning. Enligt självvärderingen har det dessutom lett till hög kvalitet på uppsatserna och tydlig koppling till forskning. Bedömargruppen har inte fått

detta verifierat. Institutionen deltog i projektet om kvalitet i examensarbete inom Penta Plus, vilket är lovvärt.

År 2007 antogs åtta doktorander till den nya forskarskolan, fem i pedagogik och tre i svenska. Det är positivt, men med tanke på den mycket svaga didaktiska kompetensen inom matematik och naturvetenskap är det beklagligt att inga doktorander antogs inom dessa ämnesområden.

Kursvärderingar genomförs i olika former beroende på vid vilken institution utbildningen har bedrivits. Alumnverksamheten har initierats vid institutionen för idrott och hälsa men förekommer inte för övrigt. Någon uppföljning av de studerande har inte genomförts.

Samverkan sker inom ramen för den verksamhetsförlagda utbildningen även genom projektet Pedagoger möter pedagoger som är ett diskussionsforum. På uppdrag från Skolverket och Myndigheten för skolutveckling bedrivs flera projekt, bl.a. Idéskolor för mångfald och Föräldrars inflytande i skolan. Samverkan med Specialpedagogiska institutet, Specialskolemyndigheten samt Riksgymnasium för döva och hörselskadade är ett naturligt resultat av utbildningens profil.

Internationaliseringen är tämligen begränsad och i självvärderingen anges den också vara ett problemområde. Det finns dock ett intressant och unikt samarbete, inom såväl forskning som grundutbildning, med världens enda teckenspråkiga universitet Gallaudet University i USA.

Allmänt utbildningsområde och verksamhetsförlagd utbildning

Det allmänna utbildningsområdet (AUO) består av tre terminskurser kallade PDI A till PDI C. Sedan den förra utvärderingen har innehållet utvecklats. De centrala kunskapsområdena läs- och skrivutveckling, bedömning, betygssättning och utvärdering har fått en mer framträdande plats. När det gäller matematikutveckling genomförs vissa förändringar först under detta läsår. Inom detta område är förändringstempot alltför långsamt. Många specifika lärarkunskapsfrågor tas upp i de valbara kurserna inom PDI B och kan därför inte läsas av alla studenterna, vilket är beklagligt.

Det återstår en del arbete när det gäller att integrera AUO med inriktningarna. Den integreringssträvan som beskrivs i självvärderingen har ännu inte lämnat spår i utbildningsplanen och kursplanerna. Lärarna från de olika inriktningarna medverkar mycket knappt eller inte alls inom det allmänna utbildningsområdet, vilket ger en svag integration mellan AUO och inriktningar.

Organisationen för den verksamhetsförlagda utbildningen har klart förbättrats samtidigt som utvecklingsarbetet behöver fortsätta. Det nya webbaserade studieplaneringsredskapet, lärarutbildningsverktyget (LUV), fungerar väl för såväl studenterna som VFU-samordnarna och handledarna. En positiv effekt av ett välfungerande verktyg är att VFU-möten kan koncentreras på utveckling och innehåll snarare än på praktiska problem.

Svenska och matematik

Ämnesdidaktiskt fokus ligger på svenska språket. Litteraturvetenskaplig forskning med didaktisk inriktning har dock inte en lika framträdande plats vid Örebro universitet. Lärarutbildningens behov och svenskämnets förändrade villkor i ungdomsskolan innebär att ämnesdidaktiken behöver förstärkas. Den didaktiska progressionen i uppläggningsen av svenskämnet och integreringen av språk och litteratur kan behöva en genomlysning och den ämnesdidaktiska forskningen stärkas ytterligare. Barn- och ungdomslitteraturens plats i svensk lärarutbildningen och de estetiska och multimediala inslagen bör också uppmärksammas.

Matematikavdelningen är mycket liten och ingen av lärarna är specialist inom matematikdidaktik eller forskar kring didaktiska frågeställningar vilket påverkar verksamheten negativt. Innehållet i matematikämnet är inte tillräckligt omfattande. I inriktningen mot yngre åldrar är litteraturen dessutom begränsad och ligger på en låg nivå och svarar inte mot utbildningsbehovet. Inriktningen mot högre åldrar innehåller endast en termins ämnesstudier, vilket inte ger tillräckligt utrymme för ämnesteorin. Specialiseringen för lärare i gymnasiet samläses med andra studenter, vilket betyder att matematikdidaktiken för blivande gymnasielärare blir otillräcklig. Matematikdidaktiken för de äldre eleverna i grundskolans senare år är bristfälligt täckt i kurslitteraturen. Ämnet och ämnesdidaktiken är rent allmänt svagt integrerad.

Rekommendationer

- Fortsätt satsningen på didaktisk och främst ämnesdidaktisk forskning.
- Utveckla samarbetet med Mälardalens högskola och arbeta fram en arbetsfördelning mellan lärosätena när det gäller utbud av inriktningar.
- Inför antagningsstopp till matematikinriktningarna tills lärarsituationen blivit acceptabel.
- Säkerställ att alla relevanta lärarkunskapsfrågor ingår som obligatoriska inslag i utbildningen.
- Integrera det allmänna utbildningsområdet med inriktningarna och se över kursplanerna, innehållet och litteraturen inom inriktning svenska och inriktning matematik.
- Inför verksamhetsförlagd utbildning och ämnesdidaktik inom det andra skolämnet för blivande lärare i grundskolans senare år samt för gymnasielärare.